

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

**TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA**

RIMA JUKNEVIČIENĖ

TEISĖS IR VALDYMO IŠTĚSTINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA (TVMNI 08-03)

SEIMO NARIO KONSTITUCINIS STATUSAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – Prof. dr. Toma Birmontienė

Recenzentas – Doc. dr. Milda Vainiutė

Vilnius, 2011

TURINYS

I. SEIMAS – ATSTOVAUJAMOJI VALSTYBĖS VALDŽIOS INSTITUCIJA.....	8
II. SEIMO NARIO ĮGALIOJIMŲ ĮGIJIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI	14
2.1. Reikalavimai asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu	17
2.3. Seimo nario priesaika - visų Tautos atstovo teisių įgijimo pagrindas	23
2.4. Seimo nario laisvo mandato konstitucinė samprata	27
2.5. Seimo nario imuniteto ir indemniteto sampratos aspektai	31
III. SEIMO NARIO TEISĖS IR PAREIGOS.....	38
IV. SEIMO NARIO VEIKLOS GARANTIJOS.....	43
4.1. Seimo nario atlyginimas	44
4.2. Seimo nario atostogos – teisinio reglamentavimo probleminiai aspektai.....	49
V. SEIMO NARIO ĮGALIOJIMŲ PASIBAIGIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI	54
5.1. Neprisiekusio Seimo nario mandato netekimo pagrindai	55
5.2. Seimo narys pereina dirbti arba neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis- vienas iš pagrindų nutrūkti Seimo nario įgaliojimams	56
5.3. Seimo nario mandato panaikinimas apkaltos proceso metu - parlamentaro įgaliojimų pasibaigimo pagrindas	60
5.3.1. Konstitucinio Teismo įgaliojimai ir išvada apkaltos byloje	66
5.3.2. Seimo įgaliojimai apkaltos proceso metu.....	70
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	76
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	80
SANTRAUKA	91

IVADAS

Šių dienų moderniose valstybinėse santvarkose parlamento institucija (įvairiose šalyse vadinama skirtingai: kongresas, riksdagas, folketingas, asamblėja, susirinkimas, parlamentas, seimas ir pan. Parlamentas – bendrinis įstatymų leidžiamosios institucijos pavadinimas) – centrinė valstybinės valdžios grandis. Nė viena kita valstybės institucija nėra labiau simbolizuojanti šiuolaikinės demokratinės valstybės valstybingumą kaip parlamentas. Šių dienų moderniose valstybinėse santvarkose, siekiančiose priartėti prie teisinės valstybės etalono, parlamento institucija – centrinė valstybinės valdžios grandis. Istorinė šios institucijos evoliucija, liudijanti ryškų parlamento kiekybinės ir kokybinės kompetencijos ūgtelėjimą, atspindi visuomenės jai adresuojamą politinių, etinių, moralinių dimensijų pažangą. Šie politinės bendruomenės reikalavimai siejasi tiek su pačia parlamento institucija *in corpore*, tiek su atskirais parlamentarais (deputatais), atstovaujančiais rinkėjų interesams.

Parlamentaro teisinio statuso nustatymo problema – neišsami konstitucinės teisės mokslo sritis. Išskiriamos šios pagrindinės parlamento nario teisinio statuso kategorijos – laisvas mandatas, imunitetas ir indemnitetas, parlamentaro teisės ir pareigos, jų teoriniai ir praktiniai aspektai gvildinami daugelio konstitucionalistų darbuose. Turbūt nesuklysimė sakydami, kad atsižvelgiant į šių dienų Lietuvoje vykstančias parlamentines ir neparlamentines batalijas, susijusias su Seimo nario teisiniu statusu, jį sudarančių teisių, pareigų ir garantijų interpretavimu, atsiskleidžia šio teisinio statuso dinamika. Lietuvos Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog konstitucinis Seimo nario laisvo mandato įtvirtinimas, taip pat Seimo, kaip tautos atstovybės, esmė suponuoja Seimo konstitucinę pareigą teisės aktuose nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų sudaryta prielaidų Seimo nario mandatą naudoti ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, bet Seimo nario ar jam artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti, jų asmeniniais ar grupiniais interesais, kandidatą į Seimo narius iškėlusius ar jį rėmusius politinių partijų ar politinių organizacijų interesais, teritorinių bendruomenių, Seimo nario rinkimų apygardos rinkėjų interesais. Tik profesionaliai juridiškai reglamentuotas Seimo nario teisinio statuso turinys gali užtikrinti konstituciškai įtvirtintų Seimo narių pareigų tinkamą realizavimą ir apriboti spekuliatyvų interpretavimą tautos atstovų lūpomis.

Visuomeninės santvarkos, valstybės valdžios organizavimo ir veiklos, asmens ir valstybės santykių pagrindus, taip pat prigimtines žmogaus teises, kitas pamatines vertybes įtvirtinančioje 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) *expréssis verbis* numatyta, jog Lietuvos valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai (Konstitucijos 2 straipsnis). Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus (Konstitucijos 4 straipsnis). Pagal Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalį, „Seimo nariai

yra demokratiškai išrinkti Tautos atstovai. Jie renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu“.

Konstitucijos 62 straipsnyje numatyta, jog „Seimo nario asmuo neliečiamas. Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė. Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime negali būti persekiojamas. Tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendraja tvarka“. Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje numatyta, jog „Seimo nario darbas, taip pat išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginamos iš valstybės biudžeto“.

Probleminis klausimas. Šiame darbe trumpai aptariama Seimo, kaip Tautos atstovybės konstitucinė samprata. Plačiau atskleidžiamas Seimo nario, kaip Tautos atstovo teisinis statusas – įgaliojimų įgijimo teisiniai pagrindai, Seimo nario priesaikos konstitucinė samprata, Seimo nario laisvo mandato turinys; Seimo nario imuniteto ir indemniteto sampratos aspektai, Seimo nario įgaliojimų pasibaigimo teisiniai pagrindai. Plačiau analizuojamas apkaltos procesas, Lietuvos Konstitucinio Teismo vaidmuo apkaltos procese, Seimo, kaip apkaltos proceso iniciatoriaus, pagrindinės funkcijos. Analizuojamas apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje teisėje. Apžvelgiama šio, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatyto instituto tikslas, forma, įgyvendinimo problemos, sampratos plėtojimas.

Bandoma atskleisti apkaltos sąvoką, jos reglamentavimą Lietuvos Respublikos teisės aktuose ir jos reikšmę modernioje visuomenėje. Nagrinėjama Seimo nario konstitucinės atsakomybės samprata. Teorinė analizė paremta Lietuvos Respublikoje vykusiais apkaltos procesais.

Darbe pagrindinis dėmesys skiriamas Konstitucinio Teismo oficialiai formuojamai konstitucinei doktrinai, kurios analizavimas yra būtinas, norint nustatyti konstitucinį Seimo nario statusą. Visi teisę kuriantys ir įgyvendinantys subjektai taikydami Konstituciją privalo paisyti oficialiosios konstitucinės doktrinos. Niekas negali aiškinti Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas. Oficialiosios konstitucinės doktrinos teisinė galia neatsiejama nuo pačios Konstitucijos nuostatų galios ir yra visiems privaloma. Lietuvos respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog jis „turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias bei visas teisę taikančias institucijas.“¹ Kaip pastebi Mesonis G., savo monografijoje analizuodamas Konstitucijos interpretavimo galimybę, jog oficialios konstitucinės doktrinos, kaip konstitucinio teisėtumo užtikrinimo šaltinio, poreikis nuosekliai determinuoja, kad *oficialiu konstitucijos interpretuotoju* taip pat gali būti tik *viena* institucija. Siekdami

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006m. birželio 6 d. nutarimas//Valstybės žinios, 2006.06.10, Nr. 65-2400

išvengti tokio teisės sistemos vidinio neveiksmingumo, konstitucijų kūrėjai jose dažnai numato institucijas, turinčias įgaliojimus kurti oficialią konstitucinę doktriną<...>Konstitucinio Teismo funkcija oficialiai interpretuoti Konstituciją, nors ir ne *expressis verbis* forma, o netiesiogiai, yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnyje². Todėl išnagrinėti oficialią konstitucinę doktriną Seimo nario konstitucinio statuso aspektu, manome, yra ne tik svarbu, bet ir būtina.

Hipotezė. Seimo nario konstitucinį statusą išsamiai atskleidžia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama konstitucinė doktrina. Seimo nario konstitucinį statusą atskleidžianti konstitucinė doktrina yra laipsniška, nuosekli ir nesibaigianti. Kai kurie Seimo nario konstitucinio statuso elementai ir jų turinys atskleisti, suformuoti Konstitucinio Teismo oficialioje doktrinoje, bet Seimo ligi šiol nėra įgyvendinti, nėra teisiškai reglamentuoti.

Tyrimo temos aktualumas ir praktinis reikšmingumas. Naujuoju Lietuvos valstybės raidos etapu didelę reikšmę įgijo demokratinės teisės samprata pagrįstas teisinis reguliavimas.

Seimas – Tautos atstovybė, vykdydama jam pagal Konstituciją priskirtus įgaliojimus, negali peržengti ribų, kurias jam Konstitucijoje nustatė Tauta. Todėl aktualu dabartiniame valstybės raidos etape giliau paanalizuoti Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinę sampratą. Svarbu išanalizuoti Konstitucinio Teismo vaidmenį, siekiant užtikrinti, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, taip pat ir Tautos atstovybė – Seimas, laikytųsi Konstitucijos, jos nepažeistų. Apžvelgti, kaip formuojama Konstitucinio Teismo doktrina, kaip vykdoma konstitucinė kontrolė Seimo veikloje: ar Seimo nariai, įgyvendindami savo įgaliojimus, laikosi Konstitucijos, jos nepažeidinėja, veikia Konstitucijoje jam nustatytų įgaliojimų ribose, jų neperžengia. Šie labai svarbūs klausimai reikalauja išsamesnio tyrimo.

Dabartinėse demokratijose labai aktualus aukščiausiųjų valstybės pareigūnų atsakomybės klausimas. Esant dažniems politiniams skandalams ir besikartojant pareigūnų savivalei ar piktnaudžiavimui suteiktais įgaliojimais, iškyla jų konstitucinės atsakomybės klausimas. Neseniai vykę apkaltos procesai Seimo nariams L.Karaliui ir A.Sacharukui sukėlė daug diskusijų tarp teisės mokslininkų ir konstitucionalistų, sudrebino pilietinę visuomenę. Todėl manau, kad mano nagrinėjama darbo tema aktuali šių dienų įvykių kontekste.

Darbo objektas - Seimo nario konstitucinio teisinio statuso elementai: įgaliojimų įgijimo teisiniai pagrindai, Seimo nario priesaikos konstitucinė samprata, laisvo mandato turinys; parlamentaro imunitetas ir indemnitetas; Seimo nario įgaliojimų pasibaigimo teisiniai pagrindai, apkalta, kaip konstitucinės teisės institutas.

---

² Mesonis G. Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2010. P 79;83.

Tyrimo naujumas ir teorinis reikšmingumas. Pagal šiuolaikinę sampratą Konstitucija - tai ne vien konstitucinės teisės aktas. Į ją imta rimtai žvelgti kaip į neatsiejamą pagrindinio akto ir jame įtvirtinto teisinio reguliavimo turinį, prasmę bei to reguliavimo tikslus atskleidžiančios konstitucinės jurisprudencijos jungtį. Būtent konstitucinėje jurisprudencijoje išryškėja visa konstitucinio reguliavimo sistema, jos visumos ir atskirų elementų sąsajos. Tik taikant konstitucines normas ir principus Konstitucija iš teisinio potencialo, iš teisinio teksto virsta gyvąja teise. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje formuluojama konstitucinė doktrina yra būtinas konstitucinės sistemos elementas, jo nesant visados kiltų suinteresuotų subjektų ginčų dėl pačios šios sistemos turinio, jos elementų apibrėžtumo ir tų elementų sąveikos turinio. Mažą to, jei apie Konstituciją kalbėsime kaip apie tiesiogiai taikomą teisės aktą, turėsime sutikti, jog Konstitucijos realiai yra tiek, kiek yra išsiaiškinęs Konstitucinis Teismas³. „Šiuolaikinė Konstitucija iš tikrųjų įgijusi jurisprudencinės Konstitucijos formą“⁴.

Oficialiosios konstitucinės doktrinos formavimas – tęstinis procesas. Tirdamas teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams Konstitucinis Teismas plėtoja savo ankstesniuose aktuose pateiktą konstitucinių nuostatų sampratą, atskleidžia naujus, atitinkamos konstitucinės justicijos bylos tyrimui būtinus Konstitucijoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus. Oficialioji konstitucinė doktrina bet kuriuo konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu yra formuojama nuosekliai, byla po bylos. Konstituciniam Teismui nagrinėjant naujas konstitucinės justicijos bylas ankstesniuose jo aktuose suformuota oficialioji konstitucinė doktrina yra papildoma vis naujais fragmentais; formuluojant naujas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas yra atskleidžiama Konstitucijoje įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovė ir pilnatvė⁵.

Todėl norint išsamiai atskleisti Seimo nario konstitucinį statusą, būtina atkreipti dėmesį į pačią naujausią Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, palyginti, kokiomis nuostatomis buvo praplėsta ankstesniuose nutarimuose suformuota oficialioji konstitucinė doktrina.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Apžvelgti Seimo, kaip Tautos atstovybės konstitucinį statusą.
- 2) Išnagrinėti svarbiausius, teoriniu ir praktiniu požiūriu reikšmingus, Seimo nario teisinio statuso elementus: a) reikalavimus asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu; b) Seimo nario priesaikos reikšmę; c) laisvą mandatą; d) imuniteto ir indemniteto sąvokas; e) Seimo nario veiklos garantijas; f) Seimo nario teises ir pareigas; g) Seimo nario įgaliojimų pasibaigimo konstitucinius pagrindus.

³Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis//Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas.Vilnius:Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004 P.30.

⁴Jarašiūnas E. Pranešimas.Tarptautinė konferencija//Vilnius: Parlamentinio bendradarbiavimo centras.2005

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010 .

- 3) Išanalizuoti šiuos Seimo nario konstitucinio statuso elementus atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo *naujausią* jurisprudenciją ir joje suformuotą oficialią konstitucinę doktriną.
- 4) Plačiau panagrinėti Seimo nario apkaltos procesą, Konstitucinio Teismo vaidmenį apkaltos procese, konstitucinės justicijos formuojamą oficialią konstitucinę doktriną apkaltos klausimu.

Darbo struktūra. Magistro tiriamasis darbas sudarytas iš įvado, penkių dėstomųjų dalių (tiriamąjo darbo dėstomosios dalys sudarytos iš skyrių ir poskyrių), darbo pabaigoje daromos išvados, pateikiama darbo santrauka lietuvių ir anglų kalba, literatūros sąrašas.

Darbo metodologija. Siekiant atskleisti užsibrėžtų tyrimo tikslų naudotasi teoriniais ir empiriniais mokslinio tyrimo metodais. Rašant darbą taikyti sisteminės analizės, norminis-dogmatinis, lyginamasis, dokumentų analizės bei kiti metodai. Pagrindinis tyrimo metu naudotas empirinis metodas – dokumentų analizės metodas (Konstitucinio Teismo praktika, teisės aktų analizė).

Naudodamiesi lyginamuoju metodu, galime palyginti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktus ir praktinę patirtį. Aiškinantis Lietuvos Respublikos bei nagrinėjant užsienio valstybių teisės aktus taikomi loginis, analitinis bei sisteminės analizės metodai. Sisteminiu analizės metodu aiškinamasi teisės normų prasmė bei teisės normos ryšiai su kitomis teisės normomis. Tiriant Seimo nario konstitucinę sampratą, jo veiklos, teisių ir pareigų teisinio reguliavimo problematiką, kaip pagrindiniais norminiais šaltiniais, buvo remiamasi Konstitucija, Konstitucinio Teismo nutarimais, išvadomis, Seimo statutu⁶.

Pagrindinės sąvokos. Konstitucija, Lietuvos Respublikos Seimo narys, laisvas mandatas, imunitetas, indemnitetas, apkalta.

---

⁶ Pažymėtina, jog pačiame Seimo statute (Seimo statuto 1 str.) numatyta, jog pagrindines Lietuvos Respublikos Seimo nario teises bei pareigas apibrėžia Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Seimo statutas, o kitas jo teises bei pareigas - ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Svarbesni šaltiniai iš norminių teisės aktų būtų Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas (toliau - Seimo rinkimų įstatymas), Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas (toliau - Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas). Naudojamasi įvairių institucijų oficialių internetinių svetainių duomenimis. Taip pat labai svarbus Seimo posėdžio stenogramų, Seimo laikinųjų tyrimo komisijų išvadų nagrinėjimas.

I. SEIMAS – ATSTOVAUJAMOJI VALSTYBĖS VALDŽIOS INSTITUCIJA

Tauta – subjektas, kuriam priklauso suverenitetas ir kuris vykdo aukščiausią suverenią galią, įgalioja Seimą - Tautos atstovybę - Konstitucijoje nustatytą įgaliojimų ribose vykdyti (įgyvendinti) įstatymų leidžiamąją valdžią, atlikti kitas Konstitucijoje numatytas ir iš jos kylančias funkcijas. Tauta, suverenitetas, parlamentas – sąvokos, kurias reikia panagrinėti, norint pagrįsti Tautos suvereniteto, kaip parlamento legitimumo šaltinio, idėją.

Tauta – pirminis valstybės elementas. Nėra valstybės, jei nėra su valstybe susijusios žmonių bendrijos. Konstitucinėje teisėje vartojama Tautos sąvoka apibūdinama kaip „žmonių, susietų ir materialiaisiais, ir dvasiniais ryšiais, bendrija, kurios narius saisto ne tik priklausymas vienai politinei struktūrai – valstybei, bet ir sąmoningas noras gyventi kartu“⁷. Taigi Tauta apibūdinama ne tik kaip objektyvių elementų (geografinių, religinių, kalbinių), bet ir subjektyvių veiksmų (žmonių noras gyventi kartu) visuma. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta pilietinės lietuvių tautos samprata: „Lietuvių Tauta, prieš daugelį metų sukūrusi Lietuvos valstybę – žymi perėjimą iš etninio lygmens į kitą lygmenį – pilietinės Tautos, - kurios narius sieja pastovus politinis – teisinis pilietybės ryšys su Lietuvos valstybe, noras gyventi Lietuvos valstybėje ir kartu su kitais Lietuvos piliečiais kurti ateitį“⁸. Taigi Konstitucijoje vartojama sąvoka „Tauta“ reiškia Lietuvos piliečių bendruomenę: Lietuvos valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai.

Valstybėse, kur tiesiogiai Tautos renkama institucija yra parlamentas, Tauta, deleguodama dalį savo suvereniteto, legitimuoja parlamento galią veikti Tautos vardu ir interesais. Tauta – vienintelis subjektas, galintis nustatyti reikalavimus, taisykles valstybės valdžios institucijoms, kad Tautos atstovai nepiktnaudžiautų savo įgaliojimais ir savavališkai jų neplėstų. Tik ta valstybės valdžia, kuri gauna įgaliojimus iš suverenios Tautos, yra legiti. „Šiuolaikinė konstitucionalizmo šerdis remiasi Tautos (pilietinis aspektas) suvereniteto bei demokratijos, teisinės valstybės principais“⁹.

Seimas, kaip Tautos atstovybė, yra atstovaujamosios demokratijos institutas, šalies politinės sistemos šerdis, politinę sistemą konsoliduojanti ir jos stabilumą užtikrinanti institucija¹⁰.

Senesnė istoriografija nacionalinius parlamentus kildino iš gentinių laikų sueigų ar susirinkimų ir todėl Islandijos *altinga* laikė seniausiu Europos parlamentu. Šiuo metu europinio

⁷ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. P.486.

⁸ Ten pat

⁹ Mesonis G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje//Jurisprudencija. 2002, Nr. 30(22). P. 36.

¹⁰ Lukošaitis A. Parlamentas ir parlamentarizmas//Krupavičius A., Lukošaitis A. Lietuvos politinė sistema:sandara ir raida. Monografija. Kaunas: poligrafija ir informatika, 2004.

parlamentarizmo atsiradimas siejamas su vėlyvųjų Viduramžių epochoje susiformavusiais luominiais susirinkimais. XIIIa. ir XIV a. iš pradžių Anglijoje ir Pancūzijoje, o netrukus ir kitose šalyse sušaukti susirinkimai turėjo išskirtinį bruožą, kuris liudijo apie naujos institucijos radimąsi – tai buvo reprezentacijos (atstovavimo) principu paremtas politinis darinys. Taip jau susiklostė, kad LDK parlamentas galutinai susiformavo XVI a. viduryje, realios Liublino unijos su Lenkija išvakarėse, ir netrukus „ištirpo“ bendrame abiejų Tautų Respublikos Seime. Galima pagrįstai kalbėti apie ankstyvojo parlamentarizmo istoriją Lietuvoje, kuriai pradžia davė Didžiojo Kunigaikščio Vytauto (1392-1430) reformos. LDK Bajorų Seimo formavimasis buvo ilgalaikis procesas, sustiprėjęs XVI a. pirmoje pusėje, kaip parlamentinė bajorų reprezentacijos institucija susiformavęs 1492-1566 m. LDK Seimas instituciniu, organizaciniu ir politinės savimonės požiūriu buvo nauja stuktūra, kurioje jau pastebimi nuoseklūs atstovavimo, kvietimų ir nutarimų skelbimo principai¹¹.

Nuo 1918 metų, kai buvo atkurta Lietuvos valstybės nepriklausomybė, iki jos netekimo 1940 metais Lietuvoje veikė keturi Seimai: Steigiamasis Seimas (1920-1922 m.), I Seimas (1922-1923 m.), II Seimas (1923-1926 m.), III Seimas (1926-1927 m.), IV Seimas (1936-1940 m.). Steigiamojo Seimo rinkimuose, vykusiuose 1920 m. balandžio 14-16 dienomis, dalyvavo apie 90 procentų rinkimų teisę turėjusių piliečių. Steigiamajame Seime socialiniu požiūriu buvo atstovaujama įvairiausiems gyventojų sluoksniams.¹² Nepriklausomos Lietuvos istorijoje Steigiamasis Seimas buvo viena iš reikšmingiausių naujųjų laikų mūsų valstybės kūrimo bei įtvirtinimo institucijų, kuri turėjo didelės reikšmės parlamentarizmo raidai. Sušaukus Steigiamąjį Seimą ir priėmus Steigiamojo Seimo rezoliuciją, *de jure* baigėsi Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo darbas. Steigiamasis Seimas pradėjo visiškai naują, modernų, demokratinį ir parlamentinį Lietuvos valstybingumo etapą.¹³

Nuo 1990 metų, kai buvo išrinkta Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, Lietuvoje buvo šie Seimai: Aukščiausioji taryba – Atkuriamasis Seimas, t.y. V Seimas (1990 – 1992 m.), VI Seimas (1992 – 1996m.), VII Seimas (1996 - -2000 m.), VIII Seimas (2000 – 2004 m.), IX Seimas (2004 – 2008 m.), X Seimas (2008 m.). Vadinasi, nuo 1918 metų iki šiol Lietuvos valstybė turėjo vienuolika Seimų, įskaitant ir Steigiamąjį Seimą, kuris kūrė valstybės pagrindus ir dėl savo svarbos nėra numeruojamas¹⁴.

---

¹¹ Petrauskas R. Parlamentarizmo genezė Europoje ir Lietuvos atvejis//Tarpautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Parlamento bendradarbiavimo centras, 2008. P13 .

¹² Andriulis V. Maksimaitis M. ir kiti Lietuvos teisės istorija. Vilnius:Justitia 2002. P323.

¹³ Šenavičius A. Lietuvos parlamentarizmo tradicijos: Steigiamasis Seimas./Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas J. Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P101.

¹⁴ Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė koncepcija/Lietuvos Konstitucinė teisė: raida institucijos, teisių apsauga, savivalda. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

Kiekvienas Seimo narys atstovauja visai Tautai. Visi Seimo nariai yra valstybinės bendruomenės atstovybė, kolegialiai veikianti valstybės valdžios institucija, valstybiškai organizuotos visuomenės *parlamentas*¹⁵. Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė prigimtis lemia jo ypatingą vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje, jo funkcijas bei įgaliojimus. Mokslinėje teisės literatūroje įvardijama daugybė funkcijų, kurias atlieka demokratinių valstybių parlamentai, šios funkcijos įvairiai klasifikuojamos ir grupuojamos. Seimas, kurį sudaro Tautos atstovai – Seimo nariai, leidžia įstatymus, prižiūri vyriausybės veiklą, tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri jo vykdymą.

Seimą sudaro Seimo nariai – Tautos atstovai. Kiekvienas Seimo narys atstovauja visai Tautai. Atlikdamas savo konstitucinę priedermę atstovauti Tautai, Seimo narys dalyvauja vykdant visas konstitucines Seimo funkcijas bei vykdo visus Seimo nario įgaliojimus. Pagal Konstituciją Tautos atstovybė yra tik Seimas. Konstitucija nenumato kelių Tautos atstovybių. Vienas iš svarbiausių požymių, pagal kurį valstybės valdžios institucija priskiriama Tautos atstovybei, yra tas, kad tai kolegiali valstybės valdžios institucija, kuri sudaryta iš Tautos atstovų ir sprendimus priima tik po viešų diskusijų. Seimas, kaip politinė Tautos atstovybė, yra viešųjų jos interesų deklaravimo, svarstymo ir argumentavimo, diskusijų ir ginčų bei sprendimų priėmimo vieta. Kolegialus politinių sprendimų priėmimas leidžia geriausiai atspindėti ir sutelkti visos Tautos, o ne tik kurios nors jos dalies lūkesčius ir interesus. Būtent Seimo nariai, sudarydami Tautos atstovybę, įstatymuose ir kituose aktuose įtvirtintais sprendimais Tautos lūkesčiams ir siekiams suteikia valstybės valios išraišką¹⁶. Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė prigimtis lemia jo ypatingą vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje, jo funkcijas bei įgaliojimus.

Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Seimas – viena iš valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų. Konstitucijoje yra įtvirtintas atskirų valdžios šakų subalansavimas bei pusiausvyra. Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas¹⁷: įstatymų leidybos, vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinės priežiūros bei kontrolės, valstybės institucijų steigimo, vadovų bei kitų valstybės pareigūnų skyrimo bei atleidimo,

---

¹⁵ Žodis *parlamentas* yra kilęs iš prancūziško žodžio kalbėti (pranc. – *parler*), taigi Seimas, anot Jankausko K., kaip politinė Tautos atstovybė yra viešųjų jos interesų deklaravimo, diskusijų ir ginčų bei sprendimų priėmimo vieta. Kolegialus politinių sprendimų priėmimas leidžia geriausiai atspindėti ir sutelkti visos Tautos, o ne tik kurio nors jos dalies lūkesčius ir interesus. Plačiau žr. Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas J. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui//Lietuvos parlamentarizmo tradicijos: Seigiamasis Seimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P.194.

¹⁶ Sinkevičius V. *Lietuvos Respublikos Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė koncepcija/Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2007, P.164.

¹⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004m. liepos 1d. nutarimas//Valstybės Žinios. 2004-07-06, Nr.105-3894.

valstybės biudžeto tvirtinimo ir jo vykdymo priežiūros bei kita. Taip pat „Seimas, pritardamas Vyriausybės programai, Vyriausybei suteikia įgaliojimus veikti. Taip yra įgyvendinamos Vyriausybės veiklą reguliuojančios Konstitucijos normos, atsakomybės Seimui principas“¹⁸.

Konstitucinis Teismas 2004m. gegužės 13d. nutarime pažymėjo, kad Seimo įgaliojimai pagal Konstituciją gali būti nustatomi ir yra nustatyti ne tik Konstitucijoje, bet ir įstatymuose. Kai kuriais atvejais tai, kad tam tikri Konstitucijoje įtvirtinti Seimo įgaliojimai gali būti sukonkretinti įstatymais, Konstitucijoje yra nurodyta tiesiogiai. Seimas, kaip Tautos atstovybė, turi teisę įstatymais nustatyti ir tokius savo įgaliojimus, kurie nėra *expressis verbis* nurodyti Konstitucijoje, tačiau yra skirti įgyvendinti Seimo konstitucinėms funkcijoms¹⁹.

Konstitucinis Teismas dėl Seimo funkcijų ir įgaliojimų plėtojo savo oficialią konstitucinę doktriną ir vėlesniuose savo teisės aktuose: Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarime; Konstitucinio Teismo 2006m. balandžio 4 d. nutarime bei Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarime.

Konstitucinis Teismas 2009 m. gegužės 15 d. sprendime „dėl Seimo posėdyje priimamų atitinkamų individualių teisės taikymo aktų“, pabrėžė, kad „Seimo nariams kyla priedermė veikti taip, kad Seimas galėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylantį reikalavimą<...>“²⁰.

Apibrėždamas Seimo įgaliojimų ribas, Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime dar kartą akcentavo, kad Seimo galias riboja Konstitucija, Seimą saisto jo paties priimti įstatymai. Tai - esminis konstitucinio teisinės valstybės principo elementas²¹.

Kaip teigia K. Jankauskas, kad siekiant įgyvendinti konstitucines vertybes, jų sąlyčio taškuose nuolat ieškoma optimalios, konstitucinius teisngumo ir teisės viršenybės, proporcingumo, visų asmenų lygybės prieš įstatymą principus atitinkančios, pusiausvyros. Tai nelengva ir atsakinga veikla, kurią atlieka visos valstybės valdžios grandys <...> ir, žinoma, Lietuvos Respublikos Seimas – vienintelė įstatymų leidybos galias turinti institucija. Platesne termino „institucija“ prasme įstatymų leidybos teisę turi ir Tauta, kuriai priklauso steigiamoji valdžia ir tam tikros konstitucinės galios įstatymų leidyboje (priimti Konstituciją, jos pakeitimus,

---

¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004m. gegužės 13d. nutarimas. Konstitucinis Teismas savo 2004 m. gegužės 13 d. nutarime išvardino ir pasisakė dėl Seimo įgaliojimų ir funkcijų. Seimo konstituciniai įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijos 67 straipsnyje. Šiame straipsnyje nustatyta, kad Seimas: svarsto ir priima Konstitucijos pataisas (1 punktą); leidžia įstatymus (2 punktą); priima nutarimus dėl referendumų (3 punktą); skiria Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimus (4 punktą); steigia įstatymo numatytas valstybės institucijas bei skiria bei atleidžia jų vadovus (5 punktą); pritaria ar nepitaria Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai (6 punktą);<...>. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijos 67 straipsnyje įtvirtintų Seimo konstitucinių įgaliojimų sąrašas nėra baigtinis. Kai kurie Konstitucijos 67 straipsnyje nustatyti Seimo įgaliojimai yra sukonkretinti, detalčiau apibrėžti kituose Konstitucijos straipsniuose(jų dalyse).

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas//Valstybės žinios, 2004-05-18, Nr. 81-2903.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas//Valstybės žinios, 2009-05-19, Nr. 58-2251.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2002 m. sausio 14 d., 2003 m. sausio 24 d. nutarimai.

įvairių įstatymų nuostatas, spręsti svarbiausius Valstybės ir Tautos gyvenimo klausimus visuotiniu balsavimu referendumu)²². Panašiai teigia ir Ragauskas P.: „Parlamentas ir jo svarbiausia funkcija – įstatymų leidyba <...> funkcija, per kurią reiškiasi valstybės suverenitetas. Jos įgyvendinimas dažniausiai patikimas parlamentui (ankstesniais laikais ir valstybės vadovui) ir tautai. Be kita ko, reikia atskirti kelias su įstatymų leidyba susijusias sąvokas, t. y. „įstatymų leidėjas“ ir „įstatymų leidybos proceso dalyvis“. Tokiu būdu galima išsiaiškinti, kas dar, be įstatymų leidėjo, turi reikšmingų galių įstatymų leidyboje“²³.

Parlamento, kuriam tenka esminis įstatymų leidybos krūvis, konstitucinė priedermė – priimti teisingus, konstitucinėmis vertybėmis pagrįstus politinius sprendimus, Konstitucijai neprieštaraujančius įstatymus bei kitus teisės aktus, kuriais vadovaujasi ir kuriuos įgyvendina kitos visuomenės ir valstybės institucijos, pareigūnai, fiziniai ir juridiniai asmenys. Taigi teisėkūra yra viena iš pagrindinių atstovaujamosios valdžios funkcijų. Leisdamas Konstituciją atitinkančius įstatymus ir kitus aktus, Seimas įgyvendina Tautai priklausančią aukščiausiąją suverenią galią, nustato ir įtvirtina konstitucinių vertybių įgyvendinimo būdus bei kryptis²⁴.

Konstitucijos 67 str. 2 d. nustatyta, kad Seimas leidžia įstatymus. Ši funkcija yra priskiriama pagrindinei parlamento valdžios vykdymo funkcijai²⁵.

Kaip minėta, Konstitucinis Teismas formuluodamas Seimo konstitucinės kompetencijos

---

²² Jankauskas K. Lietuvos parlamentarizmo tradicijos: Seigiamasis Seimas//Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas K. Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P.179.

²³ Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P.195. Šioje knygoje autorius teigia, kad „įstatymų leidėjas“ - subjektas, kuriam suteikta galia pareikšti galutinę ir neginčijamą valią dėl įstatymo priėmimo. Ši galia lemia esminį atitinkamo subjekto vaidmenį įstatymų leidyboje. Lietuvoje įstatymų leidėjas yra ne tik Seimas, bet ir tauta. Tauta yra suverenas, o Seimas suvereniui atstovauja. Vis dėlto referendumų ir jų inicijavimo rezultatai akivaizdžiai rodo, kad de facto tauta iš įstatymų leidybos Lietuvos Respublikoje apskritai eliminuota. „Anot P. Ragauskos, tauta kaip įstatymų leidėjas de facto nefunkcionuoja. Tuo tarpu Seimo įstatymų leidybos tempai yra itin dideli, pvz., per vienuolika metų po Konstitucijos priėmimo (1992 m. spalio 25 d. – 2005 m. sausio 1 d.) priimta per 4420 įstatymų.“

²⁴ Jankauskas K. Konstitucijos aiškinimas ir teisminė teisėkūra kaip konstitucinių vertybių įgyvendinimo prielaida/ Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas K. ir kt. Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 194.

²⁵ Birmontienė T., Buišienė O., Jarašiūnas E. ir kt. Šiuolaikinė Konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinių reguliavimą. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 38. Kaip teigiama monografijoje, kad analizuojant Jungtinių Valstijų Konstituciją, pažymima jog Jungtinių Valstijų Kongresui, susidedančiam iš Senato ir Atstovų rūmų, suteikiami tik „įstatymų leidžiamosios valdžios įgaliojimai“ (I straipsnis (1 skyrius)). Jungtinių Valstijų Kongresas – tai įstatymų leidžiamoji institucija, Tautos atstovybė. Šią instituciją renka šalies piliečiai. Pats kongresas atstovauja ir visos šalies, ir atskirų valstijų interesams. Pagal Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 34 str. įstatymų leidybos funkcija patikėta parlamentui. Vokietijoje Bundestago įgaliojimai tiesiogiai numatyti Pagrindiniame įstatyme (78 straipsnis). Bundestagas yra svarbiausia institucija įstatymų leidybos procese. Jis turi įstatymų leidybos teisę. Plačiau apie Vokietijos Federacinės Respublikos parlamentą žr. Vainiūtės M. starpsnyje „Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis įstatymas“. Šveicarijos Federalinio susirinkimo įgaliojimai sistemškai išdėstyti Konstitucijos 163–173 straipsniuose. Juos apžvelgus galima teigti, kad jie gana platus, ir tai paaiškinama tuo, kad Konstitucijoje demokratijos principui teikiama prioritetas kitų principų atžvilgiu. Nors Šveicarijos Konfederacijos Konstitucijoje *expressis verbis* ir neįtvirtinta, tačiau pirmiausiai paminėtina, kad Federalinis susirinkimas kartu su Bundesratu – tai institucijos vadovaujančios valstybei strateginiais klausimais, leidžiant įstatymus, planuojant, formuojant ir tvirtinant biudžetą, įgyvendinant užsienio politiką ir kt. Federalinis susirinkimas (parlamentas) kartu su referendumuose dalyvaujančia tauta yra legislatyvinė Federacijos institucija. Plačiau žr. Vainiūtė M. Šveicarijos konfederacijos parlamento konstitucinis statusas//Jurisprudencija. 2009, 1(115): 71–88.

doktrinas bei plėtodamas Seimo atliekamų funkcijų doktriną, yra konstatavęs, kad Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas²⁶.

E. Šileikis, analizuodamas parlamentinės kontrolės aktualijas ir naujos mokslinės sampratos poreikį Lietuvoje, daro išvadas, kad visos konstitucinės Seimo funkcijos (joms vykdyti nustatyti įgaliojimai) sudaro „vientisą sistemą“ ir yra lygiavertės vertybiniu požiūriu. Įstatymų leidybos ir parlamentinės kontrolės ar kitų Seimo funkcijų skirstymas į pirmines (pagrindines) ar antraeiles yra politologinis, teisiškai nereikšmingas. Parlamentinės viešojo valdymo (įskaitant viešosios ir operatyvinės kontrolės) priežiūra yra konstitucinė vertybė, konstitucinis teisinis institutas²⁷.

Prof. T. Birmontienė²⁸ moksliniame straipsnyje „Parlamentinės kontrolės samprata Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“²⁹ teigia, kad parlamentinė kontrolė, viena iš klasikinių Tautos atstovybės funkcijų, yra reikšminga valstybės valdžių padalijimo ir jų pusiausvyros užtikrinimo priemonė. Tai vienas iš privalomų parlamentinės demokratijos elementų, vienas iš parlamento instrumentų, kuriuo paprastai daroma įtaka vykdomosios valdžios veiklai. Parlamentinės kontrolės pagrindai įtvirtinti Konstitucijoje. Vykdomosios valdžios kontrolės funkcija – visuotinai pripažįstama viena pagrindinių demokratinės valstybės parlamento funkcija“.

---

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas. Pakartota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 balandžio 4 d. nutarime: „Šios Seimo, kaip demokratinės teisinės valstybės Tautos atstovybės, funkcijos yra konstitucinės vertybės, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, kiti teisėkūros subjektai negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigiamos minėtos Seimo konstitucinės funkcijos arba būtų suvaržomos galimybės jas vykdyti, nes taip būtų kliudoma Seimui – Tautos atstovybei efektyviai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais“.

²⁷ Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas K. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P.375. Šileikis E. straipsnyje, „Parlamentinės kontrolės aktualijos ir naujos nestandartinės sampratos poreikis Lietuvoje“ teigia, kad parlamentinė kontrolė turi būti laikoma konstituciniu (ne paprastojo įstatymo lygmens) institutu, kuris iš esmės vientisas, funkciškai „savarankiškas“ (sąlygiškai „autonominis“), iš dalies (pvz., valstybės biudžeto tvirtinimo ar apkaltos proceso atžvilgiu) „kompleksinis“ (neatskiriamas nuo kitų konstitucinių institutų) ir tam tikra prasme „subinstitutas“, įsiterpiantis į bendrąjį Seimo konstitucinio statuso institutą. Jam reikėtų priskirti įvairių subjektų (Seimo, Seimo narių, Seimo komitetų ar komisijų) „kontrolinio pobūdžio“ teisių (pvz., teikti interpeliaciją, reikšti nepasitikėjimą, svarstyti pasiūlytas kandidatūras į atitinkamas pareigas, tvirtinti valstybės biudžetą, ratifikuoti tarptautines sutartis, pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka, kreiptis į Konstitucinį Teismą) visumą.

²⁸ Konstitucinio Teismo Teisėja, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės profesorė.

²⁹ Birmontienė T. *Parlamentinės kontrolės samprata Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje* / Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas K. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P.113.

II. SEIMO NARIO ĮGALIOJIMŲ ĮGILJIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI

Seimo veiklos nepertraukiamumas suponuoja ir Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumą. Konstitucijos 55 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Seimas laikomas išrinktu, kai yra išrinkta ne mažiau kaip trys penktadaliai Seimo narių. Pagal Konstituciją Seimą sudaro 141 Seimo narys. Taigi Seimas laikomas išrinktu, kai yra išrinkti ne mažiau kaip 85 Seimo nariai. Seimas, kaip Tautos atstovybė, turinti įgaliojimus leisti įstatymus bei vykdyti kitas jai Konstitucijoje numatytas funkcijas, gali būti formuojama tik demokratinėmis rinkimų būdais. Pagal Konstituciją demokratiniai rinkimai yra vienintelis būdas suformuoti legalią ir legitimą Tautos atstovybę – Seimą. Konstitucijos 55 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad Seimo narių rinkimų tvarką nustato įstatymas; šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Seimo nariai renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Būtent šios konstitucinės nuostatos – Seimo narių rinkimai yra visuotiniai tiesioginiai, rinkimų teisė yra lygi, balsavimas yra slaptas – Lietuvos teisinėje literatūroje dažniausiai įvardijama kaip rinkimų principai³⁰.

V. Sinkevičius, analizuodamas Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinę koncepciją, daro išvadą, jog būtų nepagrįsta Seimo rinkimų principais laikyti tik tai, kad rinkimai yra visuotiniai, tiesioginiai, kad rinkimų teisė yra lygi, o balsavimas slaptas (55 str. 1 d.). Pritariant mokslinėje literatūroje pateiktoms nuomonėms, kad minėtos konstitucinės nuostatos yra rinkimų principai, galima teigti, kad Konstitucijoje yra įtvirtintos ir kai kurios kitos – teisės mokslinėje literatūroje mažai tyrinėtoms nuostatos, kurios taip pat gali būti laikomos rinkimų principais³¹.

Rinkimai – tai savo esme demokratiškas valstybių valdžios institucijų sudarymo arba atskirų pareigų užėmimo būdas, kai Tauta ar jos atstovai įstatyme nustatytą procedūrą būdu gali spręsti, kuriam asmeniui suteikti valdingus įgaliojimus, o kam juos atimti. Rinkimai - tai

³⁰ Šileikis E. Alternatyvi Konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P.158.

³¹ Sinkevičius V. Seimo nario rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai//Jurisprudencija 2008m. 9 (111). Šiame straipsnyje, Sinkevičius V. atsižvelgdamas į įvairiuose Konstitucijos straipsniuose (1, 4, 22, 33, 55 ir kituose straipsniuose) įtvirtintas nuostatas taip pat iš Konstitucijos preambulėje įtvirtintų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvų esmės, daro išvadą, kad galimi šie Seimo rinkimų principai: a) Seimo rinkimai turi būti konkurenciniai, t.y. rinkėjai turi turėti realią galimybę pasirinkti iš kelių kandidatų; b) Seimo rinkimuose dalyvaujančių politinių partijų teisė vienodomis sąlygomis kelti kandidatus į Seimo narius; c) draudimas nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kai teisę kelti kandidatus į Seimo narius galėtų turėti tik kuri nors viena (pvz., esanti valdžioje) politinė partija ar kuri nors viena asmenų grupė; d) visų politinių partijų ir kandidatų į Seimo narius teisė vienodomis sąlygomis dalyvauti Seimo rinkimuose, įskaitant visų politinių partijų, kandidatų į Seimo narius teisę vienodomis sąlygomis laisvai skelbti savo rinkimų programas (pažiūras), supažindinti su jomis rinkėjus bei rinkėjų teisę žinoti rinkimuose dalyvaujančių politinių partijų, kandidatų į Seimo narius rinkimų programas (pažiūras) ir laisvai jas svarstyti; e) galimybė rinkėjams balsuoti laisvai, nepatiriant jokios tiesioginės ir netiesioginės prievartos, grasinimų ir kitokio spaudimo, taip pat nepatiriant jokio materialinio ar kitokio skatinimo dalyvauti rinkimuose ar juose nedalyvauti; f) valstybės valdžios ir kitų valstybės institucijų nešališkumas (neutralumas) Seimo rinkimų kampanijos atžvilgiu; g) Seimo rinkimų viešumas, skaidrumas; pažeistų rinkimų teisių reali gynyba, įskaitant teisminę gynybą; h) sąžiningas rinkimų rezultatų nustatymas; Seimo rinkimus turi organizuoti ir vykdyti, jų galutinius rezultatus turi nustatyti nepriklausoma ir nešališka institucija – Vyriausioji rinkimų komisija. Šios nuostatos gali būti apibūdinamos ir kitaip, pvz., kaip demokratiškų ir laisvų rinkimų principo elementai (sudedamosios dalys).

vienintelis aktas, kurio metu politinė Tautos valia įkūnijama į valdingas politines struktūras. Rinkimai užtikrina faktinį piliečių dalyvavimą sprendžiant valstybės ir visuomenės reikalus³².

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo, kurį Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m. gruodžio 7 d. įstatymu, 3 straipsnyje „Teisė į laisvus rinkimus“ nustatyta: „Aukštosios Susitariančios Šalys įsipareigoja pagrįstais terminais organizuoti laisvus rinkimus, slaptai balsuojant, sudarydamos tokias sąlygas, kurios garantuotų žmonių nuomonės išraiškos laisvę renkant įstatymų leidybos institucijas“. Šis protokolas yra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis³³. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija nustato svarbiausius principus numatant galimybę asmenims dalyvauti savo šalies valdyme³⁴.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui³⁵.

Visuotinai pripažįstama, kad Europos rinkimų teisės paveldą visų pirma sudaro tarptautiniai standartai³⁶.

---

³² Birmontienė T. et al. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2001. P. 619.

³³ Pukanasytė I. Kai kurie teisės į laisvus rinkimus interpretavimo Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje aspektai//Jurisprudencija. 2009,1(115).

³⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Žmogaus teisės. Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000. P. 13.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 21 straipsnyje nustatyta: „1. Kiekvienas turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiesiogiai arba per laisvai išrinktus atstovus. 2. Kiekvienam lygiomis sąlygomis turi būti prieinama jo šalies valstybės tarnyba. 3. Liaudies valia yra valstybės valdžios pagrindas; ši valia išreiškiama teisinguose rinkimuose, kurie vyksta periodiškai, kai yra visuotinė ir lygi rinkimų teisė ir slaptas balsavimas arba kitos lygiavertės procedūros, garantuojančios balsavimo laisvę.“ Tai akcentuoja ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, susijusi su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnio aiškinimu ir taikymu, turint tikslą atskleisti, kokius svarbiausius rinkimų teisės nuostatos yra įtvirtintos, kokia jų reikšmė yra suformulavęs Europos Žmogaus Teisių Teismas. Analizuojant kokios asmens teisės yra įtvirtintos minėto protokolo 3 straipsnyje – daroma išvada, kad jame yra nustatyta ne tik valstybių Konvencijos dalyvių pozityvi pareiga organizuoti demokratinis rinkimus, bet taip pat garantuotos teisė balsuoti (teisė rinkti) ir teisė iškelti savo kandidatūrą rinkimuose (teisė būti išrinktam).

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004m gruodžio 29 d. nutarimas//Valstybės žinios, 2005-01-04, Nr. 1-7. Pakartota Konstitucinio Teismo 2008 m. gegužės 28 nutarime.

³⁶ Jungtinių Tautų tarptautinių sutarčių, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) Pirmojo protokolo 3 straipsnio nuostatos, su šiuo Konvencijos straipsniu susijusi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija. Pasauliniu lygmeniu (angl. *at universal level*) tarptautiniai standartai, susiję su demokratinių rinkimų principais, iš esmės glūdi Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos Jungtinių Tautų sutarčių nuostatose, įtvirtintose: 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 21 straipsnyje, 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 25 straipsnio b punkte, 1952 m. Konvencijos dėl moterų politinių teisių 1 straipsnyje, 1965 m. Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 5 straipsnio c ir d punktuose, 1979 m. Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 7 straipsnyje; Europos lygmeniu minėti standartai glūdi Konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnyje, EŽTT jurisprudencijoje, susijusioje su Konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsniu. Konvenciją bei Konvencijos Ketvirtąjį, Septintąjį ir Vienuoliktąjį protokolus Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. įstatymu, o 1995 m. gruodžio 7 d. įstatymu jis ratifikavo Konvencijos Pirmąjį protokolą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Jei įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos.“

Konstitucijoje nėra įtvirtinta kuri nors konkreti Seimo rinkimų sistema, pagal Konstitucijos 55 straipsnio 3 dalį Seimo narių rinkimų tvarką nustato įstatymas. Kaip teigia vienas žymiausių rinkimų sistemų tyrinėtojas prof. Giovanni Sartori: „nors rinkimų sistemos konstitucijų tekstuose gali formaliai net nebūti aptariamoms, bet iš tikrųjų jos yra esminis politinių sistemų funkcionavimo elementas“³⁷.

Lietuvoje mišri rinkimų sistema Seimo rinkimų įstatyme buvo įtvirtinta nuo pat šio įstatymo pačios pirmosios – 1992 m. liepos 9 d. – redakcijos įsigaliojimo³⁸. Mišri rinkimų sistema taikoma ir įvairių Europos demokratiškos šalies (Vokietijos Federacinės Respublikos, Italijos Respublikos, Vengrijos Respublikos ir kt.) parlamentų rinkimuose.

Pagal Konstituciją visi svarbiausi Seimo rinkimų proceso elementai (rinkimų santykiai) turi būti reguliuojami teisės aktu, turinčiu būtent įstatymo formą, o ne koku žemesnės teisinės galios aktu. Konstitucijoje yra įtvirtintas Seimo rinkimų būtinumas ir periodiškumas. Tai reiškia, kad pagal Konstituciją negali būti tokios situacijos, kai Seimo rinkimai nėra rengiami arba jie rengiami ne Konstitucijoje nustatytais periodais³⁹.

Konstitucijoje įtvirtinta piliečio teisė rinkti Seimo narius (aktyvi rinkimų teisė) ir teisė būti išrinktam Seimo nariu (pasyvi rinkimų teisė) yra individuali rinkimų teisė. Šios teisės esmė yra reali teisė dalyvauti demokratiškuose ir laisvuose Seimo rinkimuose. Teisė rinkti Seimo narius ir teisė būti išrinktam Seimo nariu yra labai svarbus piliečio teisinio statuso demokratinėje visuomenėje elementas. Pagal Konstituciją, valstybei kyla pareiga užtikrinti vienodą rinkimų teisę visiems Lietuvos Respublikos piliečiams, be jokios diskriminacijos.

Seimo, kaip nuolat veikiančios Tautos atstovybės, veiklos nepertraukiamumą užtikrina *inter alia* Konstitucijos 59 straipsnio nuostatos, kad Seimo narių įgaliojimų laikas pradedamas

---

³⁷ Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinerija. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2001.P.19.

³⁸ Seimo rinkimų įstatymo (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 1 straipsnyje *inter alia* nustatyta, kad Seimo nariai renkami vienmandatėse ir daugiamandatėje rinkimų apygardose pagal mišrią rinkimų sistemą, o 9 straipsnyje (2002m. birželio 20 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad rinkimams organizuoti ir vykdyti Lietuvos Respublikos teritorija dalijama į 71 vienmandatę rinkimų apygardą, taip pat sudaroma viena daugiamandatė rinkimų apygarda, kurioje balsuoja visi rinkimų teisę turintys Lietuvos Respublikos piliečiai.

Konstituciniam Teismui aiškinant Seimo rinkimų įstatymo (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 37 straipsnio 1 dalį (2008 m. balandžio 18 d. redakcija), atitiktį Konstitucijai viso šiame įstatyme nustatyto teisinio reguliavimo kontekste buvo konstatuota, kad įstatymų leidėjas nustatė mišrią, t. y. tokią Seimo narių rinkimų sistemą, kai 70 Seimo narių renkami pagal proporcinę rinkimų sistemą daugiamandatėje rinkimų apygardoje tik iš į politinių partijų sąrašus įrašytų kandidatų, o 71 Seimo narys renkamas pagal mažoritarinę rinkimų sistemą vienmandatėse rinkimų apygardose, kuriose gali kandiduoti ne tik politinių partijų iškelti, bet ir patys save iškėlę piliečiai, atitinkantys Seimo rinkimų įstatyme nustatytus pasyviosios rinkimų teisės reikalavimus (sąlygas). Taigi Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu neatimama galimybė piliečiui, siekiančiam tapti Seimo nariu ir tiesiogiai ar netiesiogiai nesusaistytam su kuria nors partija bei atitinkančiam įstatymo reikalavimus, iškelti save kandidatą į Seimo narius. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas).

³⁹ Konstitucija draudžia leisti įstatymus ir kitus teisės aktus, kuriais būtų nustatyta, kad Seimo rinkimai nėra rengiami pasibaigus Konstitucijoje nustatytam Seimo ketverių metų kadencijos laikotarpiui. Vienintelė išimtis, kai Seimo rinkimai gali būti nerengiami Konstitucijoje numatytu periodiškumu, yra numatyta pačioje Konstitucijoje – pagal Konstitucijos 143 straipsnį, jeigu karo veiksmų metu turi būti rengiami eiliniai Seimo rinkimai, Seimas arba Respublikos Prezidentas priima sprendimą pratęsti Seimo įgaliojimus. Tačiau ir tokiu atveju Seimo rinkimai turi būti skiriami ne vėliau kaip po trijų mėnesių karui pasibaigus.

skaičiuoti nuo tos dienos, kai naujai išrinktas Seimas susirenka į pirmąjį posėdį, ir kad nuo šio posėdžio pradžios baigiasi anksčiau išrinktų Seimo narių įgaliojimų laikas. Taigi šiame Konstitucijos straipsnyje numatytas juridškai reikšmingas faktas – įvykis, nuo kurio pradedams skaičiuoti naujai išrinktų Seimo narių įgaliojimų laikas.

2.1. Reikalavimai asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu

Konstitucijos 56 straipsnyje *expressis verbis* nustatyti reikalavimai asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu; atitinkami konstituciniai draudimai būti išrinktam Seimo nariu taip pat kyla iš Konstitucijos 74, 113 bei 114 straipsnių nuostatų. Iš Konstitucijoje įtvirtinto *explicitinio* ir *implicitinio* teisinio reguliavimo išplaukia, kad Seimo nariu gali būti renkamas tik toks asmuo, kuris: 1) yra Lietuvos Respublikos pilietis; 2) nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei; 3) rinkimų dieną yra ne jaunesnis, kaip 25 metų amžiaus; 4) nuolat gyvena Lietuvoje.

Darbe plačiau aptarsime tik kai kuriuos Konstitucijoje nustatytus reikalavimus asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu.

1) Pagal Konstitucijos 56 straipsnį Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos pilietis, kuris „*nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei*“. Konstitucijoje nėra detalizuota, kokią konkrečiai priesaiką ar pasižadėjimą asmuo turi būti davęs užsienio valstybei, koku būdu jis tai turėjo būti padaręs, kokia užsienio valstybės institucija ir kaip turėjo konstatuoti tokios priesaikos ar pasižadėjimo užsienio valstybei davimą, kad asmenį būtų galima laikyti susijusiu priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei. Konstitucinės nuostatos „nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu kitai valstybei“, esmė yra atskleistos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime, nagrinėjant ar kai kurios Seimo rinkimų ir Savivaldybių tarybų rinkimų nuostatos neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai⁴⁰.

Kaip konstatavo Konstitucinis Teismas, kad Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalis, kurioje kalbama apie priesaiką ar pasižadėjimą užsienio valstybei, šios sąvokos nei turinio, nei jos ribų neatskleidžia. Tačiau konstitucinė formuluotė pabrėžia vieną labai svarbų aspektą – politinį priesaikos ar pasižadėjimo pobūdį, nes kalbama apie tam tikrus įsipareigojimus užsienio valstybei. Įvertinant tikslus, dėl kurių nuostata „nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei“ yra įtvirtinta Konstitucijoje, kartu su kitomis nuostatomis dėl reikalavimų renkamiems Seimo nariams, pažymėtina, kad tai yra politiniai tikslai: užtikrinti Seimo, kaip Tautą atstovaujančios institucijos tinkamą formavimą. Suprantama, kad Tautai atstovauti gali tik Lietuvos Respublikos piliečiai. Konstitucija iš Seimo nario reikalauja besąlygiškos ištikimybės

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas//Valstybės žinios. 1998. Nr. 100-2791.

priesaikos vien Lietuvos valstybei, pasižadėjimo gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus. Valstybės valdžios institucijose gali dirbti tik lojalūs tai valstybei asmenys, kurių ištikimybė jai ir patikimumas nekelia jokių abejonių. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad svarbiausias būdas konstitucinei sąlygai – būti „nesusijusiam priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei“ – įvykdyti yra užsienio valstybės pilietybės atsisakymas. Įstatymų leidėjas, įgyvendindamas tokį minėtos konstitucinės normos turinį, gali nustatyti ir papildomus reikalavimus šiai konstitucinei nuostatai vykdyti. Tačiau bet koku atveju įstatymo normos turi būti suformuluotos pakankamai aiškiai, kad būtų užkirstas kelias nevienodam konstitucinių normų interpretavimui⁴¹. Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime suformuluota konstitucinė doktrina, kad norint įvykdyti konstitucinį reikalavimą būti „nesusijusiam priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei“ reikia atsisakyti kitos valstybės pilietybės, suponuoja labai svarbų minėto konstitucinio reikalavimo įvykdymo elementą, kad kitos valstybės pilietybės atsisakymo ar atėmimo sąlygas bei tvarką gali nustatyti tik institucijos tos valstybės, kuri kuria pilietybės institutą, o ne svetima valstybė, šiuo atveju Lietuvos Respublikos institucijos. Todėl valstybės reikalavimai savo piliečiams dėl jų turimos kitos valstybės pilietybės negali sukelti padarinių, tiesiogiai reiškiančių kitos valstybės pilietybės anuliavimą ar atėmimą.

Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta formuluotė „priesaika ar pasižadėjimas užsienio valstybei“ visų pirma apima „*asmens politinio pobūdžio įsipareigojimus* užsienio valstybei,“ todėl svarbu nustatyti, kokie įsipareigojimai užsienio valstybei yra laikytini būtent politinio pobūdžio įsipareigojimais. Kaip mano V. Sinkevičius formuluotė „politinio pobūdžio įsipareigojimai užsienio valstybei“ neturėtų būti aiškinama kaip apimanti tik kitos valstybės pilietybės turėjimą arba kaip apimanti tik tuos įsipareigojimus, kurie susiję su kitos valstybės pilietybės turėjimu.“ Manytume, kad įstatymų leidėjas galėtų aiškiau reglamentuoti tai, koku būdu asmuo gali atsisakyti užsienio valstybei duotos priesaikos ar pasižadėjimo (kai duota priesaika ar pasižadėjimas nėra kitos valstybės pilietybės įgijimo sąlyga), kas ir koku būdu galėtų konstatuoti užsienio valstybei duotos priesaikos ar pasižadėjimo atsisakymo faktą. Įstatyme svarbu įtvirtinti ir tai, kaip turėtų būti užtikrintas asmens konstitucinės teisės būti renkamam Seimo nariu įgyvendinimas tuo atveju, kai asmuo iš tiesų sąžiningai siekia atsisakyti užsienio valstybei duotos priesaikos ar pasižadėjimo, siekia atsisakyti kitos valstybės pilietybės, tačiau užsienio valstybės institucijos, turinčios įgaliojimus spręsti, ar „atleisti“ asmenį nuo duotos priesaikos ar pasižadėjimo, ar priimti sprendimą, kad asmuo neteko tos valstybės pilietybės, minėtų sprendimų nepriima.

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas//Valstybės žinios. 1998. Nr. 100-2791.

2) Konstitucijoje 56 straipsnyje 2 dalyje, nustatyta, kad Seimo nariu gali būti renkamas pilietis, *kuris nuolat gyvena Lietuvoje*. Plačiau nagrinėdamas sąvoką *nuolat gyventi Lietuvoje*, V. Sinkevičius daro išvadą, kad Konstitucinis reikalavimas nuolat gyventi Lietuvoje turi savo, jam būdingą konstitucinį turinį, kurio esmė – Seimo nariu gali būti renkamas tik *tikrai nuolat Lietuvoje gyvenantis, t.y. realiai (faktiškai) gyvenantis Lietuvoje*⁴², Lietuvos Respublikos pilietis. Vien tai, kad asmuo atitinka įstatymuose nustatytus tam tikrus formalius juridinius požymius, dar nėra pagrindas laikyti asmenį nuolat gyvenančiu Lietuvoje pagal Konstitucijoje nustatytą reikalavimą⁴³.

Konstitucija nedraudžia Seimo rinkimų įstatyme nustatyti ir Konstitucijoje tiesiogiai nenurodytų, t.y. papildomų, reikalavimų, tačiau įstatyme nustatyti reikalavimai turi būti konstituciškai pagrįsti, jie negali konkuruoti su Konstitucijoje nustatytais reikalavimais, negali paneigti ar iškreipti Konstitucijoje *explicitiškai* bei *implicitiškai* įtvirtintų reikalavimų.

Pagal Konstituciją Seimo nariu *negali būti renkamas*: 1) asmuo, kuriam teismo nuosprendžiu buvo paskirta bausmė ir asmuo dar nėra baigęs atlikti minėtos bausmės; 2) asmuo teismo pripažintas neveiksniu; 3) teisėjai, kol jie nėra pasitraukę iš teisėjo pareigų; 4) asmenys einantys Konstitucijos 141 straipsnyje nurodytas pareigas: atliekantys tikrąją karo arba alternatyvią tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų mokami pareigūnai, kol jie nėra nutraukę tarnybos ar pasitraukę iš pareigų; 5) Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyti asmenys, kurie apkaltos proceso tvarka buvo pašalinti iš pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą.

Seimo nariu *negali būti renkami asmenys, nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį* (Konstitucijos 56 straipsnis 2 dalis). Konstitucijos nuostatoje pavartota formuluotė „pagal teismo paskirtą nuosprendį“ suponuoja, kad asmeniui bausmė buvo paskirta ne už bet kokį teisės pažeidimą, bet už nusikalstamą veiką, kad bausmė buvo skirta teismo, kad bausmė buvo skirta priimant ne bet kokį teismo dokumentą, o būtent teismo nuosprendį. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstitucinės nuostatos „nebaigęs atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį“ turinys dar neatskleistas, doktrina dar nesuformuota. Tačiau logiškai sistemiškai

---

⁴² Seimo rinkimų įstatyme nustatyta, kad asmuo tam, kad galėtų būti renkamas Seimo nariu, turi nuolat gyventi Lietuvoje (2 straipsnis 2 dalis). Šiame straipsnyje nustatyta, kad nuolat gyvenančiu Lietuvoje laikomas Lietuvos Respublikos pilietis, kurio duomenys apie gyvenamąją vietą įrašyti Lietuvos Respublikos gyventojų registre, arba pilietis, kuris pagal Civilinį kodeksą pripažįstamas turinčiu nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje. Civilinėme kodekse nurodyti dviejų rūšių nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo kriterijai: objektyvūs ir subjektyvūs. Svarbiausias objektyvus kriterijus yra vieta, su kuria asmuo labiausiai susijęs, kurioje asmuo faktiškai dažniausiai gyvena, kurios adresu asmeniui siunčiama korespondencija, kurioje asmenį prireikus gali rasti viešosios valdžios atstovai. Subjektyvus kriterijus yra asmens ketinimas Lietuvą pripažinti savo interesų vieta, t.y. subjektyvi asmens nuostata, jo asmeninė nuomonė. Sprendžiant, ar asmuo nuolat gyvena Lietuvoje, būtina remtis ir objektyviais ir subjektyviais kriterijais.

⁴³Plačiau: Sinkevičius V. Seimo narių rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai//Jurisprudencija, 2008, 9 (111) P.63.

mažstant, nurodyto konstitucinio draudimo prasmė – neleisti, kad į Seimą, kaip Tautos atstovybę, patektų asmenys, nuteisti už nusikalstamos veikos padarymą ir neatlikę teismo nuosprendžiu paskirtos bausmės. Konstitucijoje nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad Seimo nariais būtų renkami tik tokie asmenys, kurie galėtų laisvai, niekieno nevaržomi reikšti Tautos valią, savo veikloje galėtų vadovautis tik Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine⁴⁴.

Konstitucijoje *expressis verbis* nėra įtvirtinta nuostata, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą.

Pagal Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalį *Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą*. Konstituciniai draudimai rinkti tokį asmenį Seimo nariu kyla (yra išvedami) iš Konstitucijos 74 straipsnyje įtvirtintos konstitucinės atsakomybės instituto paskirties ir prasmės, taigi jie Konstitucijoje įtvirtinti implicitiškai. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad priesaikos sulaužymas kartu yra ir šiurkštus Konstitucijos pažeidimas, o šiurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas⁴⁵.

2004 m. gegužės 25 d. nutarime Konstitucinis Teismas paskelbė, jog pagrindiniam šalies įstatymui prieštarauja Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis (2004 m. gegužės 4 d. redakcija)⁴⁶ ir taip suformavo konstitucinę doktriną, kuri buvo perkelta ir į Seimo rinkimų įstatymą, nes klausimas dėl sankcijos asmeniui, pašalintam iš pareigų apkaltos proceso tvarka, sprendžiamas tiek Prezidento, tiek ir Seimo rinkimų įstatymo atveju.

Pasak Konstitucinio Teismo, už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą iš Respublikos Prezidento pareigų pašalintas asmuo negali dar kartą prisiekti Tautai, nes visada kiltų ir niekada neišnyktų pagrįsta abejonė dėl jo vėl duodamos priesaikos tikrumo ir

---

⁴⁴ Sinkevičius V. Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2007m. P.206.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas, 2004 m. kovo 31 d. išvada. Spręsdamas konstitucinės justicijos bylą „Dėl Lietuvos Respublikos prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Konstitucinis Teismas 2004 gegužės 25 d. nutarime konstatavo „kad apkalta – ypatinga parlamentinė procedūra, kai iš užimamų pareigų yra pašalinami Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyti aukščiausi valstybės pareigūnai<...>. Apkalta galima tik esant Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems pagrindams: šiurkščiam Konstitucijos pažeidimui, priesaikos sulaužymui arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas.“ Apkaltos instituto konstitucinė paskirtis yra ne tik vienkartinis tokių asmenų pašalinimas iš užimamų pareigų, bet daug platesnė – užkirsti kelią asmenims, šiurkščiai pažeidusiems Konstituciją, sulaužiusiems priesaiką, užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu. Apkaltos proceso tvarka pritaikytos konstitucinės sankcijos (konstitucinės atsakomybės) turinį sudaro ir asmens, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją, sulaužiusio priesaiką, pašalinimas iš užimamų pareigų, ir iš to išplaukiantis draudimas tokiam asmeniui ateityje užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias asmuo gali pradėti eiti tik po to, kai duoda Konstitucijoje numatytą priesaiką.

⁴⁶ Antrame Prezidento rinkimų įstatymo straipsnyje buvo nustatyta, kad Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai.

patikimumo⁴⁷. Suformavus tokią konstitucinę doktriną, nuostata dėl neatšaukiamo ir visą gyvenimą trunkančio draudimo eiti pareigas, susijusias su priesaika Lietuvos Respublikai buvo įtraukta ir į Seimo rinkimų įstatymą.

Šiomis dienomis sulaukus sprendimo byloje pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą prieš Lietuvos Respubliką dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo, atsirado būtinybė daryti atitinkamus pakeitimus Lietuvos Respublikos teisės sistemoje⁴⁸.

Europos Žmogaus Teisių Teismas nutarė, kad iki gyvos galvos galiojantis ir nei referendumu, nei Seimo sprendimu nebepanaikinamas draudimas R. Paksui dalyvauti rinkimuose į parlamentą prieštarauja Europos žmogaus teisių apsaugos konvencijos protokolo straipsniui, garantuojančiam asmens teisę į laisvus rinkimus.⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, jog “sprendimas neleisti aukštam pareigūnui, kuris pasirodė netinkamas pareigoms, kada nors tapti parlamento nariu ateityje, pirmiausia yra rinkėjų reikalas, kurie turi galimybę rinkimuose pasirinkti ar atnaujinti pasitikėjimą tuo asmeniu”⁵⁰. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2011 sausio 10 d. išplatino pranešimą⁵¹, kuriame pabrėžiama, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas sprendime nurodė, jog draudimas asmenims, dalyvauti

---

⁴⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gegužės 25 d. nutarimas “. (Šios nuostatos taikomos ir Seimo nariams).

⁴⁸ R. Paksas iš Prezidento pareigų Seimo sprendimu buvo pašalintas 2004 m balandžio mėn. Pagrindas tam buvo Konstitucinio Teismo išvada, kurioje konstatuota, kad R. Paksas šurkščiai pažeidė Konstituciją. Joje buvo teigiama, kad tuometinis prezidentas neužtikrino valstybės paslapties apsaugos. Jis buvo apkaltintas neteisėtai suteikęs pilietybę finansiniam rėmėjui Jurijui Borisovui, sąmoningai leidęs pastarajam suprasti, jog teisėsaugos institucijos atlieka jo veiksmų patikrinimą, bei siekęs įgyvendinti jam artimų asmenų privačių asmenų turtinius interesus. Vėliau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išteisino R. Paksą dėl valstybės paslapties atskleidimo.

⁴⁹Europos Žmogaus Teisių Teismo byla // *Case of Paksas v. Lithuania*. 6 January 2011.

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas teigia suprantąs, kad valstybė Konstitucijos pažeidimą bei priesaikos sulaužymą laiko pažeidimais, reikalaujančiais griežto atsako, ypač kai juos įvykdo asmuo, einantis Lietuvos Prezidento pareigas, tačiau Teismo neįtikino, jog pasirinktos priemonės buvo proporcingos siekiant užtikrinti demokratinę santvarką. Teismas pabrėžė, kad Lietuvos pozicija tokiu klausimu Europoje yra labiau išimtis nei taisyklė, o klausimas dėl proporcingumo kilo ne tik dėl to, kad draudimas būti renkamam Seimo nariu turėjo galioti visą politiko gyvenimą, bet ir dėl to, kad šis sprendimas negalėjo niekaip būti apskūstas, mat buvo įtvirtintas kaip konstitucinė doktrina.

⁵¹Pranešime teigiama, kad pagal Lietuvos Konstituciją asmuo, kuris už šurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš pareigų ar kurio mandatas buvo panaikintas, niekada negali užimti tokių pareigų, kurių ėjimo pradžia susieta su priesaikos davimu. Todėl Konstitucini Teismas konstatuoja, kad esama nesuderinamumo tarp Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos. Tad norint įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą Rolando Pakso atžvilgiu, turi būti daromos atitinkamos Konstitucijos pataisos. Konstitucinis Teismas savo pranešime primena, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas 2011 m. sausio 6 d. priėmė sprendimą byloje pagal pareiškėjo Rolando Pakso skundą prieš Lietuvos Respubliką dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamų teisių pažeidimo. Šiame sprendime Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, jog buvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnis, kadangi pareiškėjas neribotą laiką negali dalyvauti rinkimuose į parlamentą (Seimą). Pareiškėjo skundus dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 7 straipsnių ir jos Septintojo protokolo 4 straipsnio pažeidimų, taip pat dėl Pirmojo protokolo 3 straipsnio pažeidimo tiek, kiek šis skundas susijęs su pareiškėjo pašalinimu iš pareigų ir negalėjimu būti renkamam Lietuvos Respublikos Prezidentu, Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino nepriimtinais. Lietuvos Respublikos įstatymai, ribojantys asmenų, apkaltos proceso tvarka pašalintų iš pareigų, pasyviają rinkimų teisę, buvo priimti po žinomo apkaltos proceso, per kurį Respublikos Prezidentas R. Paksas už šurkštų Konstitucijos pažeidimą ir priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš pareigų.

rinkimuose į Seimą yra įtvirtintas konstituciniu lygmeniu, t.y. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Europos Žmogaus Teisių Teismui konstatavus, kad Lietuvos teisėje įtvirtintas „nuolatinis ir negrįžtamas draudimas“ asmeniui, pašalintam iš pareigų užimti parlamento nario pareigas yra neproporcingas ir todėl neatitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 3 straipsnio (teisė į laisvus rinkimus) turinio, atsirado nesuderinamumas tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir šios konvencijos.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Konstitucijoje, kuri yra aukščiausiaji Lietuvos Respublikos teisė, ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, pagal kurią priištus tarptautinius įsipareigojimus Lietuva privalo vykdyti, yra skirtingai reguliuojami santykiai, susiję su asmens teise užimti parlamento nario pareigas, kyla nesuderinamumo tarp minėtų aktų problema. Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje skirtingai vertinant teisės aktus susiduriama su vadinamąja jurisprudencijų sandūra, dėl kurios kyla ne tik teorinių, bet ir praktinių problemų. Apie juresprudencijų sandūrą plačiau nagrinėta T. Birmontienės moksliniame straipsnyje „Jurisprudencijų sandūra. Europos žmogaus teisių konvencijos įtaka Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamai doktrinai“⁵². Šiame straipsnyje nagrinėjami kai kurie konstitucinės žmogaus teisių doktrinos bruožai, kuriems poveikį padarė Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Taip pat siūloma jurisprudencijų sandūros atveju vadovautis Konstitucinio Teismo suformuluota tarptautinių sutarčių, kaip teisės šaltinio doktrina, pagal kurią tais atvejais, kai nacionaliniuose teisės aktuose, *inter alia* įstatymuose nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytu tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis⁵³.

Įgyvendinant minėtą anksčiau Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos sprendimą – siekiant sukurti teises prielaidas asmeniui, po tam tikro laiko kelti savo kandidatūrą rinkimuose į Seimą ir užimti parlamento nario pareigas ir taip pašalinti nesuderinamumą tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, turi būti daromos atitinkamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos pataisos⁵⁴.

Tai suponuoja Seimo, kaip institucijos, turinčios Tautos įgaliojimus inicijuoti Konstitucijos pataisas, teisę ir pareigą atlikti atitinkamus pakeitimus Lietuvos teisės normose. Seimas kuo skubiau *privalo* (aut.) išspręsti susidariusią teisinę situaciją dėl Lietuvos ir Europos teisės aktų kolizijos.

⁵² Birmontienė T. Jurisprudencijų sandūra. Europos žmogaus teisių konvencijos įtaka Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamai doktrinai//Jurisprudencija 2010, 1(119).

⁵³ Ten pat.

⁵⁴Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 10 d. pareiškimas „Dėl Europos Žmogaus Teisingumo Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimo įgyvendinimo. <http://www.lrkt.lt/Aktualijos.html> žiūrėta 2011.02. 15.

Pagal Seimo rinkimų įstatymą Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kuris apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų, buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas ne tik už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, *bet ir už bet kokio nusikaltimo padarymą*. Galima teigti, kad toks teisinis reguliavimas iš dalies kertasi su apkaltos konstitucine samprata, kurią savo aktuose yra pateikęs Konstitucinis Teismas.

Norime pažymėti, kad visiškai kitokie konstituciniai teisiniai padariniai kyla asmeniui dėl to, kad jis apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų, buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas *už nusikaltimo padarymą*. Konstitucinis Teismas 2004 gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad “vienas iš Konstitucijos 74 straipsnyje nustatytų pagrindų, kuriems esant tam tikras Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytas valstybės pareigūnas gali būti pašalintas iš užimamų pareigų, gali būti panaikintas jo Seimo nario mandatas, yra „paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas“. Atskleidžiant tai, kokie konstituciniai teisiniai padariniai asmeniui kyla dėl to, kad jis apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų, buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas už nusikaltimo padarymą, būtina atsižvelgti ir į Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kuris nebaigė atlikti teismo nuosprendžiu paskirtos bausmės. Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad jeigu asmuo buvo teismo nuteistas už nusikaltimo padarymą ir atliko jam teismo nuosprendžiu paskirtą bausmę, jis gali būti renkamas Seimo nariu⁵⁵.

Pasigendama ir tokio teisinio reguliavimo, kuriuo remiantis išrinktasis Seimo narys netektų Seimo nario mandato dėl to, kad laikotarpiu nuo jo išrinkimo iki Seimo nario priesaikos davimo *atsirado* (ne paaiškėjo iki tol buvusios, bet atsirado) Konstitucijoje nurodytos aplinkybės, dėl kurių toks asmuo negalėjo būti renkamas Seimo nariu.

2.3. Seimo nario priesaika - visų Tautos atstovo teisių įgijimo pagrindas

Seimo narys, kaip profesionalus politikas ir valstybės pareigūnas, savo, kaip Tautos atstovo, įgaliojimus gali vykdyti nuo to momento, kai jis, pagal Konstituciją Seime prisiekęs Lietuvos Respublikai, įgyja visas Tautos atstovo teises, iki to momento, kai jo, kaip Seimo nario, įgaliojimai nutrūksta Konstitucijoje nustatytais pagrindais.

Konstitucijoje yra nustatyta tokia valstybės valdžios sandara, kai kiekviena valstybės valdžios institucija savo funkcijas vykdo nepertraukiamai. Pagal Konstituciją negali būti tokių teisinių situacijų, kad nefunkcionuotų Seimas - Tautos atstovybė. Iš Konstitucijos Seimui kyla pareiga užtikrinti, kad Konstitucijoje nustatyti jo įgaliojimai būtų įgyvendinami nepertraukiamai,

⁵⁵ Sinkevičius V. Seimo narių rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai// Jurisprudencija 2008 m. 9 (111) P.68.

kad šalyje esant bet kokiai situacijai Tautos atstovybė galėtų konstruktyviai, efektyviai ir nepertraukiamai įgyvendinti aukščiausią suverenią Tautos galią⁵⁶.

Konstitucijos 65 straipsnyje nustatyta, kad naujai išrinktą Seimą susirinkti į pirmąjį posėdį, kuris turi įvykti ne vėliau kaip per 15 dienų po Seimo išrinkimo, kviečia Respublikos Prezidentas; jeigu Respublikos Prezidentas nekviečia Seimo susirinkti, Seimo nariai renkasi patys kitą dieną pasibaigus 15 dienų terminui. Kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas savo 2004 m. liepos 1 d. nutarime, Konstitucijos 66 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pirmąjį po rinkimų Seimo posėdį pradeda vyriausias pagal amžių Seimo narys - „konstatuotina, kad tai yra vienintelė Konstitucijos nuostata, kurioje *expressis verbis* įtvirtintas vieno – vyriausiojo pagal amžių – išrinkto Seimo nario įgaliojimas Seime, kurį jis turi iki jam įgyjant visas Tautos atstovo teises.”

Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai. Ši konstitucinė nuostata reiškia ir tai, kad tol, kol išrinktas Seimo narys neprisiekia, jis neturi visų Tautos atstovo teisių – toks išrinktas Seimo narys dar nėra Tautos atstovas, jis dar neturi Seimo nario įgaliojimų ir dar negali jų vykdyti. Konstitucinio Teismo doktrina skelbia, kad pagal Konstituciją Seimo nario išrinkimas savaime nereiškia, kad išrinktas Seimo narys įgyja visas Tautos atstovo teises. Visų Tautos atstovo teisių įgijimas Konstitucijoje yra siejamas su Seimo nario priesaika, kurią išrinktas Seimo narys turi duoti Seimo posėdyje.

Seimo nario priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas. Ji nėra vien iškilmingas priesaikos žodžių ištarimas ir priesaikos akto pasirašymas⁵⁷.

Seimo nario priesaikos tekstas yra nustatytas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, 5 straipsnyje nustatyta toks Lietuvos Respublikos Seimo nario priesaikos tekstas:

„Aš, (vardas, pavardė),

prisiekiu būti ištikimas Lietuvos Respublikai;

prisiekiu gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus, saugoti jos žemių vientisumą;

prisiekiu visomis išgalėmis stiprinti Lietuvos nepriklausomybę, sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei.

Tepadeda man Dievas!“

Prisiekti leidžiama ir be paskutiniojo sakinio“.⁵⁸

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas//Valstybės žinios, Nr. 105-3894.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas//Valstybės žinios, 2004-05-26, Nr. 85-3094.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2010 m. spalio 27 d. išvadoje „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko,

Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų. Taigi Seimo nario priesaika įpareigoja jį savo veikloje vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine ir nebūti varžomam jokių mandatų. Iš Seimo nario priesaikos jam kyla pareiga gerbti ir vykdyti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai vykdyti Tautos atstovo pareigas taip, kaip jį įpareigoja Konstitucija. Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucija suponuoja tokią Seimo nario nuožiūros ir Seimo nario sąžinės sampratą, pagal kurią tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų, Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių neturi būti atotrūkio: pagal Konstituciją Seimo nario nuožiūra ir jo sąžinė turi būti orientuotos į Konstituciją, į Tautos ir Lietuvos valstybės interesus.

Konstitucinis Teismas, pasisakydamas dėl Seimo narių L.Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla ir A.Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla konstitucinės atsakomybės, plėtojo oficialią savo doktriną 2010 m. spalio 27 d. išvadoje, kurioje pažymėjo, kad „Konstitucija iš Seimo nario besąlygiškai reikalauja ištikimybės priesaikos vien Lietuvos valstybei, pasižadėjimo gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas). Konstitucija iš Seimo nario taip pat besąlygiškai reikalauja pasižadėjimo sąžiningai tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei.”

Prisiekdamas Seimo narys besąlygiškai įsipareigoja laikytis visų priesaikoje minimų vertybių. Taigi Seimo nario priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas: duodamas priesaiką išrinktas Seimo narys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime yra konstatavęs: „ištikimybė Lietuvos valstybei yra neatsiejama nuo ištikimybės ir Konstitucijai; sulaužius priesaiką būti ištikimam Lietuvos Respublikai, kartu yra šiurkščiai pažeidžiama ir Konstitucija“.⁵⁹

Sulaužius priesaiką ir šiurkščiai pažeidus Konstituciją, Seimo nariui taikoma konstitucinė sankcija - Seimo nariui gali būti panaikintas Seimo nario mandatas. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka. Apie tai plačiau tolimesniuose skyriuose.

Kadangi pagal Konstituciją Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, išrinkti Seimo nariai pagal Konstituciją privalo prisiekti pirmame naujai išrinkto Seimo posėdyje. Įstatymų leidėjas pagal Konstituciją

---

kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” 8.1. punkte dar kartą pakartojo priesaikos tekstą.

⁵⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada//Valstybės žinios, 2010-10-30, Nr. 128-6545.

turi pareigą nustatyti tokią Seimo nario priesaikos davimo tvarką, kad visi Seimo nariai prisiektų būtent pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje. Išimtis galėtų būti padaryta tik tiems išrinktiems Seimo nariams, kurie negali atvykti į pirmąjį naujai išrinkto Seimo posėdį dėl ypač svarbių pateisinamų priežasčių (pavyzdžiui, dėl ligos); pagal Konstituciją toks išrinktas Seimo narys privalo prisiekti artimiausiam Seimo posėdyje, kai tik išnyksta ypač svarbi pateisinama priežastis, dėl kurios šis išrinktas Seimo narys negalėjo prisiekti pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje.

Konstitucijos 59 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Seimo narys, įstatymo nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs lygtinai, netenka Seimo nario mandato; dėl to Seimas priima nutarimą. Pabrėžtina, kad Konstitucija netoleruoja tokios situacijos, kai išrinkti Seimo nariai nesirenka į pirmąjį naujai išrinkto Seimo posėdį arba kai jie į jį susirenka, bet neprisiekia. Toks išrinkto Seimo nario elgesys, kai jis neatvyksta į pirmąjį naujai išrinkto Seimo posėdį be ypač svarbių pateisinamų priežasčių arba į jį atvyksta, bet neprisiekia, vertintinas kaip šio išrinkto Seimo nario atsisakymas prisiekti ir turi sukelti Konstitucijos 59 straipsnio 3 dalyje numatytus teisinius padarinius – Seimo nario mandato netekimą. Taip pat vertintinas ir tokius pačius teisinius padarinius turi sukelti toks išrinkto Seimo nario elgesys, kai jis neprisiekia artimiausiam Seimo posėdyje, kai tik išnyksta ypač svarbi pateisinama priežastis, dėl kurios šis išrinktas Seimo narys negalėjo prisiekti pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje. Dėl to Seimas privalo priimti nutarimą⁶⁰. Todėl kyla klausimas, kokį konstitucinį statusą turi subjektas, kuris vadinamas “išrinktu Seimo nariu, iki priesaikos dar neįgijusiu “visų tautos atstovų teisių”(Konstitucijos 59 str.2 d.) Jei toks subjektas neturi „visų“ atstovo teisių, tai logiškai maštant, kažkokias minimalias (ne visas) teises (pvz., teisę nevaržomai atvykti į pirmąjį Seimo posėdį ir pasisakyti dėl pirmininkavimo, kuris pavestas taip pat dar neprisiekusiam vyriausiam pagal amžių Seimo nariui) jis vis dėlto turi⁶¹. Esminis aiškumas šiuo klausimu atsirado po to, kai Konstitucinis Teismas 2004 m. liepos 1d. nutarime išaiškino, kad išrinktas, bet neprisiekęs Seimo narys „dar nėra Tautos atstovas, jis dar neturi Seimo nario įgaliojimų ir dar negali jų vykdyti.“

Todėl apibendrinant darome *išvadą*, kad Seimo narys visas savo teises įgyja tik po to, kai pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje, jis iškilmingai prisiekia (Seimo nario priesaikos tekstas yra nustatytas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis). Seimo nario išrinkimas savaime nereiškia, kad išrinktas Seimo narys įgyja visas Tautos atstovo teises. Seimo nario priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas. Ji nėra vien iškilmingas priesaikos žodžių ištaramas ir priesaikos akto pasirašymas. Seimo nario priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai

⁶⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas //Valstybės žinios. Nr. 105-3894.

⁶¹Šimkienė V. Seimo nario konstitucinis teisinis statusas Konstitucinio Teismo doktrinoje// Vilnius: Profesinės studijos, 2007.Nr.3.

reikšmingas: duodamas priesaiką išrinktas Seimo narys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti. Neprisiekus pirmajame Seimo posėdyje Seimo nariui taikomos sankcijos - Konstitucijos 59 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Seimo narys, įstatymo nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs lygtinai, netenka Seimo nario mandato; dėl to Seimas priima nutarimą. Išimtis galėtų būti padaryta tik tiems išrinktiems Seimo nariams, kurie negali atvykti į pirmąjį naujai išrinkto Seimo posėdį dėl ypač svarbių pateisinamų priežasčių (pavyzdžiui, dėl ligos); pagal Konstituciją toks išrinktas Seimo narys privalo prisiekti artimiausiame Seimo posėdyje, kai tik išnyksta ypač svarbi pateisinama priežastis, dėl kurios šis išrinktas Seimo narys negalėjo prisiekti pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje. Negalima prisiekti su išlygomis.

2.4. Seimo nario laisvo mandato konstitucinė samprata

Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir yra nevaržomi jokių mandatų“. Konstitucinė nuostata, kad „Seimo nariai negali būti varžomi jokių mandatų“, įtvirtina Seimo nario laisvą mandatą. Laisvo mandato esmė – Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškėlusiu partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį⁶². Seimo nario – Tautos atstovo – teisinis statusas kyla iš Konstitucijos nuostatų, kad Lietuva yra nepriklausoma demokratinė respublika (1 straipsnis), kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus (4 straipsnis), taip pat iš kitų Konstitucijos nuostatų. Laisvas Seimo nario mandatas yra esminis Seimo nario – Tautos atstovo – teisinio statuso elementas.

Būtent Konstitucijos nuostatoje yra pateikta laisvojo mandato principas. Tai reiškia, kad nei politinės partijos, nei profesinės sąjungos, savivaldybės ar jų gyventojai negali reikalauti, kad jiems atstovaujantis Seimo narys kalbėtų ar balsuotų seime pagal jų nurodymus (o jei tokie reikalavimai pareikšti, Seimo narys gali į juos neatsižvelgti pagal savo sąžinę).

E. Šileikio teigimu, laisvo mandato - kaip principinės atstovo veiklos gairės - „gilumini“ įtvirtinimą galima išvelgti nuostatoje, kuri nurodo tris Tautos atstovo veiklos imperatyvus (kelrodžius): vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine (Konstitucijos 59 straipsnis 4 dalis). Paskutinis – sąžinės – imperatyvas, patikslintas žodžiais “ir negali būti varžomi jokių mandatų”, išreiškia laisvojo mandato principą tuo požiūriu, kad legitimuotą valstybinės bendruomenės pasitikėjimą turintis atstovas gali pagal savo sąžinę spręsti, kokia

---

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarimas //Valstybės žinios.2001.Nr. 10-295.

įstatymų leidyba ar kita Seimo (kolektyvinės tautos atstovybės!) veikla labiausiai atitinka Tautos interesus, jei atsakymas į tai neįvardytas Konstitucijoje.” E. Šileikis pažymi, kad laisvasis mandatas – dispozityvus, bet ne besąlygiškai imperatyvus principas <...> Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalis – tai ne išankstinis visų dabartinių ir būsimų valstybinės bendruomenės atstovų kalbų ar balsavimų Seime nešališkumo pripažinimas, bet Konstitucijoje leidėjo siekis skatinti tokį nešališkumą, laiduojant parlamentarui galimybę nerizikuojant netekti mandato atsispirti visiems bandymams šališkai veikti jo balsavimą ar kalbas”⁶³.

Seimo nario konstitucinis statusas integruoja Seimo nario, kaip Tautos atstovo, pareigas, teises ir veiklos garantijas, atsakomybę ir yra grindžiamas konstituciniu Seimo nario laisvo mandato principu. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad laisvo mandato esmė – Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam suteiktas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškėlusią partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant imperatyvaus mandato, teisės atšaukti Seimo narį; Konstitucijoje įtvirtintas Seimo nario laisvas mandatas – viena iš Seimo narių veiklos savarankiškumo ir lygiateisiškumo garantijų. Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarime aiškinant kai kurias Seimo statuto nuostatas konstatuota, kad kiekvienas Seimo narys, vadovaudamasis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine, nevaržomas jokių mandatų, gali nuspręsti, kaip jis balsuos.

Seimo nario veikla, grindžiama konstituciniu Seimo nario laisvo mandato principu, negali būti priešpriešinama Seimo, kaip Tautos atstovybės, įgaliojimams. Įgyvendinant konstitucinius įgaliojimus, Seimui kyla pareiga priimti atitinkamus sprendimus, kaip antai pagal Konstitucijos 67 straipsnio 4 punkto ir jos 80 straipsnio nuostatas Seimas skiria Respublikos Prezidento eilinius rinkimus paskutinį sekmadienį likus dviem mėnesiams iki Respublikos Prezidento kadencijos pabaigos; pagal Konstitucijos 59 straipsnio 3 dalies nuostatas dėl Seimo nario, įstatymo nustatyta tvarka nepriesiekusio arba prisiekusio lygtinai, mandato netekimo Seimas priima nutarimą ir kt. Vadinasi, Seimo narys, kaip Tautos atstovas, pagal Konstituciją ne tik įgyja atitinkamas teises, bet ir privalo vykdyti tam tikras pareigas, kylančias iš Konstitucijos ir jai neprieštaraujančių įstatymų⁶⁴.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimuose konstatavo, kad Konstitucijoje įtvirtintas Seimo nario laisvas mandatas negali būti suprantamas tik kaip leidimas veikti vien savo nuožiūra, veikti vadovaujantis vien savo sąžine, ignoruojant Konstituciją. Konstitucija suponuoja tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, kurioje tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų, Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių neturi būti atotrūkio: pagal Konstituciją

⁶³ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.187.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 lapkričio 7 d. išvada // Valstybės žinios, 2008-11-13, Nr. 130-4992.

Seimo nario nuožiūra ir jo sąžinė turi būti orientuotos į Konstituciją, į Tautos ir Lietuvos valstybės interesus.

Konstitucinis Teismas 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimuose, 2009 m. gegužės 15 d. sprendime, 2010 spalio 27 d. išvadoje konstatavo ir tai, kad Seimo nario laisvas mandatas – ne Tautos atstovo privilegija, o viena iš teisinių priemonių, užtikrinančių, kad Tautai bus deramai atstovaujama jos demokratiškai išrinktoje atstovybėje Seime, kad Tautos atstovybė Seimas veiks tik Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Konstitucinis Teismas 2009m. gegužės 15 d. nagrinėdamas pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymą⁶⁵, toliau plėtojo savo suformuotą Seimo nario laisvo mandato doktriną papildydamas ją naujomis nuostatomis - konstitucinis Seimo nario laisvo mandato principas negali būti suprantamas, kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti nesuderinami su Konstitucija sprendimai. Priešingas konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo aiškinimas reikštų Seimo nariui iš Konstitucijos ir iš Seimo priesaikos kylančių imperatyvų nepaisymą⁶⁶. Seimo nario pareiga veikti taip, kaip jį įpareigoja Seimo nario duota priesaika, paisant iš Konstitucijos ir Konstitucijai neprieštaraujančių įstatymų kylančių reikalavimų, negali būti interpretuojama kaip reiškianti konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo ribojimą. Šio principo aiškinimas, esą Seimo narys, vykdydamas savo konstitucinę priedermę, tam tikrais atvejais galėtų nepaisyti iš Konstitucijos ir Konstitucijai

---

⁶⁵Prašyme Konstitucinį Teismą prašoma išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 15.3.1.1 papunkčio ir 22 punkto nuostatos turėtų būti suprantamos taip, jog Seimo nario laisvas mandatas reiškia ir tai, kad Seimo narys gali balsuoti taip, kad Seimo atleidžiami teismų pirmininkų ir teismo skyriaus pirmininkų pareigas einantys teisėjai – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyrių pirmininkai – pasibaigus jų įgaliojimų laikui nebūtų atleidžiami iš pareigų, nors ir pripažįstama faktinė aplinkybė, kad jų paskyrimo į šias pareigas terminas, t. y. įgaliojimų laikas, yra pasibaigęs; jei neginčijama faktinė aplinkybė, kad nurodytų pareigūnų paskyrimo į šias pareigas terminas yra pasibaigęs, ar esama kokių nors konstituciškai pateisinamų aplinkybių, kurioms esant Seimo nario balsavimas prieš minėtų pareigūnų atleidimą iš pareigų pasibaigus jų įgaliojimų laikui būtų suderinamas su iš Seimo nario priesaikos jam kylančia pareiga gerbti ir vykdyti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai vykdyti Tautos atstovo pareigas taip, kaip jį įpareigoja Konstitucija.

⁶⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2009m. gegužės 15 d. byloje darė išvadą: “kad pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją Seimui įgyvendinant konstitucinius įgaliojimus, susijusius su Aukščiausiojo Teismo pirmininko (ar šio teismo skyriaus pirmininko) atleidimu pasibaigus įstatymu nustatytam jo įgaliojimų laikui (kadencijai), ir tuo klausimu Seimo posėdyje priimant atitinkamą individualų teisės taikymo aktą *Seimo nariams kyla priedermė veikti taip, kad Seimas galėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų atleisti* (pažymėta autor.) Aukščiausiojo Teismo pirmininką (ar šio teismo skyriaus pirmininką) pasibaigus įstatymo nustatytam jo įgaliojimų laikui; priešingu atveju būtų nukrypta nuo iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 112 straipsnio 2 dalies, 115 straipsnio 2 punkto kylančių imperatyvų, konstitucinio teisinės valstybės principo, o Seimo nario mandatas būtų naudojamas nepaisant iš Konstitucijos ir Seimo nario priesaikos kylančių reikalavimų. Tais atvejais, kai yra nustatytas objektyvus pobūdžio faktas, kad įstatymu nustatytas Aukščiausiojo Teismo pirmininko (ar šio teismo skyriaus pirmininko) įgaliojimų laikas yra pasibaigęs, nėra jokių konstituciškai pateisinamų aplinkybių, dėl kurių Aukščiausiojo Teismo pirmininko (ar šio teismo skyriaus pirmininko) neatleidimas iš pareigų pasibaigus įstatymo nustatytam jo įgaliojimų laikui būtų suderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucija.”

neprieštaraujančių įstatymų kylančių reikalavimų, yra nesuderinamas su konstitucine Seimo nario laisvo mandato principo samprata⁶⁷.

Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar Seimo nariai L.Karalius ir A. Sacharukas sulaužė Seimo nario priesaiką ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją, 2010 m. spalio 27 d. plėtojo savo oficialią doktriną dėl Seimo nario laisvo mandato ir konstatavo, kad pagal Konstituciją Seimo nario mandatas yra individualus – jis suteikiamas tik tam asmeniui, kuris Konstitucijos ir įstatymų nustatyta tvarka yra išrenkamas Seimo nariu. Pagal Konstituciją Seimo narys turi teisę ir pareigą tik pats asmeniškai įgyvendinti rinkėjų jam suteiktą mandatą. Seimo nario konstitucinis statusas, integruojantis Seimo nario pareigas, teises, veiklos garantijas, atsakomybę, suponuoja tai, kad Seimo narys iš Konstitucijos ir jai neprieštaraujančių įstatymų kylančias Seimo nario, Tautos atstovo, teises ir pareigas privalo įgyvendinti tik pats asmeniškai, jis jokia forma negali perleisti kitam asmeniui, *inter alia* Seimo nariui, savo, kaip Seimo nario, teisių ir konstitucinių pareigų vykdymo. Seimo nario mandato individualumas suponuoja ir tai, kad joks asmuo, *inter alia* Seimo narys, negali perimti kito Seimo nario – Tautos atstovo - teisių ir pareigų, *inter alia* teisės balsuoti.

Iš Konstitucijoje įtvirtinto Seimo nario laisvo mandato principo Seimo nario teisė savo nuožiūra balsuoti priimant bet kurį Seimo sprendimą gali būti realizuojama tik Seimo nariui asmeniškai išreiškiant savo valią per balsavimą Seimo posėdyje. Tuo atveju, jeigu asmeninio Seimo nario balsavimo Seimo posėdyje reikalavimo nesilaikoma, *inter alia* jeigu per balsavimą vienas Seimo narys balsuoja už kitą Seimo narį ir taip išreiškia ne Seimo nario, už kurį balsuojama, bet savo valią, nepaisoma iš Konstitucijos, *inter alia* jos 69 straipsnio, kylančių reikalavimų įstatymų priėmimo procedūrai, iškreipiami balsavimo rezultatai, sudaromos prielaidos pažeisti Konstitucijoje įtvirtintą Seimo nario laisvo mandato principą.

Tie atvejai, kai vienas Seimo narys balsuoja už kitą Seimo narį ir taip išreiškia to Seimo nario valią, neatitinka Seimo nario mandato individualumo reikalavimo ir traktuotini kaip iš Konstitucijos, *inter alia* jos 69 straipsnio, kylančių reikalavimų įstatymų priėmimo procedūrai nepaisymas.

Seimo nario laisvas mandatas turi būti naudojamas taip, kad Seimas galėtų efektyviai veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, kad jis deramai vykdytų savo konstitucinę priedermę (Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas, Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada). Seimo nario laisvas mandatas negali būti tapatinamas su Seimo nario absoliučiai laisvu veikimu vien savo nuožiūra, ignoruojant Konstituciją, nes Konstitucija suponuoja tik tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, pagal kurią

---

⁶⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009m. gegužės 15 d. sprendimas //Valstybės žinios, 2009-05-19, Nr. 58-2251.

tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų bei jos saugomų ir ginamų vertybių nėra atotrūkio ar prieštaravimų.

Konstitucija nepripažįsta vadinamojo imperatyvaus mandato. Tai visiška priešingybė laisvam mandatui. Imperatyvaus mandato esmė – parlamento narys yra saistomas rinkėjų priesakų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų reikalavimų. Turi atsiskaityti už rinkėjų priesakų vykdymą, o svarbiausia – gali būti rinkėjų atšauktas. Demokratinės teisinės valstybės nepripažįsta parlamento nario imperatyvaus mandato, nes toks mandatas nesuderinamas su nuostata, kad parlamento narys yra visos Tautos atstovas; parlamento nario imperatyvus mandatas sudaro prielaidas paversti parlamento narį klusniu jį išrinkusių rinkėjų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų atstovu, nes, esant galimybei atšaukti parlamento narį, jis, priimdamas vienus ar kitus sprendimus, turės vadovautis visų pirma savo rinkėjų, jį iškėlusiu politinių partijų ar kitų organizacijų interesais, nors šie interesai ne visada gali sutapti su visos Tautos interesais, o kartais gali prieštarauti visos Tautos interesams⁶⁸.

Tai yra atitinkamai įvertinta Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarime pateiktame išaiškinime, kad „Konstitucija įtvirtina laisvą mandatą ir nepripažįsta imperatyvaus mandato, laisvo mandato esmė - Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam suteiktas teises ir pareigas, <...> nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį“⁶⁹.

Taigi daroma *išvada*, kad konstitucinis Seimo nario laisvo mandato principas *negali* būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario *absoliuti laisvė* veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti nesuderinami su Konstitucija sprendimai; priešingas konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo aiškinimas reikštų Seimo nariui iš Konstitucijos ir iš Seimo nario priesaikos kylančių imperatyvų nepaisymą.

2.5. Seimo nario imuniteto ir indenniteto sampratos aspektai

Tam, kad Seimo nariai –Tautos atstovai – galėtų tinkamai vykdyti savo pareigas Konstitucijoje yra tiesiogiai įtvirtintos įvairios Seimo narių veiklos garantijos. Pažymėtina, jog teisės doktrinoje Seimo nario išskirtinėms teisėms ir garantijoms apibūdinti vartojami terminai Seimo nario *imunitetas*⁷⁰ ir *indennitetas*,⁷¹ nors pačioje Konstitucijoje tiesiogiai šie terminai neminimi. Pagal Konstituciją atitinkamos Seimo nario veiklos garantijos taip pat turi būti nustatomos įstatymais (60 str. 4 d.) ir Seimo statutu (76 str.).

⁶⁸ Šileikis E. Konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P.181.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas//Valstybės žinios, 1993-12-03, Nr. 66-1260.

⁷⁰ *imunitetas* (pranc. *immunité* - atleidimas, neliečiamybė; vok. *immunität* - atsparumas, neliečiamybė; angl. *immunity* - atleidimas, atsparumas, neliečiamumas, neliečiamybė)

⁷¹ *indennitetas* (lot. *indemnis* - nenukriaustas; vok. *indemnität* - nebaudžiamumas, atsakomybės pašalinimas)

Šioje darbo dalyje analizuosime konstitucinio Seimo nario statuso vienus svarbiausių elementų: Seimo nario *imunitetą*, t.y. draudimą, be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę ir Seimo nario *indemnitetą* - už kalbas ir balsavimus Seime Seimo narys negali būti persekiojamas, tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendraja tvarka.

Konstitucinis Teismas savo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime pažymėjo, kad Konstitucijos 62 straipsnio 1 dalies nuostata yra įtvirtintas Seimo nario imunitetas. „Imunitetas - tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms atitinkamai atlikti.<...>Seimo narių kaip Tautos atstovų, įgyvendinančių jiems Konstitucijos ir įstatymų pavestas pareigas, imunitetas turi užtikrinti, kad <...> Seimas galėtų nekliudomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas, kad būtų užkirstas kelias galimam vykdomosios valdžios pareigūnų neigiamam poveikiui <...> Seimo nariams“⁷².

Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė. Pagal Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalį Seimo narys už kalbas ir balsavimus Seime negali būti persekiojamas, tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendraja tvarka. Konstitucijoje taip pat nustatyta, kad imunitetą turi Respublikos Prezidentas (86 str. 1 d.), Ministras Pirmininkas ir ministrai (100 str.), teisėjai (114 str. 2 d.). Konstitucinė nuostata, kad Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė, yra pažodžiui įtvirtinta ir Seimo statute. Tačiau Seimo statute, skirtingai negu Konstitucijoje, yra nustatyta išlyga, išskyrus atvejus, kai jis užtinkamas bedarantis nusikaltimą (*in flagranti*). Šiais atvejais generalinis prokuroras apie tai nedelsdamas praneša Seimui“ (22 str. 3 d.). Pagal Seimo statutą prašyti Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę gali Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (23 str. 1 d.).

Konstitucinis Teismas savo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime teigė, kad <...>Seimo nariai<...>turi savo statusą: pagal Konstitucijos 55 straipsnį jie yra Tautos atstovai. Tautos atstovo statusas <...> skiriasi nuo visų kitų piliečių, kartu ir nuo Respublikos Prezidento statuso.<...> Seimo nario statuso ypatybės lemia ir skirtingas teisės į neliečiamybę garantijas, <...> imuniteto apimtį“⁷³.

Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime konstatuota, kad Seimo nario imunitetui apima Seimo nario asmens neliečiamumą, draudimą Seimo narį be Seimo sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę.

⁷²Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas// Valstybės žinios, 2000-05-12, Nr. 39-1105.

⁷³Ten pat.

Teisės mokslinėje literatūroje visuotinai pripažįstama, kad draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę sudaro Seimo nario *imunitetą*. Apibūdinant Seimo nario imunitetą pabrėžiama, kad *imunitetas* – tai speciali garantija, kuria siekiama užtikrinti nenutrūkstamą Seimo narių įgaliojimų įgyvendinimą ir kartu Seimo funkcionavimą. Nurodoma ir tai, kad imunitetas yra procesinė užkarda suimti ar kitaip suvaržyti Seimo nario judėjimo ir bendrąją veiksmų atlikimo laisvę. Esama įvairių nuomonių dėl to, kokie elementai sudaro Seimo nario imunitetą: ar tik minėtas draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę, ar ir draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime.

Teisės doktrinoje terminas indemnitetas gali būti suprantamas trimis reikšmėmis: pirmoji - tai neatsakingumas už kalbas, nuomonės dėstymą ir kitus veiksmus, atliekant parlamentaro pareigas: parlamento rūmuose, komitete, komisijoje ar kitur, kai kalba yra viešojo pobūdžio, lygiai taip pat už teikiamų įstatymų projektų ar kitų dokumentų turinį, už balsavimą, paklausimus, pataisas ir t.t. Antruoju požiūriu indemnitetas - tai draudimas apklausti parlamentarą dėl aplinkybių, kurias jis sužinojo atlikdamas savo, kaip tautos atstovo, pareigas. Trečiąja reikšme ši konstitucinė kategorija apima visumą parlamentaro veiklos garantijų, turinčių socialinį - ekonominį pobūdį⁷⁴.

Kalbant apie parlamento nario indemniteto turinį sudarančių teisių, pareigų ir garantijų visumos juridinį įtvirtinimą konstitucinės teisės šaltiniuose, pažymėtina, jog šių normų galime sutikti pradėdant kodifikuotų konstitucijų tekstais, tam tikrais įstatymais ir baigiant nerašytomis konstitucinėmis konvencijomis (konstituciniais papročiais)⁷⁵.

Draudimas būti persekiojamam už kalbas ar balsavimus parlamente įtvirtinamas daugelio valstybių konstitucijose. Antai Vokietijos Pagrindinio įstatymo 46 straipsnio 1 dalis nustato, kad deputatas dėl balsavimo ar nuomonės pareiškimo Bundestage arba vienoje iš jo komisijų

---

⁷⁴ Varaška M., Butvilavičius D. Parlamento nario indemnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2005, 64(56):93.

⁷⁵ Atskleidžiant šių šaltinių gausą galima paminėti, kad nekalbant apie paprotines normas vien tik Didžiojoje Britanijoje parlamento nario indemniteto klausimus reglamentuoja per 400 teisės aktų (įskaitant jų pakeitimus). Konstitucinių papročių pagrindu reguliuojamų parlamentaro teisinio statuso garantijų randama ne tik anglosaksų teisinės sistemos šalyse, bet ir valstybėse, turinčiose senas kontinentinės teisės tradicijas. Pavyzdžiui, Norvegijoje yra pakankamai plačiai taikoma vadinamoji „poravimo“ sistema, kai vienos partijos narys susitaria su oponuojančios partijos nariu, kad jie abu nedalyvaus balsuojant tam tikru klausimu, o tai suteikia galimybę abiem deputatams teisėtai nedalyvauti parlamento posėdyje. Tokie susitarimai yra neformalūs ir nenumatyti Stortingo darbo reglamente Analogiška praktika taikoma ir Švedijos parlamento (Riksdago) narių veikloje. Žodžio laisvės privilegija parlamente pirmąkart buvo įtvirtinta Anglijoje, 1689 m. priimtame Teisių bilyje. Ji reiškė, kad prieš Bendruomenių rūmų narį negali būti pradėtas baudžiamasis persekiojimas už joki žodį, pasakytą parlamente. Tačiau ši privilegija negaliojo kalboms už parlamento sienų, taip pat laišku ar kitų susirašinėjimo dokumentų turiniui, neparlamentiniams adresatams.

niekuomet negali būti teismine ar tarnybine tvarka persekiojamas ar kitaip patrauktas atsakomybėn už Bundestago ribų⁷⁶.

Lietuvos mokslininkai ne vienodai supranta termino Seimo nario *indemnitetas* reikšmę. Nesutariama dėl Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalies, kurioje numatyta, jog „Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime negali būti persekiojamas. Tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendrąja tvarka“. Vieni autoriai⁷⁷ Seimo nario apsaugą nuo persekiojimo už balsavimus ar kalbas Seime priskiria Seimo nario *imuniteto* kategorijai, kiti⁷⁸ - *indemniteto* kategorijai - ir teisės literatūroje nėra aiškiai suformuluotų tokio priskyrimo vienai ar kitai kategorijai priežasčių.

E. Šileikis teigia, kad „tikslinga skirti dvi jurisprudencijos kategorijas: a) *imunitetą*, suprantamą kaip procesinę užkarda suimti ar kitaip varžyti Seimo nario judėjimo ar bendrąją veiksmų atlikimo laisvę; b) *indemnitetą*, vertinamą kaip procesinę kliūtis persekioti Seimo narį už jo pareigų vykdymą“⁷⁹.

Tokios pat nuomonės yra M. Varaška ir D. Butvilavičius. Jie teigia, kad teisės doktrinoje terminas *indemnitetas* gali būti suprantamas *inter alia* kaip „neatsakingumas už kalbas, nuomonės dėstymą ir kitus veiksmus, atliekant parlamentaro pareigas: parlamento rūmuose, komitete, komisijoje ar kitur, kai kalba yra viešojo pobūdžio, lygiai taip pat už teikiamų įstatymų ar kitų dokumentų turinį, už balsavimą, paklausimus, pataisas ir t. t.“⁸⁰.

Manytume, kad tai, jog Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime⁸¹ apie draudimą persekioti Seimo narį už balsavimus ar kalbas Seime, rašoma ne tame pačiame nutarimo punkte, kuriame nurodomi Seimo nario imunitetai, o kitame punkte, gali būti laikoma argumentu, leidžiančiu daryti prielaidą, kad ir Konstitucinis Teismas draudimą persekioti Seimo narį už balsavimus ar kalbas Seime nepriskiria Seimo nario imunitetams.

---

⁷⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis įstatymas; <http://www.jurisprudentia.de/jurisprudentia.html>

⁷⁷ Lietuvių kalbos institutas, red. kol.: Keinys S. (vyr. red.) ir kt. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.- 4-asis leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000; Dambrauskienė G., et al. Lietuvos teisės pagrindai : vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius : Justitia, 2004, P. 112-113. ir Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius : UAB „Pozicija“, 1994, P. 128.

⁷⁸ Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė : vadovėlis. 2-asis leidimas. Vilnius : Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002, P. 707.

Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2005, p. 442. Varaška M. ir Butvilavičius D. Parlamento nario indemnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija, 2005, t. 64 (56), P. 98.

⁷⁹ Lyginamuoju požiūriu galima pažymėti, kad Vokietijos jurisprudencijoje imunitetas (immunitat) suprantamas laisvės varžymo (persekiavimo), o indemnitetas (indemnitat)- atsakomybės už pareigų atlikimą aspektu. Pagal Prancūzijos teisės mokslą, imunitetas (immunité) apima ir atsakomybės, ir persekiavimo aspektus, o idemnitetas (idemnite)–išlaidų kompensavimą.

Žr. Prancūzijos Respublikos Konstitucija; <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>

⁸⁰ Varaška M., Butvilavičius D. Parlamento nario indemnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija 2005, 64(56) P. 93.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

Konstitucijoje nevartojama nei Seimo nario *imuniteto*, nei *indemniteto* sąvoka, taip pat *expressis verbis* nėra nurodoma, kokie elementai sudaro vieną ar kitą institutą. Teisės mokslinėje literatūroje taip pat nėra pateikiami kriterijai, kuriais remiantis draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime yra (ar nėra) priskiriamas Seimo nario imunitetui.

Seimo nario *imunitetas* ir *indemnitetas* – tai teisiniai institutai, kurių kiekvienas turi ir tik jam būdingą turinį. Nors kiekvienas iš šių institutų turi ir tik jam būdingą turinį, šie teisiniai institutai ir juos sudarantys elementai negali būti priešinami, nes jie yra susiję ir kartu su kitomis Seimo nario veiklos garantijomis sudaro prielaidas Seimo nariui laisvai ir netrukdomai kartu su kitais Seimo nariais vykdyti konstitucines Seimo funkcijas bei visus Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinius įgaliojimus.

Sinkevičiaus V. nuomone, Seimo nario *imunitetas* yra Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę, o Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime yra kitokio turinio ir priskirtinas Seimo nario *indemnitetui*. Pagrindinis Seimo nario imuniteto ir indemniteto skirtumas yra tai, kad *indemnitetas*, t. y. draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime, yra absoliutus – Seimas neturi teisės spręsti, ar panaikinti minėtą draudimą; Seimo narys už kalbas ir balsavimus Seime negali būti traukiamas atsakomybėn, negali būti kitaip persekiojamas niekada, taigi net ir po to, kai pasibaigia Seimo nario kadencija ir asmuo jau nėra Seimo narys. (Be abejo, šis draudimas nesusijęs su galimybe traukti Seimo narį atsakomybėn už asmens įžeidimą ar šmeižtą – už tai jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendrąja tvarka)⁸².

Kitaip yra su Seimo nario imuniteto panaikinimu ir jo persekiojimu už nusikalstamos veikos padarymą: pagal Konstituciją Seimas turi įgaliojimus spręsti ar panaikinti Seimo nario imunitetą, t. y. ar leisti Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę; Seimo nario imunitetas pasibaigia, kai baigiasi Seimo nario kadencija – pasibaigus Seimo nario kadencijai jis be Seimo sutikimo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn net ir už nusikalstamą veiką, kurią jis padarė būdamas Seimo nariu.

Konstitucinės nuostatos „Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė“ įgyvendinimo tvarka yra įtvirtinta Seimo statute. Šios tvarkos turinį lemia ne tik konstitucinės nuostatos, draudžiančios be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę, samprata, bet *inter alia* tai, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta dar viena

---

⁸² Sinkevičius V. Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos//Socialinių mokslų studijos 2009, 1 (1).

labai svarbi Seimo nario veiklos garantija – Seimo nario mandatas gali būti panaikintas apkaltos proceso tvarka, kai yra Konstitucijoje nustatyti pagrindai (74 str.)⁸³.

Draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę yra speciali garantija, skirta užtikrinti galimybę Seimo nariui laisvai ir netrukdomai kartu su kitais Seimo nariais vykdyti konstitucines Seimo funkcijas bei visus Seimo nario, kaip Tautos atstovo, įgaliojimus. Turėdamas šią garantiją Seimo narys gali jaustis saugus, gali nebijoti, kad su juo bus susidorota dėl politinių motyvų ar už jo, kaip Seimo nario, veiklą. Jeigu Seimo narys neturėtų imuniteto, galėtų susidaryti ir tokia situacija, kad Seimo narys būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kitaip persekiojamas, būtų suvaržoma jo laisvė nesant tam pakankamo teisinio pagrindo, o vien dėl jo, kaip Seimo nario, veiklos. Akivaizdu, kad jeigu Seimo narį būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę be Seimo sutikimo, Seimo narys negalėtų laisvai ir netrukdomai vykdyti visų Seimo nario, kaip Tautos atstovo, įgaliojimų. Jeigu Seimo narys neturėtų imuniteto, jis atitinkamų teisėsaugos pareigūnų neteisėtais sprendimais dėl įvairiausių motyvų galėtų būti net visiškai eliminuojamas iš Seimo veiklos. Tokie pat argumentai, nors ir ne visi, gali būti pritaikyti ir kandidatui į Seimo narius, o tuo labiau asmeniui, kuris yra išrinktas Seimo nariu, bet dar neprisiekė. Jeigu kandidatą į Seimo narius būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę be įstatyme numatytos nepriklausomos institucijos sutikimo (pagal dabar galiojančią Seimo rinkimų įstatymą – be Vyriausiosios rinkimų komisijos sutikimo), galėtų susidaryti ir tokia situacija, kad kandidatas į Seimo narius būtų persekiojamas nesant tam pakankamo teisinio pagrindo, o siekiant neleisti jam būti išrinktam Seimo nariu.

Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalis ir Seimo statuto 22 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime negali būti persekiojamas. Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalies nuostatos reikalingumą ir Seimo narių balsavimo teisės bei kalbų Seime apsaugos suteikimo būtinumą galima pagrįsti sistemiskai vertinant Konstituciją (pirmiausia jos 4, 5 straipsnius bei V skirsnį „Seimas“) ir akcentuojant Seimo ir Seimo narių pagrindinę funkciją - įstatymų leidybą. Tik Seimo nariai galutinai, pasinaudodami išimtinę jiems Konstitucijos suteikta teise ir balsuodami, diskutuodami, gali nulemti įstatymo ar atskiros jo nuostatos atsiradimą ir teisės normomis išreikšti Tautos valią. Vargu ar būtų galima kalbėti apie pamatiniais teisės principais moksliniame diskurse ir teisinėje praktikoje paprastai vadinamų,

---

⁸³Seimo statute nustatyta, kad išklausius generalinio prokuroro pranešimą dėl Seimo nario patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, suėmimo ar kitokio jo laisvės suvaržymo, Seimo posėdyje daroma ne trumpesnė negu vienos valandos, bet ne ilgesnė negu dviejų valandų pertrauka. Būtinumą daryti minėtą pertrauką lemia tai, kad Konstitucijoje ir Seimo statute yra numatyta galimybė panaikinti Seimo nario mandatą apkaltos proceso tvarka, kaip paaiškėja kad padarytas nusikaltimas.

Konstitucijoje įtvirtintų teisingumo, atviros, pilietinės visuomenės, teisinės valstybės imperatyvų užtikrinimą, jeigu parlamentaras Seime turėtų būgštauti balsuoti ar kalbėti.

Darome *išvada*, jog papildomų garantijų suteikimas Seimo nariams nėra savitikslis. Jis gali būti grindžiamas siekiu laiduoti Seimo sklandų funkcionavimą ir užkirsti kelią galimam „sąskaitų suvedinėjimui“ su parlamentarais. Tačiau Seimo nariams suteikiamos „išskirtinės garantijos“ nėra beribės laiko atžvilgiu. Konstitucijos 62 straipsnis bei 60 straipsnis galioja tik asmenims, esantiems Seimo nariais. Seimo narys, jeigu rinkėjai jo iš naujo neperrenka, praranda savo Seimo nario imunitetus ir indemniteto teikiamas garantijas. Tokiam asmeniui be jokių apribojimų gali būti taikoma atsakomybė net už tokias veikas, kurias jis padarė dar būdamas Seimo nariu. Pažymėtina, jog negalimumas persekioti Seimo narį už kalbas ar balsavimus Seime priešingai - turi tęstinį pobūdį ir buvusį Seimo narį patraukti atsakomybėn už jo kalbas ar balsavimus Seime negalima net tada, kai Seimo narys praranda savo Seimo nario statusą.

Manytume, kad klausimas dėl Seimo nario balsavimo ir kalbų Seime apsaugos priskyrimo imuniteto ar indemniteto kategorijai esminės teisinės reikšmės neturi, tačiau vartojamų juridinių terminų aiškumui, tikslinga būtų žinoti Konstitucinio Teismo nuomonę šiuo klausimu ir tada būtų tikslinga priimti atitinkamas įstatymų bei Seimo statuto pataisas. Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalies nuostata, jog „Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime negali būti persekiojamas“, tikslinga būtų priskirti indemniteto kategorijai, kuri vertintina kaip procesinė kliūtis persekioti Seimo narį už jo pareigų vykdymą ir įtvirtinta siekiant laiduoti laisvą ir atvirą parlamentinės valios subrandinimą. Seimo nario imunitetas - labiau procesinė užkarda be Seimo sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti Seimo nario judėjimo ir bendrąją veiksmų atlikimo laisvę.

III. SEIMO NARIO TEISĖS IR PAREIGOS

Vienas iš Seimo nario statuso elementų – Seimo nario teisės. Svarbiausios Seimo nario, kaip Tautos atstovo, teisės yra *expressis verbis* arba implicitiškai įtvirtintos pačioje Konstitucijoje. Vienas savo konstitucines teises Seimo narys realizuoja vienasmeniškai. Antai Seimo narys turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę Seime (Konstitucijos 68 straipsnio 1 dalis); jis taip pat turi teisę pateikti paklausimą Ministrui Pirmininkui, ministrams, kitų valstybės institucijų, kurias sudaro arba išrenka Seimas, vadovams, o šie privalo atsakyti žodžiu ar raštu Seimo sesijoje Seimo nustatyta tvarka (Konstitucijos 61 straipsnio 1 dalis). Seimo narys taip pat turi konstitucinę teisę pretenduoti užimti pareigas Seime; ši teisė apima teisę užimti Konstitucijoje tiesiogiai nurodytas pareigas Seime – Seimo Pirmininko arba jo pavaduotojo, taip pat teisę užimti kitas pareigas Seime, kurios numatomos Seimo statute, pagal Konstituciją nustatančiame Seimo struktūrą ir darbo tvarką ir turinčiame įstatymo galią (Konstitucijos 76 straipsnis).

Kitas Konstitucijoje nustatytas teises Seimo narys įgyvendina kartu su kitais Seimo nariais. Antai ne mažesnė kaip 1/4 visų Seimo narių grupė turi teisę pateikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją (Konstitucijos 147 straipsnio 1 dalis); ne mažesnė kaip 1/5 Seimo narių grupė gali pateikti interpeliaciją Ministrui Pirmininkui ar ministrui (Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalis), kreiptis su prašymu į Konstitucinį Teismą (Konstitucijos 106 straipsnio 1 dalis); Seimo narių grupė gali inicijuoti apkaltos procesą Respublikos Prezidentui, Konstitucinio Teismo pirmininkui ir teisėjams, Aukščiausiojo Teismo pirmininkui ir teisėjams, Apeliacinio teismo pirmininkui ir teisėjams, Seimo nariams.

Seimo nariai turi teisę lygiais pagrindais dalyvauti Seimui, kaip Tautos atstovybei, įgyvendinant visas jo, kaip Tautos atstovybės, konstitucines funkcijas ir vykdant visus jo, kaip Tautos atstovybės, įgaliojimus, nustatytus Konstitucijos 67 straipsnyje, kituose Konstitucijos straipsniuose, taip pat įstatymuose. Konstitucijoje įtvirtintas Seimo nario laisvas mandatas yra Seimo nario konstitucinės priedermės atstovauti visai Tautai vykdymo būtina sąlyga. Pagal Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalį Seimo nario teises nustato įstatymas. Taigi Konstitucijoje yra numatyti du Seimo nario teisių teisinio reglamentavimo lygmenys: teisės, nustatytos pačioje Konstitucijoje, ir teisės, kurias įstatymuose nustato įstatymų leidėjas. Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies nuostata suponuoja Seimo pareigą įstatymuose nustatyti tokias Seimo nario teises, kad būtų užtikrinta galimybė Seimo nariams visavertiškai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinę priedermę. Tai nustatydamas, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų; jis negali nustatyti tokių Seimo nario teisių, kurios nepagrįstai privileijuotų Seimo narius, nes taip būtų nepaisoma *inter alia* Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies reikalavimo, kad

žmogui negalima teikti privilegijų dėl jo socialinės padėties⁸⁴. Dalyvauti Seimo darbe – Seimo nario konstitucinė pareiga ir kartu jo teisė. Negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris, viena vertus, leistų Seimo nariui be ypač svarbių pateisinamų priežasčių nedalyvauti Seimo darbe arba, kita vertus, užkirstų kelią ar kitaip apsunkintų galimybes jam dalyvauti Seimo darbe. Seimo nario konstitucinė pareiga dalyvauti Seimo darbe apima *inter alia* jo pareigą dalyvauti ir tų Seimo struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, darbe, vykdyti kitus Konstitucijoje, įstatymuose ir Seimo statute nustatytus Seimo nario įgaliojimus⁸⁵.

Teisės mokslinėje literatūroje teigiama, kad pagal parlamentinių teisių subjektų gausumą, Seimo nario teises galime diferencijuoti į *individualias* ir *grupės* teises. Individualias konstitucines teises Seimo narys realizuoja vienasmeniškai. E. Šileikis *individualias* teises išskiria kaip „tik Seimo nario veikla įgyvendinamos teisės, pvz., Seimo nario teisė balsuoti (rinkti) ar kalbėti“⁸⁶.

E. Šileikis išskiria ir „*mišrias*“ teises – tai teisės, galinčios būti įgyvendinamos tiek individualiai, tiek kolektyviai⁸⁷. Prie šių teisių galime priskirti Seimo nario įstatymų leidybos teisę (Konstitucijos 68 straipsnio 1 dalis). Seimo narys turi teisę pateikti paklausimą Ministrui Pirmininkui <...> (Konstitucijos 61 straipsnio 1 dalis). Seimo narys taip pat turi Konstitucinę teisę pretenduoti užimti pareigas Seime.<...> (Konstitucijos 76 straipsnis)⁸⁸.

Kitas – *grupinės* - Konstitucijoje nustatytas kolektyviai įgyvendinamas teises Seimo narys įgyvendina kartu su kitais Seimo nariais. Antai ne mažesnė kaip ¼ visų Seimo narių grupė turi teisę pateikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją (Konstitucijos 147 straipsnis 1 dalis) ir t.t. E. Šileikis apibūdina „grupės“ teises („abstrakčios frakcijos teisės“) kaip – tik kolektyviai įgyvendinamos galimybės, pvz., ne mažesnės kaip 1/5 Seimo narių grupės teisė

---

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas// Valstybės žinios, Nr. 105-3894

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas//Valstybės žinios, 2005-05-12, Nr. 21-664

⁸⁶ Šileikis E. Alternatyvi Konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005m. P. 452.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Seimo statusas taip pat numato, kad Seimo narys gali balsuoti dėl visų svarstomų klausimų Seimo, komiteto ir komisijos, kurių narys jis yra, posėdžiuose; rinkti ir būti išrinktas į bet kurias pareigas Seime; dalyvauti diskusijoje visais svarstomais klausimais, žodžiu ir raštu pateikti pasiūlymus, pastabas, pataisas; perduoti posėdžio pirmininkui nepasakytos savo kalbos tekstą, kad šis būtų įrašytas į posėdžio stenogramą; siūlyti Seimui svarstyti klausimus; rengti ir teikti svarstyti Seimui įstatymų bei kitų teisės aktų projektus, taip pat teikti pasiūlymus dėl įstatymų, kurie turi būti apsvarstyti Seime; Seimo posėdžiuose klausiti pranešėjus ir papildomus pranešėjus; daryti pareiškimus, sakyti replikas, kalbėti dėl balsavimo motyvų, teikti pasiūlymus dėl posėdžio vedimo tvarkos, procedūros; tiesiogiai ar per padėjėją gauti užregistruotų įstatymų projektų, įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų, Seimo Pirmininko, Seimo valdybos ir Seniūnų sueigos sprendimų ir jų projektų bei Vyriausybės rengiamų teisės aktų projektų, taip pat kitų valstybės valdžios ir valdymo institucijų priimtų nutarimų bei valstybės tarnybos pareigūnų teisės aktų kopijas; dalyvauti visų Seimo komitetų ir komisijų posėdžiuose, taip pat Vyriausybės posėdžiuose, o prireikus dalyvauti valstybės valdžios ir valdymo institucijų posėdžiuose, kuriuose svarstomi jo pateikti klausimai, taip pat iš anksto pranešęs stebėti kitus posėdžius, kuriuose svarstomi jį dominantys klausimai, išskyrus susijusius su valstybės paslaptimi, kurių svarstymo tvarką nustato įstatymai; kreiptis su paklausimais į Vyriausybės narius, kitų valstybės institucijų vadovus, pateikti jiems, taip pat Seimo pareigūnams klausimų.

pateikti sesijos metu interpeliacija Ministrui Pirmininkui ar ministrui (reikalaujant paaiškinti šių pareigūnų priimtų sprendimų motyvus (Konstitucijos 61 str. 2 dalis)⁸⁹.

Vertinant Seimo nario teises pagal jų įgyvendinimo daromą įtaką, jas galima skirstyti į dvi grupes: *a) santykinio poveikio teisės* - individualios ar kolektyvinės teisės, kurias įgyvendinus kiti Seimo nariai neprivalo atlikti tam tikrų veiksmų. Antai įstatymo projekto svarstymo stadijoje Seimo narys turi teisę siūlyti Seimui projekto pataisas, tačiau kiti Seimo nariai neprivalo jų svarstyti ar priimti, kadangi tokios iniciatyvos neapima konstitucinė „įstatymų leidybos iniciatyvos teisė“ (Konstitucijos 68 straipsnis 1 dalis); *b) absoliutaus poveikio teisės* – atskiro Seimo nario (ar grupės Seimo narių) teisės, kurių įgyvendinimas atitinkamai riboja ir įpareigoja kitus Seimo narius (nesvarbu, kokie jų norai) arba kitas valstybės institucijas. Tokia teise laikytina įstatymų leidybos iniciatyvos teisė (ją tinkamai įgyvendinus, Seimas privalo svarstyti įstatymų projektą, nors neprivalo jo priimti) ar minėta grupės teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą (jei kreipimasis atitinka Konstitucijos ir įstatymo nustatytus reikalavimus, Konstitucinis Teismas privalo priimti nagrinėti prašymą, t.y. pradėti vykdyti ginčijamo akto konstitucingumo kontrolę⁹⁰.

Konstitucinis Teismas, aptardamas ir atskleisdamas Seimo nario teisių turinį savo nutarimuose ne kartą akcentavo visų Seimo narių lygiateisiškumą. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog Seimo nariai turi teisę lygiais pagrindais dalyvauti Seimui, kaip tautos atstovybei, įgyvendinant visas jo, kaip Tautos atstovybės, konstitucines funkcijas ir vykdant visus jo, kaip Tautos atstovybės, įgaliojimus, nustatytus Konstitucijos 67 straipsnyje, kituose Konstitucijos straipsniuose, taip pat įstatymuose. Jeigu Seimo nario teisės apima tam tikrus Seimo nario įgaliojimus Seimui neatskaitingų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų atžvilgiu, tokie įgaliojimai pagal Konstituciją turi būti nustatomi įstatymu. Tačiau tuo mastu, kuriuo Seimo nario teisės yra susijusios tik su Seimo nario darbu Seime, t. y. su paties Seimo struktūra ir darbo tvarka, jos gali būti nustatytos Seimo statute⁹¹.

Kad Seimo narys galėtų nepertraukiamai vykdyti savo, kaip Tautos atstovo, pareigas, pačioje Konstitucijoje yra nustatytos ne tik tam tikros Seimo nario teisės, bet ir jo pareigos. Vienos Seimo nario pareigos Konstitucijoje yra suformuluotos *expressis verbis*. Kitos Seimo nario pareigos Konstitucijoje yra įtvirtintos implicitiškai – jos išvedamos iš Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinio teisinio statuso. Dar kitos Seimo nario pareigos yra įtvirtintos ne Konstitucijoje, bet žemesnės galios teisės aktuose – įstatymuose ir Seimo statute.

Konstitucijoje *expressis verbis* yra įtvirtintos tik kai kurios Seimo nario pareigos - Seimo narys turi laikytis duotos Seimo nario priesaikos. Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta

⁸⁹ Šileikis E. Alternatyvi Konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.452.

⁹⁰ *Ten pat*

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

Seimo nario pareiga jam einant savo pareigas vadovautis Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir nebūti varžomam jokių mandatų.

Kitos Seimo nario konstitucinės pareigos Konstitucijoje yra formuluojamos kaip tam tikri Seimo nariui taikomi apribojimai – kaip Seimo nario pareigų nesuderinamumas su kitomis pareigomis bei darbu, išskyrus Konstitucijoje nustatytas išimtis, ir kaip draudimas Seimo nariui gauti kitą atlyginimą, išskyrus Konstitucijoje nustatytas išimtis (Konstitucijos 60 straipsnis); šie apribojimai Seimo nariams Konstitucijoje yra nustatyti tam, kad būtų užtikrintas Seimo nario, kaip Tautos atstovo, laisvas mandatas ir jo darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos nepertraukiamumas.

Seimo nariai, užimantys Konstitucijoje tiesiogiai nurodytas pareigas Seime – Seimo Pirmininkas ir jo pavaduotojas, be Seimo nario, kaip Tautos atstovo, pareigų, turi ir kitas Konstitucijoje *expressis verbis* nurodytas pareigas⁹². Kai kurios Seimo nario konstitucinės pareigos Konstitucijoje nėra formuluojamos *expressis verbis*, tačiau jos yra neatskiriama susijusios su Seimo nario darbu Seime bei kita parlamentine veikla. Antai Seimo, kaip Tautos atstovybės, konstitucinė paskirtis, Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinis teisinis statusas suponuoja Seimo nario konstitucinę priedermę atstovauti Tautai, taigi ir jo pareigą dalyvauti Seimo posėdžiuose, taip pat Seimo struktūrinių padalinių, kurių narys jis yra, darbe⁹³.

Pagal Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalį Seimo nario pareigas nustato įstatymas. Taigi Konstitucijoje yra numatyti du Seimo nario pareigų teisinio reglamentavimo lygmenys: pareigos, nustatytos pačioje Konstitucijoje, ir pareigos, kurias įstatymuose nustato įstatymų leidėjas. Minėta Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies nuostata suponuoja Seimo pareigą įstatymuose nustatyti tokias Seimo nario pareigas, kad būtų užtikrinta, jog Seimo nariai visavertiškai vykdys savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinę priedermę. Tai nustatydamas, įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos.

Seimo nario kai kurios pareigos konkrečiai nurodytos Seimo statuto straipsniuose. Seimo statuto 10 straipsnis numato, kad parlamento nariai privalo dalyvauti Seimo posėdžiuose. Šios pareigos vykdymą kontroliuoja Etikos ir procedūrų komisija. Seimo narys privalo dalyvauti

---

⁹² Antai Seimo Pirmininkas turi pareigą (kartu ir teisę) pasirašyti priimtą įstatymą dėl Konstitucijos keitimo, jeigu jo Konstitucijoje nurodytu laiku nepasirašo Respublikos Prezidentas (Konstitucijos 149 straipsnio 2 dalis), pasirašyti Seimo priimtus įstatymus, jeigu jų Konstitucijoje nurodytu laiku nepasirašo ir negrąžina Seimui pakartotinai svarstyti Respublikos Prezidentas (Konstitucijos 72 straipsnio 2 ir 4 dalys), pasirašyti kitus Seimo priimtus aktus ir Seimo statutą (Konstitucijos 70 straipsnio 2 dalis), Konstitucijoje numatytais atvejais laikinai eiti Respublikos Prezidento pareigas (Konstitucijos 89 straipsnio 1 dalis) arba laikinai pavaduoti Respublikos Prezidentą (Konstitucijos 89 straipsnio 2 dalis), būti Valstybės gynimo tarybos nariu (Konstitucijos 140 straipsnio 1 dalis), ne mažiau kaip trečdaliu visų Seimo narių siūlymu sušaukti neeilinę Seimo sesiją (Konstitucijos 64 straipsnio 2 dalis), teikti tris kandidatus į Konstitucinio Teismo teisėjus (Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalis). Seimo Pirmininkas arba jo pavaduotojas taip pat turi pareigą (kartu ir teisę) vadovauti Seimo posėdžiams (Konstitucijos 66 straipsnio 1 dalis).

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas //Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

Etikos ir procedūrų komisijos posėdžiuose, komisijos pirmininkui pakvietus raštu. Jeigu Seimo narys negali dalyvauti tame posėdyje, jis turi raštu pranešti šios komisijos pirmininkui ir nurodyti nedalyvavimo priežastis. Etikos ir procedūrų komisija gali svarstyti Seimo nario etikos pažeidimus, viešųjų ir privačių interesų derinimo klausimus ir nedalyvaujant kviestam Seimo nariui, jeigu jis to prašo ir pateikia paaiškinimus raštu ar pakartotinai neatvyksta į komisijos posėdį be svarbios pateisinamos priežasties.

Be to, kiekvienas Seimo narys, išskyrus Seimo pirmininką ir Ministrą pirmininką, privalo dalyvauti konkretaus Seimo komiteto veikloje. Seimo narys gali būti tik vieno komiteto narys, išskyrus Europos reikalų komitetą ir Užsienio reikalų komitetą, kuriuos gali sudaryti ir kitų komitetų nariai. Galiausiai Seimo narys, būdamas pakviestas, privalo dalyvauti Seimo valdybos, Seniūnų sueigos bei komisijų ir pakomitečių, kurių narys jis yra, posėdžiuose. Seimo narys turi nuolat susitikinėti su rinkėjais ir juos informuoti apie savo veiklą. Jis turi teisę kviesti susitikimuose dalyvauti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų ir savivaldybių pareigūnus, taip pat savivaldybių tarybų narius.

IV. SEIMO NARIO VEIKLOS GARANTIJOS

Vienas iš Seimo nario konstitucinio teisinio statuso elementų yra Seimo nario darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos garantijos. Konstitucija Seimo narį traktuoja kaip profesionalų politiką, t. y. kaip tokį Tautos atstovą, kuriam darbas Seime yra jo profesinė veikla. Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies nuostata „Seimo nario <...> veiklos garantijas nustato įstatymas“ eksplicitiškai įtvirtina Seimo pareigą įstatymuose nustatyti Seimo nario darbo Seime ir kitos parlamentinės veiklos garantijų sistemą.

„Seimo nariai yra Tautos atstovai, per kuriuos Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią.“ (Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis, 4 straipsnis). Tinkamai vykdyti Tautos atstovų funkcijas Seimo nariai gali tik turėdami Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintas ir garantuotas savo teises bei pareigas, būdami nepriklausomi ir savarankiški. Kaip jau darbe minėta, vertinant Konstitucijoje įtvirtintų Seimo nario darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos garantijų visumą, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad šiuo atžvilgiu Seimo nario - Tautos atstovo, konstitucinis teisinis statusas skiriasi nuo kitų piliečių ir kitų valstybės pareigūnų konstitucinio teisinio statuso kad Seimo veiklos nepertraukiamumas suponuoja ir Seimo nario, kaip Tautos atstovo, veiklos nepertraukiamumą. Pagal Konstituciją teisės aktais turi būti nustatyta tokia Seimo struktūra ir darbo tvarka, taip pat turi būti nustatytas toks Seimo nario teisinis statusas, kad kiekvienas Seimo narys turėtų galimybę vykdyti savo konstitucinę priedermę nuolatos dalyvauti Seimo – Tautos atstovybės darbe, nepertraukiamai vykdyti savo, kaip Tautos atstovo, konstitucinius įgaliojimus⁹⁴. Jeigu Seimo narys nedalyvavo Seimo posėdyje - nesvarbu, nustatyta tvarka iš anksto pranešęs apie savo nedalyvavimą ar nepranešęs, gavęs atitinkamą įstatyme (Seimo statute) nurodytos institucijos leidimą ar jo negavęs, - minėtas laikas pagal Konstituciją nelaikytinas nei laiku, kai Seimo narys dirbo Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje nurodytą Seimo nario darbą, atlyginamą iš valstybės biudžeto, nei laiku, kai Seimo narys pasinaudojo 49 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise į kasmetines mokamas atostogas.⁹⁵

Kaip teigia M. Varaška ir D. Butvilavičius, parlamentaro veiklos garantijų ir atlyginimo socialinius – ekonominius kriterijus galima klasifikuoti į šias sudedamąsias kategorijas: a) Parlamentaro mandato nesuderinamumas su kitomis pareigomis ir profesine veikla; b) Parlamentaro atlyginimas; c) Parlamentaro išlaidų, susijusių su mandato funkcijų įgyvendinimu,

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas. Pakartota Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2004 m. liepos 1 d., 2006 m. balandžio 4 d. nutarimuose.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas//Valstybės žinios. 2005-05-12, Nr. 21-664.

kompensavimas; d) Parlamentaro atostogos; e) Parlamentaro socialinės garantijos; f) Sankcijos parlamentarui dėl savo pareigybių netinkamo vykdymo⁹⁶.

Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 sprendime minėta, kad vieni svarbiausių Seimo nario konstitucinio statuso elementų yra jo parlamentinės veiklos konstitucinės garantijos. Seimo nario parlamentinės veiklos konstitucinės garantijos turi užtikrinti Seimo nariams galimybę visavertiškai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinę priedermę; tai nustatydamas, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų; jis *inter alia* negali nustatyti tokių garantijų, kurios nepagrįstai privilegijuotų Seimo narius, nes tuomet būtų nepaisoma Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies reikalavimo, kad žmogui negalima teikti privilegijų dėl jo socialinės padėties.

Įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi pareigą teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Seimo nariai, dalyvaujantys vykdant Seimo, kaip Tautos atstovybės, funkcijas, galėtų tinkamai vykdyti savo įgaliojimus, kad nebūtų sudaryta teisinių prielaidų Seimo nariams veikti ne Tautos ir Lietuvos valstybės, bet savo asmeniniais interesais, šiuos asmeninius interesus iškelti aukščiau už visuomenės interesus, kad nebūtų sudaryta teisinių prielaidų Seimo nariams elgtis nesąžiningai, piktnaudžiauti savo įgaliojimais, kad būtų galima veiksmingai kontroliuoti, kaip Seimo nariai laikosi šių reikalavimų, ir kad Seimo nariai, jeigu jie nepaiso minėtų reikalavimų, būtų traukiami atsakomybėn pagal Konstituciją ir įstatymus⁹⁷. Seimo nario konstitucinio teisinio statuso, kurio esmę atskleidžia Seimo nario, kaip Tautos atstovo, laisvas mandatas, elementas yra ir asmenų, buvusių Seimo nariais, socialinės garantijos. Įstatymu nustatant šias garantijas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų⁹⁸.

4.1. Seimo nario atlyginimas

Seimo nariai yra Tautos atstovai, per kuriuos Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią (Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis, 4 straipsnis). Tinkamai vykdyti Tautos atstovų funkcijas Seimo nariai gali tik turėdami Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintas ir garantuotas savo teises bei pareigas, būdami nepriklausomi ir savarankiški. Viena iš svarbiausių Seimo nario nepriklausomos, savarankiškos veiklos garantijų yra tai, kad pagal Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalį Seimo nario darbas, taip pat išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginamos iš valstybės biudžeto. Tame pačiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad Seimo narys negali gauti

---

⁹⁶ Varaška M., Butvilavičius D. Parlamento nario indėnitas: teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2005; 64(56).

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada//Valstybės žinios. 2010-10-30, Nr. 128-6545.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą. Šios konstitucinės nuostatos suponuoja tai, kad Seimo nario atlyginimas turi būti pakankamo dydžio, mokamas reguliariai, taip pat kad Seimo kadencijos metu įstatymu negali būti nustatytas mažesnis Seimo nario atlyginimas negu kadencijos pradžioje. Toks konstitucinis Seimo nario atlyginimo už darbą reguliavimas nustatytas tam, kad Seimo narys galėtų tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę⁹⁹.

Taigi ir Seimo nario atlyginimas už darbą, ir Seimo nario parlamentinės veiklos išlaidų atlyginimas yra svarbūs Seimo nario konstitucinio statuso elementai, traktuotini kaip Seimo nario parlamentinės veiklos garantijos.

Kalbėdamas apie Seimo nario veiklos garantijas, E. Šileikis pažymi, jog jos Konstitucijoje formaliai neįvardytos, nors logiškai ir sistemiškai akivaizdu, kad parlamentinio darbo ir su juo susijusių išlaidų „*apmokėjimas* (atlyginimas) iš valstybės biudžeto (Konstitucijos 60 straipsnis 3 dalis) reiškia ne tiek Seimo nario teisę gauti darbo atlyginimą, kiek sklandžios ir veiksmingos parlamentinės veiklos garantiją. Piniginio atlyginimo garantija, rodo, kad Seimo nario įgaliojimų įgyvendinimas - ne garbe ir pripažinimu atlyginama visuomeninė veikla, bet parlamentinis darbas, turintis piniginę konstitucinio reikšmingumo išraišką”¹⁰⁰.

Konstitucijoje Seimo narys traktuojamas kaip profesionalus politikas; pagal Konstituciją Seimo nario veikla yra jo nuolatinis darbas, už kurį Seimo nariui mokamas atlyginimas ir kurio tinkamą atlikimą turi užtikrinti atitinkamos socialinės garantijos bei specialios Konstitucijoje ir įstatymuose numatytos parlamentinės veiklos garantijos¹⁰¹.

Seimo nario parlamentinės veiklos garantijų sistema privalo užtikrinti Seimo nariams galimybę visavertiškai vykdyti savo, kaip Tautos atstovų, konstitucinę priedermę. Tai nustatydamas, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų; jis *inter alia* negali nustatyti tokių garantijų, kurios nepagrįstai privilegijuotų Seimo narius, nes taip būtų nepaisoma Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies reikalavimo, kad žmogui negalima teikti privilegijų dėl jo socialinės padėties¹⁰².

Seimo nario atlyginimo oficialioji konstitucinė doktrina buvo plėtojama Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarime, Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. sprendime ir kituose Konstitucinio Teismo aktuose, todėl Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatos aiškintinos *inter alia* atsižvelgiant į visą oficialų

---

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas, pakartota Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. sprendime//Valstybės žinios. 1999-11-24, Nr. 99-2863. Valstybės žinios. 2009-01-17, Nr. 6-170.

¹⁰⁰ Šileikis E. Alternatyvi Konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 454.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas//Valstybės žinios, 2005-05-12, Nr. 21-664.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas //Valstybės žinios, 2004. Nr. 105-3894.

konstitucinį doktrininį kontekstą.

Seimo nario pareigos Seime, už kurias jis gauna atlyginimą, apima tik tas pareigas Seime, kurias gali užimti tik Seimo narys, taip pat tokias pareigas tarparlamentinėse ir kitose tarptautinėse institucijose, kurias įmanoma užimti tik būnant Seimo nariu¹⁰³. Konstitucija *expressis verbis* garantuoja Seimo nariui teisę gauti iš valstybės biudžeto mokamą atlyginimą už savo, kaip Tautos atstovo, darbą, atlyginimą už patirtas išlaidas, susijusias su jo parlamentine veikla bei kitas veiklos garantijas, tai įstatyminio ir poįstatyminio lygmens teisės aktais privalu nepažeisti šių konstitucinių garantijų bei numatyti jų įgyvendinimo ir užtikrinimo tvarką. Seimo nario išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, gali būti naudojamos tik tuo tikslu, kuris nurodytas Konstitucijoje, t. y. Seimo nario parlamentinei veiklai. Įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad kiekvienu atveju būtų galima patikrinti, ar šios lėšos naudojamos pagal paskirtį, turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį visais atvejais būtų galima vertinti, ar atitinkama veikla, kurios išlaidos atlyginamos iš valstybės biudžeto, laikytina parlamentine veikla, ar tam tikros išlaidos, kurios Seimo nariui yra atlyginamos iš valstybės biudžeto, iš tiesų yra susijusios su Seimo nario parlamentine veikla ir ar jos būtinos parlamentinei veiklai vykdyti. Seimo nario atlyginimo už darbą ir Seimo nario parlamentinės veiklos išlaidų atlyginimo sampratos negali būti tapatinamos, kiekviena jų turi savarankišką turinį, jos nėra sinonimai ir nė viena iš jų neapima kitos.

Konstitucijos 48 straipsnis garantuoja kiekvieno žmogaus teisę laisvai pasirinkti darbą ir gauti už jį teisingą apmokėjimą. Kaip pabrėžė Konstitucinis Teismas savo 2004 m. liepos 1 d. nutarime, Seimo nario atlyginimas yra konstitucinė kategorija, apimanti įvairių rūšių pinigines išmokas bei kitokios materialinės naudos suteikimą Seimo nariui, kuri negali būti aiškinama remiantis vien įstatymuose ar kituose teisės aktuose pateiktais analogiškos sąvokos „atlyginimas“ apibrėžimais. Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „atlyginimas“ – tai konstitucinė sąvoka, ji turi konstitucinį turinį ir negali būti aiškinama remiantis vien tuo, kaip analogiška sąvoka yra apibrėžta įstatymuose ar kituose teisės aktuose (pavyzdžiui, teisės aktuose, reguliuojančiuose darbo arba valstybės tarnybos santykius)¹⁰⁴.

Seimo nario išskirtinis konstitucinis statusas lemia tai, kad Seimo nario atlyginimas visada turi būti pakankamo dydžio ir reguliariai mokamas - Seimo nario, kaip Tautos atstovo, sklandaus pareigų atlikimo labui. Šiandieninis teisinis reguliavimas Seimo nario darbo užmokestį daro priklausomą iš esmės nuo Vyriausybės ar Seimo sprendimų, išskiria Seimo

---

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Pakartota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 sausio 15 d. sprendime//Valstybės žinios. 2009-01-17, Nr. 6-170.

narius iš visų dirbančių žmonių.¹⁰⁵

Manytume, Seimo narių išskyrimas iš visų dirbančiųjų, pateisinamas ypatingu Seimo narių statusu ir labiau turėtų užtikrinti Seimo nario atlyginimo pakankamumą. Nei Konstitucija, nei Seimo statutas nenumato, kokiais kriterijais remiantis Seimas nustato Seimo narių atlyginimo dydį. Seimo nario atlyginimo dydis - teisinis - politinis klausimas, kurį teisiškai sunku reglamentuoti taip, kad atlyginimas Tautos atstovams būtų pakankamas, tačiau atitinkantis valstybės ir visuomenės interesus. Akivaizdu, jog teisės normomis neįmanoma užtikrinti, kad visiems visuomenės nariams Seimo nario atlyginimo dydis būtų priimtinas.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Seimo kadencijos metu įstatymu negali būti nustatytas mažesnis Seimo nario atlyginimas negu kadencijos pradžioje. Toks konstitucinis Seimo nario atlyginimo už darbą reguliavimas yra nustatytas tam, kad Seimo narys galėtų tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę visą savo kadencijos laiką¹⁰⁶.

Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje konstatuota - Seimo narys negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą¹⁰⁷. Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario

---

¹⁰⁵ Seimo nario darbo užmokestis tiesiogiai priklauso nuo Seimo tvirtinamo pareiginės algos bazinio dydžio. Nuo 2007 m. liepos 19 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinio dydžio, taikomo 2008 metais, įstatymas (toliau - Valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinio dydžio, taikomo 2008 metais, įstatymas), kurio 3 straipsnis numato, jog „Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinis dydis 2008 metais - 490 litų“.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2009 m. sausio 15 d. sprendime „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimo „dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ir 2006 m. kovo 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nuostatų išaiškinimo, plėtojo savo oficialią doktriną pasisakydamas, kad kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonominės krizės, gaivalinės nelaimės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis <...> įstatymų leidėjas gali pakeisti teisinį reguliavimą, pagal kurį nustatyti atlyginimai įvairiems asmenims, ir įtvirtinti tiems asmenims mažiau palankų atlyginimų teisinį reguliavimą, jei tai būtina siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes“ *inter alia* reiškia, jog valstybėje susiklosčius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai įstatymų leidėjas gali (aut.) laikinai nustatyti mažesnį Seimo nario atlyginimą negu nustatytasis Seimo kadencijos pradžioje.<...>įstatymų leidėjui dėl valstybėje susiklosčiusios itin sunkios ekonominės, finansinės padėties priimant sprendimą mažinti iš valstybės ir savivaldybės biudžetų lėšų finansuojamų institucijų pareigūnų ir kitų valstybės tarnautojų (darbuotojų) atlyginimą už darbą, turi būti įsitikinta, jog valstybės ekonominė, finansinė padėtis iš tiesų yra tokia sunki, kad tai suponuoja būtinybę mažinti minėtų pareigūnų ir valstybės tarnautojų (darbuotojų) atlyginimą už darbą.<...> toks atlyginimo už darbą mažinimas turi būti laikinas ir grindžiamas aplinkybėmis, liudijančiomis itin sunkią valstybės ekonominę, finansinę padėtį, kaip antai pajamų į valstybės biudžetą surinkimas yra taip sutrikęs, kad dėl to valstybė nebegali vykdyti savo prisiimtų įsipareigojimų, ir tokia padėtis valstybėje nėra trumpalaikė.

¹⁰⁷ Analizuodami Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalies antrą sakinį, matome, kad Konstitucija nedetalizuoja, ką reiškia kūrybinė veikla. Ar Seimo narys gali gauti atlyginimą ir už pedagoginę veiklą? Ar šios sąvokos tapachos? Konstitucinis Teismas, remdamasis Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalimi, apibrėžė kūrybinės veiklos sampratą kaip veiklą „mokslo, technikos, kultūros ar meno srityse, kuria siekiama sukurti kūrinį“ ir atribojo ją nuo pedagoginės veiklos sampratos, kuri siejama su „dėstymu, mokymu, ugdymu mokymu, auklėjimo įstaigose.“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas/Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894). Į tai atsižvelgdamas, įstatymų leidėjas Seimo statuto 15 straipsnio 4 dalyje nustatė, kad Seimo nario atlyginimas už kūrybinę veiklą laikomas autorinis honoraras už meno kūrinius bei jų atlikimą, už publikacijas bei knygas, už medžiagą radijo ir televizijos laidoms, jeigu Seimo narys nėra susijęs su įstaiga, įmone ar organizacija, atlyginančia už kūrybinę veiklą, darbo, tarnybos ar panašiais santykiais, dėl kurių gali kilti viešųjų ar privačių interesų konfliktas.

23 d. sprendime plėtojo Seimo nario atlyginimo sąvoką, išaiškindamas, kad Seimo narys gali gauti atlyginimą už kūrybinę veiklą, t. y. tokią veiklą, kurios rezultatas yra kokybiškai nauja, originali, niekada anksčiau neegzistavusi konkreti materialinė ar dvasinė mokslo, technikos, kultūros ar meno vertybė (kūrinys); Seimo nario konstitucinė kūrybinės veiklos laisvė gali būti įgyvendinama inter alia sudarant sutartį, tačiau tokios sutarties pagrindu negali atsirasti darbo, tarnybos ar pan. Santykiai. Seimo narys negali pažeisti iš Konstitucijos, inter alia jos 60 straipsnio 1 dalies, kylančių konstitucinių Seimo nario darbinės veiklos ribojimo imperatyvų. Pedagoginės ir kūrybinės veiklos konstitucinės sampratos nėra tapačios, kad kiekviena iš jų turi savarankišką turinį. Šios sąvokos negali būti sutapatinamos, jos nėra sinonimai ir nė viena iš jų neapima kitos. Konstitucijoje pedagoginė veikla yra atribota nuo kūrybinės veiklos: pedagoginė veikla siejama su dėstymu, mokymu, ugdymu mokymo, auklėjimo įstaigose (įskaitant aukštąsias mokyklas), tuo tarpu kūrybinė veikla, yra veikla, kuria siekiama sukurti mokslo, technikos, kultūros ar meno kūrinį“ inter alia reiškia, jog Seimo narys gali gauti atlyginimą už kūrinio sampratą atitinkančią paskaitą, sukurtą įgyvendinant Seimo nario konstitucinę kūrybinės veiklos laisvę; dėl kūrinio sampratą atitinkančios paskaitos, kurios išraiškos forma inter alia gali būti rašytinė arba žodinė, gali būti sudaroma sutartis, tačiau tokios sutarties pagrindu negali atsirasti darbo, tarnybos ar pan. santykiai.

Iš Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalies¹⁰⁸ kyla draudimas Seimo nariui bet kokia forma užsiimti verslu, komercija ar kitokia privačia veikla, kuria siekiama pelno, Tautos atstovo laisvo mandato ir veiklos nepertraukiamumo užtikrinimo labui. Tačiau paminėtina ir tai, jog, kaip savo 2004 m. liepos 1d. nutarime¹⁰⁹ konstatavo Konstitucinis Teismas, pati Konstitucija expressis verbis nurodo iš Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalies kylančio apribojimo išimtis Konstitucijos 60 2 straipsnio dalyje - leidžia tam pačiam asmeniui vykdyti funkcijas, savaime suprantama - gauti ir atitinkamą atlyginimą, įgyvendinant ir įstatymų leidžiamąją valdžią (kaip Seimo nariui), ir vykdomąją valdžią (kaip Vyriausybės nariui - Ministrui Pirmininkui ar ministrui). Viena vertus, jei Konstitucija aiškiai numato galimybę Seimo nariui tuo pat metu eiti ir Ministro Pirmininko ar ministro pareigas, tai manytina, jog Konstitucijos leidėjas įvertino tokios galimybės tikslingumą

Taigi Konstitucija tiesiogiai leisdamą teisėjui gauti „užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą“, Seimo nariams leidžia atlyginimą gauti tik už kūrybinę veiklą. Manytume, šis draudimas siejamas su tuo, kad Seimo veikla būtų kuo mažiau trikdoma. E. Šileikis daro išvadą, kad „Konstitucija draudžia Seimo nariui ne tiek užsiimti mokslinė ir pedagogine veikla, kiek gauti atlyginimą už ją. Taigi neatlygintinai Seimo nario skaitomos universitete paskaitos ar atliekami laboratoriniai tyrimai institute neprieštarauja konstituciniam Seimo nario statuso modeliui.“ (Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 440.)

¹⁰⁸Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog „Seimo nario pareigos, išskyrus jo pareigas Seime, nesuderinamos su jokiais kitomis pareigomis valstybinėse įstaigose ir organizacijose, taip pat su darbu verslo, komercijos bei kitose privačiose įstaigose ar įmonėse. Savo įgaliojimų laikui Seimo narys atleidžiamas nuo pareigos atlikti krašto apsaugos tarnybą“.

¹⁰⁹Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas //Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

ir reikalingumą. Tokia Konstitucijos numatyta galimybė galbūt labiau užtikrina įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių bendradarbiavimą.

Darbo autoriaus nuomone, Seimo nario išskirtinis konstitucinis statusas lemia tai, kad Seimo nario atlyginimas visada turi būti pakankamo dydžio ir reguliariai mokamas - Seimo nario, kaip Tautos atstovo, sklandaus pareigų atlikimo labui. 1999 m. lapkričio 9 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta Seimo nario piniginio atlyginimo garantija yra „viena iš svarbiausių Seimo nario nepriklausomos, savarankiškos veiklos garantijų. Seimo kadencijos metu įstatymu negali būti nustatytas mažesnis Seimo nario atlyginimas negu kadencijos pradžioje. Toks konstitucinis Seimo nario atlyginimo už darbą reguliavimas nustatytas tam, kad Seimo narys galėtų tinkamai atlikti savo, kaip Tautos atstovo, priedermę“¹¹⁰. Seimo nario atlyginimo oficialioji konstitucinė doktrina buvo plėtojama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarime, Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime, Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. sprendime, Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 23 d. sprendime ir kituose Konstitucinio Teismo aktuose, todėl Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatos aiškintinos inter alia atsižvelgiant į visą oficialių konstitucinių doktrininį kontekstą.

Manytume, kad šiuo metu galiojančiame įstatyme turėtų nelikti spragų, leidžiančių įvairiai interpretuoti konstitucijos nuostatas „Seimo narys negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už „kūrybinę veiklą“, (aut.) juolab, kad šiuo klausimu Konstitucinis Teismas pasisakė 2011 m. vasario 23 d. sprendime.

4.2. Seimo nario atostogos – teisinio reglamentavimo probleminiai aspektai

Seimo, kaip Tautos atstovybės, ir Seimo narių, kaip Tautos atstovų, veikla yra nepertraukiama. Konstitucijos 64 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Seimas kasmet renkasi į dvi eilines – pavasario ir rudens – sesijas. Seimo sesijos nėra vienintelė Seimo veiklos forma, o dalyvavimas Seimo sesijose nėra vienintelė Seimo nario darbo Seime, jo parlamentinės veiklos forma. Tad pagal Konstituciją Seimo nariai savo, kaip Tautos atstovų, pareigas vykdo ir ne Seimo sesijų metu. Konstitucijoje įtvirtintas Seimo, kaip Tautos atstovybės, veiklos nepertraukiamumo principas suponuoja tai, kad laikas tarp Seimo sesijų nėra Seimo narių atostogos ar kitoks jų poilsio laikas. Lietuvos Respublikos Seimo nario darbo sąlygų įstatyme nustatyta, kad Seimo nario darbo laikas nenormuotas (3 straipsnis). Be to, jokiuose teisės aktuose apskritai nėra numatytos Seimo nario atostogos. Iš Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, jog kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat

---

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 96-2769.

kasmetines mokamas atostogas, savaime suprantama, tokia konstitucinė garantija turėtų būti laiduojama ir Seimo nariams. Kaip anksčiau minėta darbe, Seimo nariui jo darbas Seime - profesinė veikla. Iš Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies, kurioje nustatyta, kad Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas, įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymu nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas. Seimo nario atostogų įstatyminis įtvirtinimas užtikrintų ir tai, kad nebebūtų prielaidų laiką tarp Seimo sesijų konstituciškai nepagrįstai traktuoti kaip laiką, prilygstantį Seimo narių atostogoms ar kitokiam poilsiui.

Konstitucinis Teismas 2005 vasario 10 d. sprendime pažymėjo, kad Konstitucija Seimo narių traktuoja kaip profesionalų politiką. Pagal Konstituciją Seimo nario veikla yra jo nuolatinis darbas, už kurį Seimo nariui mokamas atlyginimas ir kurio tinkamą atlikimą turi užtikrinti atitinkamos socialinės garantijos bei specialios Konstitucijoje ir įstatymuose numatytos parlamentinės veiklos garantijos, Seimo nario konstitucinė teisė į poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas, negali būti paneigta arba negali būti nepagrįstai suvaržytas šios teisės įgyvendinimas. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstituciją nei poilsio ir laisvalaikio, nei kasmetinių mokamų atostogų metu Seimo narys nepraranda Tautos atstovo statuso: kaip darbo Seimo sesijų metu, Seimo komitetų, kitų Seimo struktūrinių padalinių posėdžių, vykstančių ne per Seimo sesijas, metu, taip ir poilsio, laisvalaikio, kasmetinių mokamų atostogų metu jis išlaiko visus savo, kaip Tautos atstovo, įgaliojimus, o Seimas, net jei Tautos atstovai atostogauja, nepaliauja buvęs Tautos atstovybe ir įstatymų leidžiamosios valdžios institucija¹¹¹.

Pagal Konstitucinio Teismo suformuluotą gana aiškia ir pakankamai išplėtotą doktriną, įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymu nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas, *inter alia* reiškia, kad Seimo narių atostogos turi būti nustatytos ne bet kokių Seimo išleistu teisės aktu, o būtent įstatymu, taip pat kad tokiaime įstatyme turi būti numatyta Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmė, atostogų apmokėjimo dydis, kitos esminės atostogų sąlygos. Tačiau įstatymais ir kitais teisės aktais Seimo narių atostogų institutas apskritai nėra reglamentuojamas. Seimo statutas 15⁽⁶⁾ straipsnyje tik nurodo, jog „Seimo nario darbo laiką Seimo sesijų metu nustato Seimo valdyba. Seimo narys laiką tarp Seimo sesijų, jeigu jis neturi dalyvauti Seimo komitetų, komisijų posėdžiuose, planuoja savarankiškai“. Laikas tarp Seimo sesijų nėra Seimo narių atostogos ar kitoks poilsis - tai ne kartą savo nutarimuose akcentavo Konstitucinis Teismas. 2004 m. liepos 1 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad jokiuose teisės aktuose apskritai nėra numatytos Seimo nario atostogos <...>“ ir įpareigojo

---

¹¹¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas//Valstybės žinios, 2005-05-12, Nr. 21-664.

įstatymų leidėją Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimu¹¹² (konkretizavo įpareigojimą) ne bet koku teisės aktu, o įstatymu, sureglamentuoti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę (kuri negali būti trumpesnė už įstatymais nustatytą minimalią trukmę, bet negali būti ir nepagrįstai ilga), atostogų apmokėjimo dydį, kitas esmines atostogų sąlygas. Iki šiol įstatymų leidėjas nėra įgyvendinęs Konstitucinio Teismo jam skirtų įpareigojimų.

Įstatymu nustatant Seimo narių kasmetinių mokamų atostogų trukmę, taip pat kiekvienais metais Seimo nutarimu nustatant Seimo narių kasmetinių mokamų atostogų pradžią ir pabaigą, turi būti paisoma konstitucinio imperatyvo, kad dalyvauti Seimo darbe yra Seimo nario konstitucinė pareiga ir kartu jo teisė, taip pat to, kad Seimo nario konstitucinė pareiga dalyvauti Seimo darbe apima *inter alia* jo pareigą dalyvauti ir tų Seimo struktūrinių padalinių, kurių narys šis Seimo narys yra, darbe, vykdyti kitus Konstitucijoje, įstatymuose ir Seimo statute nustatytus Seimo nario įgaliojimus. Seimo posėdžiai vyksta Seimo eilinių ir neeilinių sesijų metu. Vadinasi, tuo laiku, kai vyksta Seimo sesija, Seimo narys negali būti išėjęs kasmetinių mokamų atostogų, išskyrus išimtis dėl Seimo Pirmininko bei Seimo Pirmininko pavaduotojo (pavaduotojų) kasmetinių mokamų atostogų laiko. Seimo narys negali būti išėjęs kasmetinių mokamų atostogų ir tuo metu, kai vyksta Seimo komitetų, kitų struktūrinių padalinių posėdžiai, kuriuose Seimo nariai privalo dalyvauti, kai yra vykdoma kita Konstitucijoje, Seimo statute ir įstatymuose numatyta Seimo, jo komitetų, kitų struktūrinių padalinių veikla, nors tuo metu ir nevyksta Seimo sesija.

Seimo, kaip Tautos atstovybės ir įstatymų leidžiamosios valdžios institucijos, prigimtis, konstitucinė paskirtis, Seimo funkcionavimo ir darbo organizavimo ypatumai bei Seimo nario, kaip Tautos atstovo ir profesionalaus politiko, konstitucinis teisinis statusas lemia tai, kad kasmetinių mokamų atostogų visi Seimo nariai turi būti išėję vienu metu.

Seimas turi diskreciją nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, tačiau Seimas yra saistomas Konstitucijoje įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvo, konstitucinio visų asmenų lygiateisiškumo principo, neleidžiančio nė vienai asmenų grupei teikti privilegijų ar jų diskriminuoti *inter alia* dėl jų socialinės padėties. Todėl Seimo nario kasmetinės mokamos atostogos negali būti trumpesnės už įstatymais nustatytą minimalią trukmę, bet negali būti ir nepagrįstai ilgos.

Nustačius Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas, būtų užtikrinta Seimo nario teisė į kasmetines mokamas atostogas, įtvirtinta Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalyje. Seimo nario atostogų įtvirtinimas įstatymu užtikrintų ir tai, kad nebūtų

---

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas//Valstybės žinios, 2005-05-12, Nr. 21-664.

prielaidų laiką tarp Seimo sesijų konstituciškai nepagrįstai traktuoti kaip laiką, prilygstantį Seimo narių atostogoms ar kitokiam poilsui.

E. Šileikis pasisakydamas 2010 spalio 27 d. atskiroje nuomonėje dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, teigia: „Seimo narys Linas Karalius vargiai galėjo padaryti išskirtinį ir ypač grėsmingą konstitucinį nusižengimą (kuris tampa pagrindu ne tik netekti mandato, bet ir visam laikui prarasti konstitucinę teisę būti Seimo nariu), kurio *objektyvizuota forma* - atostogos. Tokių veiksmų atlikimas (t. y. atostogavimas senųjų ir Naujųjų metų sandūroje) iš dalies turi svarų teisinį pateisinimą - konstitucinę Seimo nario teisę į atostogas. Tokią konstitucinę Seimo nario teisę yra oficialiai pripažinęs Konstitucinis Teismas (2004 m. liepos 1 d. nutarimas). Šios konstitucinės teisės galiojimas negali priklausyti nuo to, ar (kada ir kaip) Seimas įgyvendins minėtą Konstitucinio Teismo nutarimą, t. y. įformins Seimo nario teisės į kasmetines atostogas įgyvendinimo tvarką. Seimo neveikimas, t. y. nereagavimas į Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimą, trunka daugiau nei šešerius metus“¹¹³.

Kad išvengti prieštarų interpretacijų Seimo nario konstitucinių garantijų tema, Seimo nariams kyla konstitucinė pareiga Seimo statutu (įstatymu?), kaip teigia Salamakinas A.,¹¹⁴ nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas¹¹⁵.

---

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo E. Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. <http://www.lrkt.lt>

¹¹⁴ Atsižvelgdami į tai, kad niekaip neįteisina Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų ir griežtesnių nuobaudų už praleistus posėdžius, parlamentarai nutarė, kad reikia sukurti specialų jų darbo sąlygas reglamentuojantį įstatymą. Taip Seimo valdybos Etikos ir procedūrų komisijos pirmininko A. Salamakino siūlymu sudaryta darbo grupė Seimo narių darbo sąlygų įstatymo projektui parengti. Iš žinomų teisininkų sudarytai darbo grupei projektą pavesta pateikti iki 2011 m. gegužės 1 dienos. Pasiūlymo iniciatorius A. Salamakinas tvirtina, kad iš Seimo statuto reikia išskirti straipsnius dėl parlamentarų darbo sąlygų reglamentavimo, nes taip nustato Konstitucijos 60 straipsnis: „Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas“. Seimo statutas turi įstatymo galią, tačiau A. Salamakinas tvirtina, kad tokiu atveju iš Seimo nario darbo sąlygų reglamentavimo išstumtama prezidentė, kuri pasirašo įstatymus, o Statuto pataisais - parlamento vadovas. Viena iš sudarytos darbo grupės užduočių ir turėtų būti dar 2004 metais Konstitucinio Teismo priimto nutarimo įgyvendinimas. Šiuo nutarimu buvo paskelbta, jog privalu įtvirtinti Seimo narių atostogas, tačiau praėjus septyneriems metams tas nepadaryta.

¹¹⁵ Pažymėtina, jog 2005 m. sausio 19 d. Seime buvo užregistruotas projektas, kuriuo siūlytos atitinkamos Seimo statuto pataisais Seimo narių darbo, gyvenimo, buitines sąlygoms reglamentuoti. Projekte siūlytos ir Seimo statuto pataisais dėl Seimo narių kasmetinių ir tikslinių atostogų reglamentavimo, tačiau joms nebuvo pritarta. Seimo nariai kvestionavo Seimo narių atostogų reglamentavimo reikalingumą. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2007 m. spalio 17 d. išvadoje (žr. lit. sąrašas) priimtas sprendimas Seimo statuto pataisų projektą atmesti, motyvuojant tuo, jog Seimo nario įgaliojimai yra nepertraukiami, todėl laikotarpiu, kada Seimo narys vykdo Tautos atstovo pareigas negalima skaldyti (aut. past. - Konstitucinis Teismas 2005 m. vasario 10 d. sprendime aiškiai pasisakė, jog Seimo nario veiklos nepertraukiamumas jokių būdu nereiškia, kad Seimo narys neturi ar negali pasinaudoti jam, kaip ir kiekvienam dirbančiam žmogui, priklausančia konstitucine teise į kasmetines mokamas atostogas.) Seimo funkcijos, pvz., mobilizacijos paskelbimas pagal Konstitucijos 67 straipsnio 20 dalį, įpareigoja Seimo posėdžiuose dalyvauti pakankamą skaičių Tautos atstovų, todėl negali būti Seimo narių atostogų (aut. past. - Konstitucinis Teismas 2005 m. vasario 10 d. sprendime pasisakė dėl galimybės sušaukti neeilinę Seimo sesiją, į

Apibendrinant darome *išvadą*, kad Seimas nedelsdamas privalėtų sureglamentuoti Seimo nario atostogų įgyvendinimo tvarką. Senovės Romos legistų principas - Ubi ius incertum ibi ius nullum¹¹⁶ - suponuoja įstatymo leidėjo pareigą nustatyti aiškiai apibrėžtą elgesio taisyklę, konkrečiai nusakant teisės normos toleruojamą veiklos modelį, preciziškai apibrėžiant leistino elgesio ribas. Šią taisyklę būtina taikyti ir reglamentuojant Seimo narių teisinį statusą bei jų sudarančių teisių, pareigų ir garantijų visumą, konkrečiu atveju reglamentuojant Seimo nario teisės į kasmetines atostogas įgyvendinimo tvarką. Tik kokybiškai teisės normomis reglamentuotas Seimo nario teisinis statusas gali užtikrinti konstituciškai įtvirtintų jo teisių ir garantijų bei pareigų tinkamą realizavimą, apriboti spekuliatyvų jų interpretavimą.

Manytume, jog tokia teisinė situacija, kai teisės aktais Seimo narių atostogos apskritai nėra reglamentuojamos, yra ydinga ir keistina primant atitinkamas Seimo statuto pataisas. Pažymėtina, kad Europos valstybių parlamentų veiklos praktika liudija, kad šios institucijos (in corpore) ir jos narių teisė atostogauti nėra paneigiama. Jei parlamentas veiksmingai atlieka savo, kaip tautos atstovaujamosios institucijos funkcijas, laikinos pertraukos tarp jo sesijų, rinkėjų yra toleruojamos.

---

kurią Seimo nariai privalo susirinkti, net jeigu tuo metu jie yra išėję kasmetinių mokamų atostogų). 2007 m. lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto išvadoje (žr. lit. sąrašas)pateikiamas pagrindinis motyvas - jog „<...> 2005 m. gruodžio 23 d. jau buvo priimtos Seimo statuto pataisos, nustačiusios Seimo nario darbo ir poilsio laiko reguliavimą", tačiau darbo autorius pažymi, jog 2005 m. gruodžio 23 d. Seimo statuto pataisomis įtvirtinta tik lakoniška nuostata dėl Seimo narių darbo ir poilsio laiko, tačiau apie atostogas nieko nekalbama. Seimo statutas papildytas 15⁽⁶⁾ straipsniu, kuriame numatyta, jog "Seimo veikla yra nepertraukiama. Seimo nario darbo laiką Seimo sesijų metu nustato Seimo valdyba. Seimo narys laiką tarp Seimo sesijų, jeigu jis neturi dalyvauti Seimo komitetų, komisijų posėdžiuose, planuoja savarankiškai."Pažymėtina, jog 2005 m. sausio 20 d. svarstant klausimą Seime dėl Seimo narių atostogų teisinio reglamentavimo pastebėta, jog teisės aktais nėra sureglamentuotos ir Vyriausybės narių atostogos. Tačiau nuo 2007 m. spalio 1 d. Vyriausybės įstatymas pasipildė atitinkamomis pataisomis, reglamentuojančiomis Vyriausybės narių atostogas. Tuo tarpu Seimo narių atostogos iki šiol teisės aktais nėra reglamentuojamos.(žr. lit sąrašas)

¹¹⁶Lot. - kur įstatymas neaiškus, ten jo nėra.

V. SEIMO NARIO ĮGALIOJIMŲ PASIBAIGIMO KONSTITUCINIAI PAGRINDAI

Konstitucijoje *expressis verbis* nustatyti aštuoni pagrindai, kuriems esant Seimo nario įgaliojimai nutrūksta. Šis įgaliojimų pasibaigimo sąrašas yra baigtinis ir neplečiamas. Remiantis Konstitucijos 63 straipsniu Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai :

1. pasibaigia įgaliojimų laikas arba susirenka į pirmąjį posėdį pirmalaikiuose rinkimuose išrinktas Seimas;
2. Seimo narys miršta;
3. Seimo narys atsistatydina;
4. teismas pripažįsta Seimo narį neveiksniu;
5. Seimas panaikina Seimo nario mandatą apkaltos proceso tvarka;
6. rinkimai pripažįstami negaliojančiais arba šiurkščiai pažeidžiamas rinkimų įstatymas;
7. Seimo narys pereina dirbti arba neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis;
8. Seimo narys netenka Lietuvos Respublikos pilietybės.

Šileikis E. teigia, kad Konstitucijos 63 straipsnis numato baigtinį (neplečiamą) įgaliojimų nutrūkimo sąrašą ir kad tai riboja įstatymų leidėją, kuris negali įtvirtinti, kad pvz., Seimo narys netenka įgaliojimų Seimo nutarimu, jei: „sistemiškai nedalyvauja Seimo posėdžiuose, <...> sulaukia pensinio amžiaus, <...> teismas baudžiamojoje byloje pripažįsta Seimo narį kaltu“¹¹⁷.

Sinkevičiaus V. nuomone,¹¹⁸ Konstitucijos 63 straipsnyje yra įtvirtintas Seimo nario įgaliojimų nutrūkimo institutas, t. y. Seimo nario turimų įgaliojimų, kuriuos jis įgijo davęs Seimo nario priesaiką, nutrūkimo institutas. Nutrūkus Seimo nario įgaliojimams jis kartu netenka Seimo nario mandato. Kitoks yra Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalies turinys. Joje įtvirtintos nuostatos, susijusios ne su Seimo nario turimų įgaliojimų nutrūkimu, o su Seimo nario mandato netekimu dėl to, kad išrinktasis Seimo narys atsisako prisiekti arba prisiekia lygtinai. Tai skirtingi teisiniai institutai. Kiekvienas jų turi tik jam būdingą turinį. Jie atspindi skirtingas teises situacijas.¹¹⁹

¹¹⁷ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 448.

¹¹⁸ Sinkevičius V. Šiurkštus Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo pažeidimas pagrindas nutrūkti Seimo nario įgaliojimams//Jurisprudencija. 2009 ; 1(115) P.150.

¹¹⁹ 2008 m. spalio 12 d. įvykusiųose Seimo rinkimuose Seimo nariais buvo išrinkti R. Alekna, J.Imbrasas, D. Tamošiūnaitė. Naujai išrinktojo Seimo pirmasis posėdis įvyko 2008 m. lapkričio 17 d. R.Alekna, J.Imbrasas, D. Tamošiūnaitė dar prieš naujai išrinktojo Seimo pirmąjį posėdį pareiškė, kad jie atsisako Seimo nario mandato, įteikdami atitinkamus pareiškimus Vyriausiajai rinkimų komisijai. Išrinktieji Seimo nariais R. Alekna, J.Imbrasas, D. Tamošiūnaitė nedavė Seimo nario priesaikos, todėl Seimas 2008 m. lapkričio 17 d. priėmė nutarimą, kuriuo išrinktuosius ir įstatymų nustatyta tvarka neprisiekusiuosius Seimo narius Raimundą Alekną, Juozą Imbrąsą ir Daivą Tamošiūnaitę pripažino netekusiais Seimo nario mandato.

5.1. Neprisiekusio Seimo nario mandato netekimo pagrindai

Konstitucijos 59 straipsnio 2 antroje dalyje nustatyta, kad išrinktasis Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, remiantis šio straipsnio 3 dalimi Seimo narys, kuris neprisiekia įstatymo nustatyta tvarka arba prisiekia lygtinai, netenka Seimo nario mandato.

Nors Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalyje nurodomas tik vienas pagrindas, kada išrinktasis Seimo narys netenka mandato – kai jis neprisiekia arba prisiekia lygtinai. Kaip teigia Sinkevičius V., Konstitucijoje įtvirtinto Seimo nario, kuris dar nėra prisiekęs, mandato netekimo instituto turinys yra daug platesnis. Išrinktasis ir dar neprisiekęs Seimo narys turi netekti Seimo nario mandato ir kitais Konstitucijoje *implicitiškai* numatytais atvejais. Jeigu išrinktasis Seimo narys miršta dar neįvykus naujai išrinktojo Seimo pirmajam posėdžiui (minėta, kad būtent šiame posėdyje išrinktieji Seimo nariai privalo prisiekti); jeigu nustatoma, kad išrinktasis Seimo narys dar prieš naujai išrinktojo Seimo pirmąjį posėdį neteko Lietuvos Respublikos pilietybės ar yra pripažintas neveiksniu; jeigu prieš įvykstant naujai išrinktojo Seimo pirmajam posėdžiui nustatoma, kad asmuo neatitinka kurio nors reikalavimo, nurodyto Konstitucijoje, kad galėtų būti renkamas Seimo nariu (pvz., nustatoma, kad asmuo yra susijęs priesaika arba pasižadėjimu užsienio valstybei, kad jam teismo nuosprendžiu yra paskirta bausmė, ir jis dar jos nėra atlikęs bei kt.). Jeigu minėtosios aplinkybės nustatomos iki naujai išrinktojo Seimo pirmojo posėdžio, toks išrinktasis Seimo narys negali prisiekti, jis negali įgyti visų Tautos atstovo įgaliojimų, jis turi netekti Seimo nario mandato. Sinkevičius V. daro išvadą, kad pasigendama tokio teisinio reguliavimo, kuriuo remiantis išrinktasis Seimo narys netektų Seimo nario mandato dėl to, kad laikotarpiu nuo jo išrinkimo iki Seimo nario priesaikos davimo *atsirado* (ne paaikškėjo iki tol buvusios, bet atsirado) Konstitucijoje nurodytos aplinkybės, dėl kurių toks asmuo negalėjo būti renkamas Seimo nariu (pvz., asmuo įgijo kitos valstybės pilietybę; jam teismo nuosprendžiu buvo paskirta bausmė už nusikaltimo padarymą, ir asmuo jos dar nėra atlikęs; asmuo pripažintas neveiksniu bei kt.). Stokojama teisinio reguliavimo, kuriuo remiantis galima būtų nutraukti priesaiką davusiojo Seimo nario įgaliojimus, jeigu po to, kai toks asmuo davė Seimo nario priesaiką, nustatoma, kad yra aplinkybių, dėl kurių toks asmuo apskritai negalėjo būti renkamas Seimo nariu, nes jis neatitiko kurio nors reikalavimo, ar nustatoma, jog asmuo iki rinkimų nuslėpė reikšmingas aplinkybes, kurias jis pagal Seimo rinkimų įstatymą turėjo nurodyti.

5.2. Seimo narys pereina dirbti arba neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis - vienas iš pagrindų nutraukti Seimo nario įgaliojimus

Konstitucijoje vartojamos sąvokos neretai turi joms būdingą savarankišką konstitucinį turinį, jos negali būti aiškinamos vien taip, kaip šios sąvokos yra apibrėžtos įstatymuose ar kituose teisės aktuose. Pagal Konstituciją Seimo nario kūrybinė veikla yra atribota nuo darbo, tarnybos ar panašių santykių, nuo kokių nors pareigų užėmimo kokioje nors įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje.

V. Sinkevičius analizuodamas, ar Seimo nariai, sudarę sutartis su televizijomis, pradėjo dirbti kitą darbą, kurį draudžia Konstitucija, teigia, kad „Seimo nario darbas“ negali būti aiškinama vien taip, kaip ją apibrėžia Darbo kodeksas - ši sąvoka turi jai būdingą konstitucinį turinį¹²⁰. Tai pasakytina ir apie Konstitucijos 60 straipsnyje vartojamą sąvoką „Seimo nario atlyginimas“, kuri negali būti aiškinama kaip apimanti tik pinigines išmokas, kurias numato darbo, tarnybos ar kitokios sutartys. Ši sąvoka taip pat turi jai būdingą konstitucinį turinį, kuris yra daug platesnis, negu tas, kuris numatytas įstatymuose ir kituose teisės aktuose: Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje vartojama „atlyginimo“ sąvoka apima ne tik įvairių rūšių pinigines išmokas, bet ir „kitokios materialinės naudos suteikimą Seimo nariui“¹²¹.

Aiškindamas Konstitucijos 60 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą Seimo nario teisę gauti atlyginimą už kūrybinę veiklą, Konstitucinis Teismas 2004 m. liepos 1 d. nutarime pabrėžė, kad „kūrybinės veiklos samprata sietina su siekiu sukurti mokslo, technikos, kultūros ar meno kūrinių; vienas iš Seimo nario konstitucinės kūrybinės veiklos laisvės ypatumų yra tas, kad Seimo narys šią laisvę įgyvendina ne kaip darbo, tarnybos ar pan. santykių subjektas; tik už tokią kūrybinę veiklą Seimo narys turi teisę gauti atlyginimą.“ Seimo narys įgyvendindamas kūrybinės veiklos laisvę turi paisyti Seimo nario, kaip Tautos atstovo, konstitucinio statuso ir iš jo kylančių teisinių, etinių imperatyvų, *inter alia* vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktų. Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime konstatuota, jog Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalies formuluotė „darbas verslo, komercijos ar kitose privačiose įstaigose ar įmonėse“ apima bet kokią veiklą privačioje įstaigoje, įmonėje, organizacijoje, jeigu ši veikla yra susijusi su darbo ar kitų užduočių atlikimu, neatsižvelgiant į tai, ar ta veikla yra nuolatinė, ar laikina, ar vienkartinio pobūdžio (epizodinė), į tai, ar už tą veiklą yra atlyginama kokiomis nors išmokomis arba kaip nors kitaip, ar nėra atlyginama, į tai, ar ta veikla teisės aktuose yra įvardijama kaip darbas, ar kaip nors kitaip, į tai, ar ta veikla yra įforminama kokia nors teisine sutartimi ar kitu

120 Sinkevičius V. Ar Konstitucija leidžia Seimo nariams šokti, arba kai kurie Seimo nario teisinio statuso aiškėjimo probleminiai aspektai//Socialinių mokslų studijos. 2010, 4(8).

121 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2004, Nr.105-3894.

teisės aktu, ar ji yra atliekama be teisinės sutarties arba kito teisės akto¹²². Konstitucija draudžia Seimo nariui dirbti kitą darbą ne tik Seimo posėdžių ir Seimo struktūrinių padalinių posėdžių metu. Pagal Konstituciją Seimo narys apskritai negali dirbti *jokio kito darbo* (išskirta aut.), išskyrus pačioje Konstitucijoje numatytas išimtis. Neturi reikšmės, kad tas kitas darbas dirbamas laisvu nuo darbo Seime laiku - Konstitucija tai draudžia.

Konstitucinis Teismas 2011 m. vasario 23 d sprendime toliau plėtojo oficialią konstitucinę doktriną dėl konstitucinių Seimo nario veiklos garantijų¹²³.

Kaip savo sprendime išaiškino Konstitucinis Teismas, sąvoka „darbas“, vartojama Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalies formuluotėje „darbas verslo, komercijos bei kitose privačiose įstaigose ar įmonėse“ apima bet kokią veiklą Lietuvos, užsienio ar tarptautinėje privačioje įstaigoje, įmonėje, organizacijoje arba atstovaujant tokiai įstaigai, įmonei, organizacijai, jeigu ši veikla yra susijusi su darbo atlikimu, pareigų užėmimu, tarnybos ėjimu, kitų funkcijų vykdymu, kitų užduočių atlikimu, vadinamųjų garbės pareigų užėmimu ir pan. (įskaitant dalyvavimą kolegialiuose valdymo, kontrolės ir kituose organuose), neatsižvelgiant į tai, ar ta veikla yra nuolatinė, ar laikina, ar vienkartinio pobūdžio (epizodinė), į tai, ar už tą veiklą yra atlyginama kokiomis nors išmokomis arba kaip nors kitaip, ar nėra atlyginama, į tai, ar ta veikla teisės aktuose yra įvardijama kaip darbas, ar kaip nors kitaip, į tai, ar toje įstaigoje, įmonėje, organizacijoje yra, ar nėra dar ir kitų asmenų, užsiimančių kokia nors veikla, į tai, ar ta veikla yra vadovaujanti, ar ne, į tai, ar asmuo tai veiklai yra renkamas, ar skiriamas, į tai, ar ta veikla yra įforminama kokia nors teisine sutartimi arba kitu teisės aktu, ar yra atliekama be teisinės sutarties arba kito teisės akto, neatsižvelgiant į tai, ar ta veikla vykdoma Seimo nario darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos, ar poilsio, laisvalaikio, kasmetinių mokamų atostogų metu¹²⁴.

Plėtodamas Seimo nario kūrybinės veiklos sampratą, Konstitucinis Teismas kartu išaiškino, kad Seimo nario konstitucinės kūrybinės veiklos laisvės vienas iš ypatumų yra tas, kad Seimo narys šią laisvę įgyvendina ne kaip darbo, tarnybos ar pan. santykių subjektas, reiškia, kad Seimo narys gali gauti atlyginimą už kūrybinę veiklą, t. y. tokią veiklą, kurios rezultatas yra kokybiškai nauja, originali, niekada anksčiau neegzistavusi konkreti materialinė ar dvasinė mokslo, technikos, kultūros ar meno vertybė (kūrinys). Seimo nario konstitucinė

---

¹²² Ten pat.

¹²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 23 d. sprendimas// Valstybės žinios. 2011 02-26, Nr. 24-1180.

¹²⁴ Paminėtina, kad Konstitucinis Teismas 2005 m. vasario 10 d. sprendime išaiškino kai kurias Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimo nuostatas, *inter alia*, kad teiginys „Konstitucijos 60 straipsnio 1 dalies formuluotėje „darbas verslo, komercijos bei kitose privačiose įstaigose ar įmonėse“ vartojama sąvoka „darbas“ apima ir bet kokią kitą privačią veiklą, kuria siekiama pelno, taip pat ir tokią veiklą, kuria siekiama pelno, kuri atliekama neįsteigus įmonės, įstaigos, organizacijos“ nereiškia, kad bet kokia veikla, apibūdinama kaip ūkininkavimas, savaime (jeigu ji nėra peraugusi į verslą, komerciją ar kitokią veiklą, kurią Seimo nariui draudžia Konstitucija) yra nesuderinama su Seimo nario konstituciniu teisiniu statusu.

kūrybinės veiklos laisvė gali būti įgyvendinama sudarant sutartį, tačiau tokios sutarties pagrindu negali atsirasti darbo, tarnybos santykiai.

Konstitucinis Teismas pasisakydamas dėl „užmokesčio už pedagoginę ar kūrybinę veiklą“ pažymėjo, kad pedagoginės ir kūrybinės veiklos konstitucinės sampratos nėra tapačios, kad kiekviena iš jų turi savarankišką turinį. Šios sąvokos negali būti sutapatinamos, jos nėra sinonimai ir nė viena iš jų neapima kitos. Konstitucijoje pedagoginė veikla yra atribota nuo kūrybinės veiklos: pedagoginė veikla siejama su dėstymu, mokymu, ugdymu mokymo, auklėjimo įstaigose (įskaitant aukštąsias mokyklas). Tuo tarpu kūrybinė veikla - kuria siekiama sukurti mokslo, technikos, kultūros ar meno kūrinį. Reiškia, jog Seimo narys gali gauti atlyginimą už kūrinio sampratą atitinkančią paskaitą, sukurtą įgyvendinant Seimo nario konstitucinę kūrybinės veiklos laisvę; dėl kūrinio sampratą atitinkančios paskaitos, kurios išraiškos forma gali būti rašytinė arba žodinė, gali būti sudaroma sutartis, tačiau tokios sutarties pagrindu negali atsirasti darbo, tarnybos ar pan. santykiai.

Pagal Konstitucijos 63 straipsnio 7 punktą Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, jeigu jis neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis. Paaiškėjus, jog susidarė tokia teisinė situacija, kad davęs priesaiką Seimo narys yra neatsisakęs darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis, pagal Konstituciją Seimui kyla pareiga nutraukti tokio Seimo nario įgaliojimus, dėl to Seimas turi priimti nutarimą.

Aiškindamas pareiškėjo A. Salamakino paklausime pateiktą klausimą: „Ar pagal Konstitucijos 63 straipsnio 7 punktą „Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, jeigu jis neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis“ reiškia, kad Seimo nario įgaliojimai nutrūksta automatiškai, priėmus Seimo nutarimą ir netaikant jokių specialių parlamentinių procedūrų?“, Konstitucinis Teismas 2011 m. vasario 23 d. sprendime pažymėjo, kad pagal Konstitucijos 76 straipsnį Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, turintis įstatymo galią. Seimo statutas *inter alia* nustato apkaltos proceso tvarką (Konstitucijos 74 straipsnis), pagal kurią gali būti panaikintas ir Seimo nario mandatas. Konstitucijos 63 straipsnio 7 punkte nustatytas savarankiškas Seimo nario mandato netekimo pagrindas – kai Seimo narys pereina dirbti arba neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis; tai suponuoja būtinybę atlikti Seimo nario veiklos tyrimą, kad būtų galima nustatyti atitinkamas aplinkybes ir konstatuoti faktą, kad Seimo narys perėjo dirbti arba neatsisakė darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis. Todėl įstatymų leidėjas turi nustatyti tvarką, pagal kurią būtų užtikrintas teisingas teisinis procesas ir būtų galima tinkamai iširti bei nustatyti, ar Seimo narys perėjo (neperėjo) dirbti arba neatsisakė (atsisakė) darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis, ir būtų galima priimti teisingą

sprendimą dėl Seimo nario mandato.¹²⁵

Manytume, kad svarbu skubiai Seimo statutu, įstatymais sureguliuoti tvarką bei procedūras, kuriomis būtų aiškiai sureglamentuota įgaliojimų nutūkimo, kai Seimo narys pereina dirbti arba neatsisako darbo, nesuderinamo su Seimo nario pareigomis įgyvendinimo galimybė.

V. Vaičaitis¹²⁶ teigia, jog Konstitucijoje nurodoma keletas būdų prarasti Seimo nario mandatą: vienas - įgaliojimų nutūkimas neatsisakius darbo, nesuderinamo su parlamentaro veikla, kitas – apkalta, jei buvo pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika ar padarytas nusikaltimas. Teisininko nuomone, Seimo Statute galėtų būti numatytas konkretus reikiamas surinkti balsų kiekis, kai sprendžiama dėl įgaliojimų nutraukimo Seimo nariui. Šiuo metu tokie nutarimai priimami kaip įprasti Seimo nutarimai – tai yra, paprastą balsų daugumą.¹²⁷ Manytume, kad Konstitucinio Teismo sprendimas tikriausiai privers įstatymų leidėjus tobulinti Seimo narių įgaliojimų stabdymo tvarką, kad įgaliojimų nutraukimas netaptų politiniu įrankiu. Įstatyme galima būtų numatyti, kad reikalingas 71 parlamentaro balsas priimant nutarimą kai sprendžiama dėl įgaliojimų nutraukimo Seimo nariui. Priešingu atveju, bet koks Seimo narys nebūtų tikras, ar su juo nėra siekiama susidoroti dėl pažeidimo, kuris nėra nei Konstitucijos pažeidimas, nei priesaikos sulaužymas, nei nusikaltimas.

Anot V. Sinkevičiaus, Seimo Etikos ir procedūrų komisija nėra kompetentinga institucija, sprendžiant dėl įgaliojimų nutraukimo Seimo nariui. Šiuo atveju galbūt reikėtų kurti specialią tyrimo komisiją, kuri išsiaiškintų, ar konkretus Seimo narys iš tiesų neatsisakė darbo, nesuderinamo su savo statusu. Seimo nariams už jiems neleistinos veikos vykdymą nebūtina visais atvejais taikyti tik mandato atėmimą – gali būti ir kitų nuobaudų, bet jas turi taikyti visas Seimas, o ne kokia nors atskira Etikos ir procedūrų komisija. Seimas gali numatyti ir kitokias sankcijas – tarkime įspėjimas, neigiamas veiklos įvertinimas, dėmesio atkreipimas, kad tokia veikla nesuderinama su Seimo nario statusu¹²⁸. Apie mandato atėmimą galima būtų kalbėti tada, jei Seimas numatytų griežtas procedūras, kuriomis būtų įvertinama, ar konkretus politikas iš tiesų neįvykdė Konstitucijos priesako atsisakyti darbo ir pareigų, nesuderinamų su Seimo nario statusu. Iš Seimo parlamentarų šalinant neatlikus išsamaus tyrimo, būtų pažeidžiama Konstitucija.

---

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 23 d. sprendimas// Valstybės žinios. 2011-02-26, Nr. 24-1180

¹²⁶ Vilniaus universiteto Teisės fakulteto docentas.

¹²⁷ www.delfi.lt 2010.10.16.

¹²⁸ www.delfi.lt/ 2011.02.25

5.3. Seimo nario mandato panaikinimas apkaltos proceso metu -parlamentaro įgaliojimų pasibaigimo pagrindas

Vienas žymiausių konstitucinės teisės teoretikų Dicey A.V. teigia, jog apkalta - tai priemonė sąmoningai tautos valiai, reiškiamai per parlamentą, užtikrinti, tai galia, verčianti laikytis konstitucinės moralės, konstitucinių principų ir susitarimų, tai ginklas, padedantis užtikrinti pasikėsimus į laisvę ir verčiantis paklusti šalies teisės viršenybei. Galiausiai, baiminimasis apkaltos gali sukurti svarbiausias politinės etikos dogmas¹²⁹.

E. Šileikis pažymi, jog parlamentinis apkaltos procesas - ypatingas ir kraštutinis konstitucinės santvarkos apsaugos, gynimo nuo antikonstitucinių pasikėsimų būdas ir priemonė kurios paskirtis - "užtikrinti konstitucinių principų ir normų laikymąsi, konstitucinių vertybių apsaugą".¹³⁰ E.Šileikio teigimu, apkaltos kaip Seimo - valstybinės bendruomenės atstovų, ypatingo politinio ir konstitucinio kaltinimo tikslas - ne nubausti, bet atimti ar apriboti konstitucinius įgaliojimus ar galimybę juos įgyti¹³¹. Autorius pabrėžia, jog „konstitucinės atsakomybės klausimo sprendimas apima ne tik sankcijos taikymą (mandato panaikinimą ar pašalinimą iš užimamų pareigų), bet ir paties realinio atsakomybės pagrindo fakto nustatymą ir jo kvalifikavimą“. Pasak E. Šileikio, apkaltos proceso baigties galimi padariniai (mandato netekimas ar pašalinimas iš užimamų pareigų) vertintini kaip „politinė konstitucinė sankcija, įprasminanti ne tik teisinį valstybingumą, bet ir demokratiją“¹³².

Anot E. Jarašiūno, „apkalta - ypatinga konstitucijoje numatyta procedūra, kuria sprendžiamas aukščiausiųjų valstybės pareigūnų atleidimo iš pareigų už padarytus teisės pažeidimus klausimas <...> vienas pilietinės tautos apsaugojimo nuo piktnaudžiavimo valdžia būdų, vienas konstitucinės „imuninės sistemos“, saugančios nuo antikonstitucinių veikų, elementų“¹³³.

V. Bacevičius, analizuodamas konstitucinę atsakomybę, taikomas sankcijas ir jų rūšis,¹³⁴ teigia, kad apkaltos proceso pasekmė, t.y. „sankcija – pašalinimas iš pareigų ar mandato panaikinimas atsižvelgiant į savo griežtumą ir pobūdį labai panaši į kitas konstitucines teises sankcijas. Tai - svarbaus konstitucinio statuso praradimas.”

Apkalta - speciali parlamentinė kvaziteisminė procedūra, kuria sprendžiamas aukščiausiųjų renkamų ar skiriamų valstybės pareigūnų neliečiamybės, konstitucinės

¹²⁹ Dicey A. V. Konstitucinės teisės studijų įvadas // Vilnius: Eugrimas, 1998; P.294

¹³⁰ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.581

¹³¹ Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimo ("pripažinimo") ir sampratos klausimas //Justitia, 2006, Nr. 2(60); P 2-18.

¹³² Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė.Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.P.582

¹³³ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos // Jurisprudencija, 2 2006 (80); P. 36

¹³⁴ Bacevičius V. Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai.// Jurisprudencija 2008 9 (111):P. 95

atsakomybės ir atleidimo iš užimamų pareigų klausimas. Dažniausiai šiuo būdu sprendžiama dėl prezidento, parlamento nario ar teisėjo atsakomybės ir galėjimo eiti užimamas pareigas.¹³⁵

Apkalta - konstitucinis institutas, ypatinga aukščiausių valstybės valdžios pareigūnų atsakomybės už konstitucinių normų ar principų pažeidimą sprendimo tvarka, kuria realizuojamos aukščiausios teisės gynimo funkcija bei valstybės suvereno teisė į viešą demokratinę valstybės valdžios veiklos kontrolę.

Ši apkaltos koncepcija grindžiama įvairių autorių pateiktomis apkaltos koncepcijomis, taip pat atsižvelgiant į Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje atskleistus ir išplėtotus esminius apkaltos sampratos elementus bei užsienio valstybių teisinį reguliavimą.

Pasak kai kurių šaltinių, apkaltos institutas buvo žinomas dar antikinėje Graikijoje. Klasikinė procedūros samprata susiformavo 14–15 a. Anglijoje. Priėmus ir įgyvendinant JAV Konstituciją, apkaltos proceso institutas buvo išplėtotas: pirmiausia apibrėžta, kam ir už kokius nusikaltimus (nusižengimus) apkalta gali būti pradėta, kokios sankcijos taikytinos įrodžius valstybės pareigūnų kaltę. Šiandien apkaltos procesas numatytas daugelio Europos ir kitų pasaulio šalių konstitucinėje teisėje. Kur kas retesni praktiniai apkaltos proceso atvejai.

Visuotinai žinomas šio instituto angliškas pavadinimas – *impeachment*. *Impeach* – suabejoti, apkaltinti; apkaltinti valstybiniu nusikaltimu. *Impeachment* – impičmentas - apkalta, apkaltinimas, patraukimas teisman (ypač už valstybinį nusikaltimą), *imuniteto* panaikinimas. Ši sąvoka susijusi su anglų teisės tradicija, kurioje dominuoja faktų ir neginčijamų įrodymų viršenybė prieš prielaidas. Apkalta atmeta netiesioginius kaltinimus ir absoliučiai nepripažįsta kolektyvinės kaltės, perkeltinės atsakomybės atsakant už kitų veiksmus¹³⁶. Apkaltos modelis, kai visos teisinės procedūros atliekamos parlamente, vadinamas amerikietiškuoju.¹³⁷

Suomijos 1999 m. Konstitucija, kuri laikoma Baltijos ir Skandinavijos regiono šalių modernios konstitucinės kūrybos pavyzdžiu, numato galimybę Parlamentui (suom. *Eduskunda*), kuris sudarytas iš 200 atstovų, išrinktų keturių metų kadencijai, atleisti parlamento narį iš pareigų, jeigu parlamento narys iš esmės ir daug kartų neatliko savo pareigų. (28 straipsnis). Seimo narių apkalta numatyta Vengrijoje, Lenkijoje (Seimo nariams ir Senatoriams), Estijoje. Austrijoje, Vokietijoje, Rumunijoje, Portugalijoje šios kategorijos (apkaltos) bylas nagrinėja Konstituciniai Teismai. Egzistuoja įvairūs pagrindai, už kuriuos galima apkalta, tačiau vyrauja procedūra, kai Konstitucinis Teismas sprendžia, ar padaryta valstybės išdavystė, ar kiti sunkūs

¹³⁵ Politikos mokslų enciklopedinis žodynas. Jankauskas A.(ats. redaktorius) et al. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

¹³⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Impeachment>; prisijungimo laikas: 2010.12.10.

¹³⁷ JAV apkaltos procedūros iniciatyvos teisę turi žemesnieji parlamento rūmai, po to procesas persikelia į auštuosius rūmus – Senatą. Įvykusios apkaltos pasekmė – pašalintajam asmeniui atimamos (prarandamos) teisės eiti bet kokias svarbias, garbingas bei apmokamas pareigas JAV valstybės tarnyboje. Taip pat asmuo gali būti teismo patrauktas ir baudžiamojon atsakomybėn. Per visą JAV gyvavimo istoriją apkaltos tvarka pašalinti iš užimamų pareigų tik 4 teisėjai. Triskart apkaltos procesas keltas JAV prezidentams.

kriminaliniai nusikaltimai, ar sulaužyta Konstitucija, ar duota priesaika. Apkaltos procedūros iniciatyva paprastai (beje, ir Lietuvoje) priklauso ne pačiam Konstituciniam Teismui, bet Parlamentui. O Konstitucinis Teismas savo nutarimu gali nustatyti Konstitucijos pažeidimo faktą, tokių faktų kiekį, pažeidimo laipsnio sunkumą. Nemažai pasaulio valstybių Konstituciniai Teismai neapsiriboja vien tik Konstitucijos pažeidimo fakto nustatymu, bet ir pateikia išvadą pašalinti asmenį iš užimamų pareigų¹³⁸.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje demokratinių valstybių, apkaltos pagrindai numatyti Konstitucijoje. Lietuvos Konstitucijoje, be ir kitų valstybių konstitucijose dominuojančių pagrindų - konstitucijos pažeidimo ir nusikaltimo padarymo, įtvirtintas gana unikalus apkaltos proceso pagrindas - pareigūno priesaikos sulaužymas (kuris, savo turiniu yra neatsiejama kito pagrindo - Konstitucijos pažeidimo dalis).

Lietuvos Konstitucija, skirtingai, pavyzdžiui, nuo JAV Konstitucijos, numato (išsamų) baigtinį sąrašą konstitucinių subjektų, kuriems gali būti taikoma apkalta, ir šie subjektai yra tradicinių trijų valstybės valdžių - atstovaujamosios (Seimo nariai), vykdomosios (Respublikos Prezidentas) ir teisminės (Konstitucijoje nurodytų teismų pirmininkai ir teisėjai) - pareigūnai. Kitaip tariant, toks teisinis reguliavimas grindžiamas Tautos suvereniteto, apimančio pilietinės bendruomenės teisę į viešą demokratinę valstybės valdžios pareigūnų, kuriems perduotos Tautos suvereniteto įgyvendinimo galios, taip pat ypatingus (konstituciškai reikšmingus) įgaliojimus turinčių subjektų veiklos kontrolę ir valdžių padalijimo, laiduojančio realų valstybės valdžių atskyrimą ir harmoningą jų pusiausvyrą (atsvarą viena kitai) teorijomis, kurios įvairiomis formomis realizuojamos daugelyje demokratinių teisinių valstybių konstitucijose.

Kalbant apie parlamento nario mandato atėmimą, paprastai vartojamas ne apkaltos (*impeachment*), o kiti terminai. Dažniausiai vartojami terminai „pašalinimas“ (*expulsion, removal*), mandato „atšaukimas“ arba „panaikinimas“ (*revocation*), priklausomai nuo to, kuo remiantis yra atimamas mandatas (interesų ar pareigų nesuderinamumas, posėdžių praleidinėjimas be pateisinamos priežasties, parlamentarui keliamų reikalavimų neatitikimas ir kt.). Iš parlamentarų mandatas gali būti atimtas dėl įvairių priežasčių. Pagrindinė ir bendriausia iš jų yra ta, kad asmuo neatitinka parlamento nariui keliamų kriterijų, t.y. kriterijų, kuriais remiantis jis gali būti renkamas (įskaitant ir tą atvejį, kai teisė būti renkamam prarandama teismui paskyrus nuosprendį už padarytą nusikaltimą). Atsiradus pagrindui, minėtus kriterijus paprastai tikrina parlamentų rinkimų patikrinimo, imuniteto, mandatų, procedūrų ar kiti komitetai arba komisijos. Kai kuriose šalyse po įkalinimo nuosprendžio mandato netenkama automatiškai (Belgija, Jungtinė Karalystė, Ispanija, Italija, Portugalija). Kitur, nepriklausomai

---

¹³⁸Jarašiūnas E., Mesonis G. Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.

nuo teismo nuosprendžio griežtumo, mandato atėmimo klausimą svarsto parlamentas arba atitinkami jo rūmai (Austrija, Danija, Suomija, Švedija, Vokietija). Iš Austrijos parlamento nario mandatas gali būti atimtas tik Konstitucinio teismo sprendimu tokiais atvejais: a) jei asmuo neprisiekia ar prisiekia nesilaikydamas nustatytos tvarkos; b) jei jis 30 dienų be pateisinamos priežasties nedalyvauja posėdžiuose, ir per 30 dienų deramai nereaguoja į pirmininko viešąjį raginimą atvykti ir pateisinti savo nebuvimą; c) kai netenka pasyvosios rinkimų teisės; d) nesuderinamumo įstatymo numatytais atvejais; jei piktnaudžiauja savo padėtimi siekdami pasipelnėti, užsiima veikla ar užima pareigas, pagal įstatymą nesuderinamas su parlamentaro mandatu. Mandato netenkama Konstituciniam teismui priėmus atinkamą sprendimą ir oficialiai apie tai pranešus parlamento pirmininkui¹³⁹.

Apkaltos institutas Lietuvos Respublikos Konstitucinėje teisėje atsirado tik priėmus 1992 metų Konstituciją. Apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas su Konstitucijos preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais. Vienas iš 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengėjų - E. Jarašiūnas pripažįsta, jog Konstitucijos kūrėjai, projektuodami konstitucinį apkaltos modelį, žinojo, kaip retai tokia aukštųjų valstybės pareigūnų šalinimo iš einamų pareigų už tam tikrus teisės pažeidimus procedūra taikoma demokratiame pasaulyje, todėl Konstitucijos tekste¹⁴⁰ suformulavo tik kelis esminius šio instituto elementus, tuo pačiu suteikdami plačią diskreciją konstitucinei jurisprudencijai, kuri teisinį Konstitucijos potencialą paverčia gyvąja teise.¹⁴¹ Tad visai logiška ir pateisinama tai, jog iki 2003-2004 m. vykusio Respublikos Prezidento R. Pakso apkaltos proceso, įstatymų leidėjas, turintis konstitucinę pareigą įstatymu nustatyti apkaltos proceso tvarką, konstitucinę apkaltos sampratą, kuri apima ir aukščiausių valstybės valdžios institucijų dalyvavimą apkaltos procese, jų kompetenciją, suvokė gana klaidingai ir tai atsispindėjo tuometiniame teisiniame apkaltos proceso reguliavime¹⁴².

¹³⁹ Austrijos Konstitucijos 142 straipsnis. <http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000.html>. Prisijungimo data 2011.03.01.

¹⁴⁰ Pagal Konstitucijos 74 straipsnį Respublikos Prezidentą, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, Seimo narius, šturkščiai pažeidusius Konstituciją arba sulaužiusius priesaiką, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas 3/5 visų narių balsų dauguma gali pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka, kurią nustato Seimo statutas. Su apkaltos institutu yra susiję ir kiti Konstitucijos straipsniai: 63 straipsnio 5 punktas, 86 straipsnio 2 dalis, 88 straipsnio 5 punktas, 89 straipsnio 1 dalis, 105 straipsnio 3 dalies 4 punktas, 108 straipsnio 5 punktas ir 116 straipsnis. Apkaltos institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas ir su Konstitucijos preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais

¹⁴¹ E. Jarašiūnas Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos // Jurisprudencija 2006(80), P.32.

¹⁴² Pavyzdžiui, pagal 1994 m. Seimo statuto redakciją apkaltos iniciatyvos teisę turėjo ne tik ne mažesnės kaip ¼ Seimo narių grupė, bet ir Respublikos Prezidentas, Teisėjų Garbės Teismas. Kreipimasis į Konstitucinį Teismą dėl išvados, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai, buvo vertinamas kaip Seimo teisė, o ne pareiga.

Šiai dienai Konstitucinis Teismas yra suformavęs gana plačią ir aiškia apkaltos konstitucinę sampratą. Valstybės pareigūnai turi turėti piliečių – valstybinės bendruomenės pasitikėjimą (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2010 m. gegužės 13d. nutarimai). Tačiau kad piliečiai – valstybinė bendruomenė - galėtų pagrįstai pasitikėti valstybės pareigūnais, kad būtų galima įsitikinti, jog visos valstybės institucijos, visi valstybės pareigūnai vadovaujasi Konstitucija, teise ir joms paklūsta, o Konstitucijai, teisei nepaklūstantys asmenys neitų tokių pareigų, kurioms būtinas piliečių – valstybinės bendruomenės pasitikėjimas, yra reikalinga vieša demokratinė valstybės pareigūnų veiklos kontrolė ir atsakomybė visuomenei¹⁴³.

Konstitucijoje, *inter alia* jos 74 straipsnyje, įtvirtintas apkaltos – ypatingos parlamentinės procedūros instituto, konstitucinės sankcijos – pašalinimo iš užimamų pareigų – taikymas yra viena iš valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos savisaugos priemonių valstybės pareigūnais, kurie pažeidžia Konstituciją ir įstatymus, asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau už visuomenės interesus, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią, įstatymų nustatyta tvarka gali būti pašalinti iš pareigų.

Apkaltos proceso tvarka pritaikytos konstitucinės sankcijos (konstitucinės atsakomybės) turinį sudaro ir asmens, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją, sulaužiusio priesaiką, pašalinimas iš užimamų pareigų, ir iš to išplaukiantis draudimas tokiam asmeniui ateityje užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias asmuo gali pradėti eiti tik po to, kai duoda Konstitucijoje numatytą priesaiką. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinis apkaltos institutas yra viena iš viešos demokratinės kontrolės formų. Įvairūs apkaltos konstitucinės sampratos aspektai yra atskleisti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje¹⁴⁴.

Konstitucinis Teismas pasisakė, kad apkaltos – ypatingos parlamentinės procedūros instituto taikymas nereiškia, kad už veiksmus, kurie yra apkaltos pagrindas, asmuo negali būti traukiamas kitų rūšių teisinėn atsakomybėn, taip pat asmens patraukimas kitų rūšių teisinėn atsakomybėn negali būti kliūtimi tokiam asmeniui taikyti apkaltą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog konstitucinis principas *non bis in idem* nereiškia, kad už teisės pažeidimą asmuo apskritai negali būti traukiamas skirtingų rūšių teisinėn atsakomybėn.

Už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas, apkaltos proceso tvarka *inter alia* gali būti panaikintas Seimo nario mandatas. Seimo nariai, atliekantys Tautos atstovų pareigas Seime dėl jų darbo svarbos, turi ypatingas konstitucines garantijas, kurias numato Lietuvos Respublikos Konstitucija¹⁴⁵.

¹⁴³Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas, 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2010 m. gegužės 13 d. nutarimai.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarime, 2004 m. kovo 31 d. išvadoje, 2004 m. balandžio 15 d., 2004 m. gegužės 25 d. nutarimuose, Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvadoje

¹⁴⁵ Pvz., anksčiau nagrinėtas ir aptartas Konstitucijos 62 straipsnis, kuriame teigiama, kad „Seimo nario asmuo yra neliečiamas“ <...>, „Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti trauktinas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas,

Konstitucijos straipsniuose įtvirtinta konstitucinė Seimo narių atsakomybė už 74 str. numatytus pažeidimus.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstituciją, įgaliojimus apkaltos procese turi tik dvi valstybės valdžios institucijos – Seimas ir Konstitucinis Teismas. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas sprendžia (teikia išvadą), ar valstybės pareigūno ar Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, ar šiais veiksmais Konstitucija pažeista šurkščiau, o Seimas apkaltos proceso tvarka sprendžia, ar pašalinti šį asmenį iš pareigų (panaikinti Seimo nario mandatą)¹⁴⁶.

Faktinių aplinkybių, susijusių su vykdoma apkalta parlamente, nagrinėjimas Konstituciniame Teisme laikytina konstituciniu teisminiu procesu, o Seime vykdoma apkalta vadinama politiniu procesu. Apkaltos procesui inicijuoti turi būti svarus pagrindas, proceso metu laikomasi griežtų juridinių procedūrų bei bendrų teisės principų: kaltinamas asmuo turi teisę į gynybą, turi teisę būti išklaustas (turi būti laikomasi „*audiatur et altera pars*“ principo), teikiant išvadas dalyvauja Konstitucinis Teismas, tiriami fakto klausimai ir įrodinėjama asmens kaltė, gynyba, įrodymai - visai tai teisinio proceso privalomi elementai¹⁴⁷.

Pats teiginys, kad *apkalta – tai teisinis procesas*, savaime nėra klaidingas, nes procesas grindžiamas juridinėmis procedūromis. Bet sprendimai Seime priimami politiniai, vadinasi, tai vis dėlto, politinis procesas, o teisinis tik tiek, kiek grindžiamas nustatytomis teisinėmis procedūrinėmis taisyklėmis. Teisminių procedūrų būtinumą rodo ir tai, kad apkaltos tvarka pritaikyta konstitucinė sankcija yra negrįžtamojo pobūdžio. Procedūromis, būdingomis teisingam teisminiam procesui, siekiama ne pakeisti teismą, bet užtikrinti, kad tinkamai ištyrus apkaltos bylos aplinkybes bus priimtas teisingas sprendimas dėl pareigūno konstitucinės atsakomybės¹⁴⁸.

Apkaltos procesas, kuriame gali sąveikauti tiek teisiniai, tiek politiniai parlamentinės veiklos asmens, kuriam taikoma apkalta, konstitucingumo vertinimo kriterijai, vertinamas kaip parlamentinio patyrimo ir subrendimo reikalaujanti procedūra¹⁴⁹.

---

negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė“. Konstitucinės teisės įtvirtina ir konstitucines pareigas (tokias kaip duotos Seimo nario priesaikos laikymasis, Konstitucijos nuostatų laikymasis ir kt.). Už šių pareigų nevykdymą numatoma konstitucinės atsakomybės sankcija – pašalinimas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka. Konstitucijos 63 str. „Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai: ... Seimas panaikina jo mandatą apkaltos proceso tvarka“. Konstitucijos 74 str. teigiama, kad „Seimo narius, šurkščiau pažeidusius Konstituciją arba sulaužiusius priesaiką, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas 3/5 visų narių balsų dauguma gali <...> panaikinti Seimo nario mandatą. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka, kurią nustato Seimostatutas.

¹⁴⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 56-1948.

¹⁴⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999m. gegužės 11 d nutarimas//Valstybės Žinios. 1999, Nr. 42 – 1345.

¹⁴⁸Ten pat.

¹⁴⁹Šileikis E. Seimo nario teisinė padėtis. Vilnius: Finansų ministerijos Mokymo centro leidybos grupė, 1996.

Anot E. Jarašiūno, Konstitucinė justicija išryškino nūdienos demokratinei valstybei būdingą tendenciją – politinio proceso juridizaciją¹⁵⁰. Pratešdamas mintį mokslininkas teigia, kad „lietuviškajame apkaltos modelyje susipina politiniai ir teisiniai elementai. Kiek šie elementai susiję, ar apkaltos modeliui būdingas politinės institucijos dalyvavimas neverčia specifiškai vertinti konstitucinės justicijos byloje padarytų išvadų dėl aukštų pareigūnų veiksmų? Neabejotina, kad apkalta - teisinės atsakomybės už teisės pažeidimus tyrimas. Kita vertus, ją taiko Seimas-politinė valdžios institucija (Konstitucinio teismo 2004 kovo 31 d. išvadoje konstatuota, kad Seimas- valstybės valdžios institucija, savo prigimtimi ir esme politinio pobūdžio institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia, kurios sprendimai grindžiami politiniais susitarimais, įvairiais politiniais kompromisais ir kt). Kaip nustatyti, ar tikrieji apkaltos inicijavimo, sprendimo apkaltos byloje priėmimo motyvai- teisiniai ar politiniai? Tai kad procesas vyksta laikantis teisinių procedūrų, savaime negarantuoja teisės prioriteto.“

Lietuviško apkaltos modelio specifika lemia tai, kad pagal Konstituciją apkaltos procese dalyvauja dvi valstybės valdžios institucijos: Seimas (politinė institucija) ir Konstitucinis Teismas (teisinė institucija). Kiekvienai tenka apibrėžtas vaidmuo. Konstitucinis Teismas sprendžia (teikia išvadą), ar valstybės pareigūno ar Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja konstitucijai, ar šiais veiksmais Konstitucija pažeista šiurkščiai, o Seimas iš pradžių inicijuoja apkaltą ir vėliau, gavęs Konstitucinio Teismo išvadą, kad asmuo, kuriam pradėta apkalta, šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sprendžia, ar pašalinti šį asmenį iš pareigų (panaikinti Seimo nario mandatą)¹⁵¹.

5.3.1. Konstitucinio Teismo įgaliojimai ir išvada apkaltos byloje

Konstitucinis Teismas Lietuvos Respublikos konstitucinėje sistemoje užima ypatingą vietą ir yra svarbiausia Konstitucijos apsaugos mechanizmo dalis. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją,¹⁵² Konstitucinis Teismas – konstitucinės justicijos institucija, vykdanči konstitucinę teisminę kontrolę. Šis Teismas pagal savo kompetenciją, spręsdamas dėl žemesnės galios teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams, ir vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės aktų

---

¹⁵⁰ Jarašiūnas E. Apie konstitucinės justicijos funkcijas. Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė (konferencijos medžiaga). Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.

¹⁵¹ Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos//Jurisprudencija 2006(80).

¹⁵² Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas teikia išvadas: 1) ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus; 2) ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas; 3) ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; 4) ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Šis Teismas yra valstybės valdžios institucija, kuri pačioje Konstitucijoje yra įvardyta kaip teismas. Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias bei visas teisę taikančias institucijas, taip pat ir Seimą. Kaip pažymėjo E. Kūris, Konstituciniai teismai sprendžia, ar teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai pagal jų priėmimo, paskelbimo tvarką. Jie nagrinėja bylas, kuriose ginčijamas rinkimų teisėtumas, taigi tiria, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai. Jiems tenka **svarbus** (aut.) vaidmuo apkaltos byloje¹⁵³. Pagrindinis Konstitucinio Teismo sukurtos oficialios doktrinos bruožas – oficialumas ir privalomumas. Apkaltos instituto atitiktis Konstitucijai vertinama pagal tai, ar jis atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus; valstybės institucijų ir pareigūnų teisinio reguliavimo srityje teisinės valstybės principai įgyvendinami derinant pasitikėjimą valstybės pareigūnais su jų vieša kontrole bei atsakomybe visuomenei.

Konstitucinio Teismo veiklos nustatant teisės pažeidimus bei juos įvertinant teisiškumas neabejotinas. Konstitucinio Teismo dalyvavimas apkaltoje buvo numatytas siekiant užtikrinti konstitucinių reikalavimų laikymąsi šioje problemiškoje situacijoje. Tai viena iš teisinės valstybės imperatyvų taikymo institucinių garantijų. Konstitucinis Teismas taiko vien teisinius tyrimo metodus, jo priimami sprendimai teisiniai. Asmens, kuriam iškelta apkaltos byla, vertinami pagal konstitucinį matą. Šios institucijos veiklą tokioje byloje galime apibūdinti kaip tiriamų faktų pripažinimą ir pažinimo rezultatų „išvertimą“ į teisinę kalbą. Todėl galime kalbėti apie jo išvados teisinius padarinius¹⁵⁴.

Taigi Konstitucinis Teismas yra teisminės valdžios dalis, teismo procesas jame vyksta laikantis bendrų teisės principų ir taisyklių, Teismas nagrinėja specifines teises bylas bei teikia išvadas. Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados apkaltos proceso kontekste negali nedaryti įtakos valstybės politinės veiklos sričiai. Pats kreipimasis į Konstitucinį Teismą dėl išvados yra politinio proceso dalis. Konstitucinio Teismo išvada, nutarimas – tai tam tikro prieštaravimo išsprendimas, valdžios institucijų galių ribų pripažinimas ar paneigimas. Teismas, teikdamas išvadą dėl asmens veiksmų konstitucingumo, atsiduria teisiųjų, politinių ginčų centre: spaudimą daro žiniasklaida, visuomenė, iš kitos pusės – politikai, Seimas, kitos institucijos ar pareigūnai. Ir čia Teismas vykdo svarbiausią – Konstitucijos apsaugos – funkciją.

Kaip pastebėjo E. Jarašiūnas, analizuojant konstitucinės justicijos paskirtį, neretai pabrėžiama, kad konstituciniams teismams tenka konstitucinės pusiausvyros sergėtojo

---

¹⁵³Kūris E. Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje//Tarptautinė konferencija. Pranešimas.Vilnius: Parlamentinio bendradarbiavimo centras, 2005.

¹⁵⁴Jarašiūnas E. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos//Jurisprudencija, 2006(80).

vaidmuo¹⁵⁵. Taigi Teismo išvadų teikimas dėl asmens veiksmų atitikimo Konstitucijai gali būti suprantamas kaip vienas (netiesioginis) iš apsauginių Konstitucijos mechanizmų. Konstitucijos apsauga yra teisinė, Konstitucinis Teismas disponuoja iš esmės vienu kontrolės matu – teise, kurią visų pirma išreiškia Konstitucija.

Galime pastebėti, kad Konstitucinis Teismas, skirtingai nuo bendros kompetencijos teismų, tam tikra prasme yra ir politinio proceso dalyvis. Tačiau Teismo vaidmenį šiame procese lemia tai, kad jis politinius konfliktus sprendžia teisinėmis formomis, t.y. juos juridizuoja. Teismas visiems politinio proceso dalyviams siūlo savo veiksmus grįsti konstitucinėmis vertybėmis, t. y. visuotinėmis ir labiau atspindinčiomis politinės kultūros esmę.

Pagal Konstituciją, įgaliojimus spręsti, ar asmuo, kuriam pradėta apkaltos byla, šiurkščiai pažeidė Konstituciją (atsižvelgiant į tai, kad šiurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas, - spręsti ir tai, ar jis sulaužė duotą priesaiką), turi tik Konstitucinis Teismas. Pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas tiria ir vertina su paklausimu Konstituciniam Teismui pateiktus įrodymus, visus kitus bylą nagrinėjant Konstituciniame Teisme gautus įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius, kad Seimo narys atliko paklausime nurodytus konkrečius veiksmus, patvirtinančius ar paneigiančius, kad šie veiksmai prieštarauja Konstitucijai ir kad Konstitucija yra pažeista šiurkščiai.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime yra konstatavęs: ištikimybė Lietuvos valstybei yra neatsiejama nuo ištikimybės ir Konstitucijai; sulaužius priesaiką būti ištikimam Lietuvos Respublikai, kartu yra šiurkščiai pažeidžiama ir Konstitucija. Konstitucinis Teismas 2004 m. kovo 31 d. išvadoje yra konstatavęs, kad ne kiekvienas Konstitucijos pažeidimas savaime yra šiurkštus Konstitucijos pažeidimas, sprendžiant, ar <...> veiksmas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, kiekvienu atveju būtina įvertinti konkrečių <...> veiksmų turinį ir jų atlikimo aplinkybes. Veiksmas Konstitucija būtų šiurkščiai pažeista tais atvejais, kai asmuo nesažiningai eitų savo pareigas, veiktų vadovaudamasis ne Tautos ir valstybės interesais, bet savo privačiais interesais, atskirų asmenų ar jų grupių interesais, veiktų turėdamas tokių tikslų ir interesų, kurie nesuderinami su Konstitucija ir įstatymais, su viešaisiais interesais, sąmoningai nevykdytų Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytų pareigų¹⁵⁶.

Konstitucinio Teismo dalyvavimo apkaltos procese svarbą ir reikšmę pagrindžia šie vienas kitą papildantys argumentai: Konstitucijos pažeidimo nustatymas - tai teisinio, bet ne politinio vertinimo dalykas, todėl teisės klausimus - Konstitucijos pažeidimo faktą, taigi ir

---

¹⁵⁵ Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucinių santykių problemos konstitucinėje justicijoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos Teisės Akademija 1999.

¹⁵⁶ Pakartota Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvadoje.

Konstitucijos šiurkštaus pažeidimo faktą, gali nustatyti tik teisminės valdžios institucija - Konstitucinis Teismas¹⁵⁷.

Seimas, tik įsigaliojus Konstitucinio Teismo išvadai, kurioje konstatuota, jog Seimo narys šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, gali spręsti Seimo nario mandato panaikinimo klausimą. Kitaip tariant, Konstitucinio Teismo išvada lemia, ar Seimo nario apkalta pasieks galutinę stadiją, kurioje sprendžiamas konstitucinės sankcijos – mandato panaikinimo - klausimas.

Pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktą, Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, remdamasis Konstitucinio Teismo išvadomis, Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytus klausimus galutinai sprendžia Seimas.

Konstitucinis Teismas interpretuodamas Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 4 punktą ir 107 straipsnio 3 dalį, yra konstatavęs, kad išvadą,¹⁵⁸ ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, teikia Konstitucinis Teismas; jeigu Konstitucinis Teismas padaro išvadą, kad asmuo, kuriam pradėta apkaltos byla, šiurkščiai pažeidė Konstituciją, Seimas ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma gali tokį asmenį pašalinti iš užimamų pareigų, gali panaikinti jo Seimo nario mandatą. Įgaliojimus spręsti, ar Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyti asmenys, kuriems pradėta apkaltos byla, šiurkščiai pažeidė Konstituciją (atsižvelgiant į tai, kad šiurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas, – spręsti ir tai, ar jie sulaužė duotą priesaiką), pagal Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas. Konstitucinio Teismo išvada, kad asmuo šiurkščiai pažeidė Konstituciją (taigi ir sulaužė priesaiką), yra galutinė. Jokia valstybės institucija, joks valstybės pareigūnas, joks kitas subjektas tokios Konstitucinio Teismo išvados pakeisti ar panaikinti negali. Pagal

---

¹⁵⁷ 2004 m. kovo 31 d. išvadoje Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog konstitucinis reguliavimas, kai tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus spręsti, ar Respublikos Prezidentas šiurkščiai pažeidė Konstituciją, Respublikos Prezidentui yra konstitucinė garantija, kad jam negalės būti nepagrįstai taikoma konstitucinė atsakomybė - pašalinimas iš pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą. Tai reiškia, kad jeigu Konstitucinis Teismas padaro išvadą, kad Respublikos Prezidento veiksmai neprieštarauja Konstitucijai, Seimas negali apkaltos proceso tvarka pašalinti Respublikos Prezidento iš pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ir, vadovaujantis Seimo statuto 240 straipsnio 7 dalies nuostata, priima nutarimą nutraukti apkaltos procesą (išskyrus, jei Respublikos Prezidentui apkaltos procesas pradėtas dėl nusikaltimo padarymo - jeigu įsigaliojusioje Konstitucinio Teismo išvadoje dėl to, ar Respublikos Prezidento, kuriam pradėta apkaltos byla paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas, konkrečiu nusikaltimu buvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika, konstatuota, kad konkrečiu nusikaltimu nebuvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika, Seimas vis tiek sprendžia jo pašalinimo iš pareigų klausimą). Doktrina taikoma ir Seimo nario konstitucinės atsakomybės atveju.

¹⁵⁸ Pasak Žilio J., Konstitucinio Teismo teikiamų išvadų prigimtis ir teisinė galia iš esmės skiriasi nuo Konstitucinio Teismo nutarimų dėl teisės aktų atitikimo Konstitucijai. Skiriasi jau vien tuo, kad pateikus išvadas visais atvejais galutinį sprendimą priims Seimas. Išvada yra galutinė ir neskundžiama, tačiau Seimui paliekama laisvė, įvertinus Konstitucinio Teismo išvadą, priimti savo sprendimą. Kalbant apie išvadų teisinę galią ir Seimo veiksmus priimant galutinį sprendimą, galima daryti prielaidas, kad Seimas negalės neatsižvelgti į Konstitucinio Teismo padarytą išvadą. Išvadų (išskyrus dėl tarptautinių sutarčių atitikimo konstitucijai) motyvuose neišvengiamai bus vertinami konkretūs teisiniai faktai ir teisinės pasekmės. Tokių faktų ir pasekmių pagrindu bus formuluojama konkreti išvada.

Konstituciją, tokia išvada negali būti pakeista ar panaikinta nei referendumo, nei rinkimų ar kuriuo nors kitu būdu¹⁵⁹.

5.3.2. Seimo įgaliojimai apkaltos proceso metu

Apkalta yra ypatinga parlamentinė procedūra. Pagal Konstitucijos 74 straipsnį apkaltos proceso tvarką nustato Seimo statutas. Apkaltos proceso eiga Konstitucijoje nedetalizuojama, bet perkeliama į Seimo statuto¹⁶⁰ reguliavimo sferą. Ši Konstitucijos nuostata suponuoja Seimo diskreciją Seimo statute nustatyti tai, kas inicijuoja apkaltą, kaip tai daroma, kokia tvarka vykdoma apkalta, kokia tvarka priimamas sprendimas dėl asmens pašalinimo iš pareigų ar Seimo nario mandato panaikinimo ir t.t.¹⁶¹ Konstitucinio Teismo nustatyta apkaltos instituto doktrina, teigia, kad Seimas, reglamentuodamas apkaltos procesą, privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, nepažeisti apkaltos konstitucinės sampratos, asmens, kuriam taikoma apkalta, teisių. Apkaltos esminiai elementai įtvirtinti Konstitucijos 74 straipsnyje.

Taigi apkalta yra ne valstybinis kaltinimas, bet Seimo ypatingas politinis ir konstitucinis kaltinimas, kurį palaiko ne prokuroras, bet Seimo narių dauguma. Seimo nutarimu, kaip valdymo aktu, išreiškiamą politinę konstitucinę sankciją¹⁶².

Vadovaujantis Seimo statutu, Seimas, pripažinęs būtinybę, gali sudaryti nuolat veikiančias komisijas specialioms problemoms nagrinėti arba sudaryti laikinąsias tyrimo, kontrolės, revizijos, parengiamąsias, redakcines ir kitokias laikinąsias komisijas kokiam nors klausimui iširti, parengti ar kitiems Seimo pavedimams atlikti (statuto 71 str.). Inicijatyva sudaryti laikinąją kontrolės arba tyrimo komisiją priklauso Seimo valdybai, komitetams, frakcijoms bei ne mažiau kaip 1/4 Seimo narių grupei. Iniciatoriai pateikia Seimui nutarimo dėl laikinosios kontrolės arba tyrimo komisijos sudarymo projektą, kuriame nurodomas tokios komisijos sudarymo tikslingumas, pagrindai bei įgaliojimai (statuto 73 str.)¹⁶³.

Apkaltos proceso sąvoka, (pagrindas pradėti apkaltos procesą) teikimo pradėti apkaltos procesą senaties terminai, teikimo pradėti apkaltos proceso formą, specialiųjų tyrimo komisijų

¹⁵⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 balandžio 15 d. ir 2004 m. gegužės 25 d. nutarimuose ir 2010 lapkričio 9d. sprendime.

¹⁶⁰Lietuvos Respublikos Seimo statutas//Valstybės žinios 1994 Nr. 15-249.

¹⁶¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 balandžio 15 d. nutarimas//Valstybės žinios, 2004-04-17, Nr. 56-1948.

¹⁶²Šileikis E. Alternatyvioji konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

¹⁶³Vien per pusę šio Seimo veiklos laikotarpio Seime buvo sudarytos 9 laikinosios komisijos. Keturios laikinosios komisijos dėl Seimo narių patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Tai Seimo nariams R. Žilinskui, V. Uspaskich, V. Gapšui, A. Sacharukui, P. Gražuliui, K. Uokai buvo sudarytos laikinosios komisijos "dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius". Viena laikinoji komisija buvo sudaryta dėl Seimo nario V. Babiliaus laisvės suvaržymo. Seime buvo sudarytos ir dvi specialiosios tyrimo komisijos dėl Seimo narių pateiktų siūlymų pradėti apkaltos procesą Seimo nariui A. Sacharukui (Seimo nariui A. Sacharukui Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. XI-695 sudaryta Specialioji tyrimo komisija.) ir Seimo nariui L. Karaliui. (Seimo nariui L. Karaliui Seimo 2010 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. XI-695 sudaryta Specialiosios tyrimo komisija).

sudarymas bei jų darbo tvarka, šios komisijos išvadų tvirtinimas, apkaltos procedūra (įsigaliojus Konstitucinio Teismo išvadai), pašalinimo iš pareigų ar mandato panaikinimo svarstymai ir pats konstitucinės sankcijos įtvirtinimas, yra reglamentuojami Seimo Statutu 38 ir 39 skirsniais. Specialios tyrimo komisijos sudarymas Seime yra parengiamoji apkaltos proceso stadija Seime. Pagal Seimo statuto 235 str. Specialioji tyrimo komisija sudaroma siūlymo pradėti apkaltą iniciatorių pateiktų kaltinimų pagrįstumui ir rimtumui ištirti¹⁶⁴.

Jeigu siūlymai pradėti apkaltos procesą pripažįstami pagrįstais, konstatuojama, kad yra pagrindas pradėti apkaltos procesą Seime (statuto 236 str.). Statuto 237 straipsnis reglamentuoja apkaltos proceso Seime pradžią. Seimas, posėdyje dalyvaujančių narių balsų dauguma pritaręs specialiosios tyrimo komisijos išvadai, kad yra pagrindas pradėti apkaltos procesą, priima nutarimą pradėti apkaltos procesą Seime konkrečiam asmeniui ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą išvados, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Tai pirmoji apkaltos proceso stadija. Šiuo kreipimusi į Konstitucinį teismą, apkaltos procesas Seime sustoja, kol bus gautos Teismo išvados. Tuo baigiasi ir pirmoji apkaltos proceso stadija Seime¹⁶⁵. Pats teikimas pradėti apkaltos procesą išdėstomas raštu ir pasirašomas visų ne mažiau kaip 1/4 Seimo narių grupę sudarančių asmenų¹⁶⁶.

Pažymėtina, kad teikimui pradėti apkaltos procesą tuo pagrindu, jei asmuo šiurkščiai pažeidė Konstituciją ar sulaužė priesaiką, Baudžiamuoju kodeksu numatyti senaties terminai netaikomi (statuto 229 str.).

---

¹⁶⁴ Jeigu siūlymai pradėti apkaltos procesą pripažįstami pagrįstais, konstatuojama, kad yra pagrindas pradėti apkaltos procesą Seime (statuto 236 str.). Pagal patvirtintą išvadą komisija parengia Seimo nutarimo projektą. Patvirtintą išvadą kartu su Seimo nutarimo projektu ir kitais dokumentais specialioji tyrimo komisija įteikia Seimo Pirmininkui, o šis teikia Seimui šiuos dokumentus svarstyti artimiausiame posėdyje (statuto 237 str.). Pritarus Seimo specialios tyrimo komisijos teikiamam Seimo nutarimo projektui, baigiama parengtinė apkaltos proceso stadija ir pradedama pirma pagrindinė apkaltos proceso stadija – oficialiai pradedamas apkaltos procesas Seime. Specialioji tyrimo komisija Seime nesudaroma, kai Seimas, gavęs įsiteisėjusio apkaltinamojo teismo nuosprendžio nuorašą, priima nutarimą pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą išvados, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkrečiu nusikaltimu buvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika (239 str.2 d.).

¹⁶⁵ Kai Seimas gauna įsiteisėjusio apkaltinamojo teismo nuosprendžio nuorašą, priima nutarimą pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą išvados, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkrečiu nusikaltimu buvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika (239 statuto str.). Šiuo atveju, apkaltos procesas Seime taip pat sustoja. Baigiasi pirmoji apkaltos stadija.

¹⁶⁶ Jame nurodomas konkretus asmuo, siūlymai pradėti apkaltos procesą bent vienu iš Konstitucijos 74 str. nustatytų pagrindų. Kartu pateikiami ir šiuos siūlymus pagrindžiantys argumentai, įrodymai ir jų šaltiniai (230 Statuto str.). Taigi teikti Seimui pradėti apkaltos procesą Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytam asmeniui turi teisę ne mažesnė kaip 1/4 Seimo narių grupė. Jokia kita institucija ar pareigūnai inicijuoti apkaltos proceso neturi teisės. Generalinis prokuroras, nustatęs, kad Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytas asmuo yra įtariamas padaręs nusikaltimą, nedelsdamas praneša Seimui. Kai įtariamas padaręs nusikaltimą Respublikos Prezidentas, Seimas, statuto 232 straipsnyje nustatyta tvarka, sudaro specialiąją tyrimo komisiją. Išklaušęs generalinio prokuroro pranešimą dėl kitų Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytų asmenų, Seimas sprendžia, ar duoti sutikimą konkretų asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn, ar šio statuto 232 straipsnio nustatyta tvarka sudaryti specialiąją tyrimo komisiją, jeigu yra šio straipsnio 1 dalyje nurodyto subjekto siūlymas. Seimui gavus įsiteisėjusio apkaltinamojo teismo nuosprendžio nuorašą, Seimo Pirmininkas ar jo pavaduotojas nedelsdami su juo supažindina Seimo narius. Supažindinus Seimo narius su apkaltinamoju teismo nuosprendžiu, Seime apkaltos procesas vyksta Seimo statuto 39 skirsnyje nustatyta tvarka (statuto 228 str.).

Apkaltos procesas Seime gali būti tęsiamas tik įsigaliojus Konstitucinio Teismo išvadai dėl to, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Po Konstitucinio Teismo išvados įsigaliojimo; Seime prasideda antroji apkaltos proceso stadija (statuto 240–243 str.)¹⁶⁷. Seimas priima sprendimą svarstyti Seimo posėdyje asmens, kuriam taikoma apkalta, pašalinimą iš pareigų ar Seimo nario mandato panaikinimą, jeigu Teismas išvadoje konstatuoja, kad bent vienu konkrečiu veiksnu arba konkrečiu nusikaltimu šiurkščiai pažeidė Konstituciją ir sulaužė priesaiką arba konkrečiu nusikaltimu nebuvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika (statuto 240 straipsnis).

Gavus Konstitucinio Teismo išvadą, toliau Seime vyksta asmens pašalinimo iš pareigų arba Seimo nario mandato panaikinimo svarstymas.¹⁶⁸ Kaltinamasis asmuo, kuriam taikoma apkalta, turi teisę iki balsavimo pradžios atsistatydinti iš pareigų ar atsisakyti Seimo nario mandato. Toks pareiškimas iš karto patenkinamas ir apkaltos procesas nutraukiamas Seimo nutarimu (statuto 243 str.).

Konstitucinis Teismas konstatavo,¹⁶⁹ kad apkaltos proceso metu Seimas negali kvestionuoti Konstitucinio Teismo išvados teisinio aspekto. Seimas yra politinė institucija, kuri nėra kompetentinga spręsti teisinius klausimus, išspręstus Konstitucinio Teismo. Seimas gali spręsti tik politinį klausimą – pašalinti iš pareigų asmenį ar ne. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „demokratinėje valstybėje asmuo, šiurkščiai pažeidęs konstituciją, sulaužęs priesaiką, *neturėtų* išvengti atsakomybės – pašalinimo iš užimamų pareigų“¹⁷⁰. Konstitucinis Teismas yra suformulavęs plačią doktriną,¹⁷¹ dėl Seimo nario mandato, kurioje aiškiai nurodyta

---

¹⁶⁷ Apkaltos procesas Seime yra viešas, transliuojamas per Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją. Apkaltos proceso posėdžiams Seime pirmininkauja Seimo Pirmininkas arba vienas iš Seimo Pirmininko pavaduotojų. Seimas priima nutarimą nutraukti apkaltos procesą, jeigu įsigaliojusioje Konstitucinio Teismo išvadoje dėl to, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, konstatuota, kad nė vienas asmuo, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretus veiksmas neprieštarauja Konstitucijai. Tai yra imperatyvas Seimui.

¹⁶⁸ Jame turi teisę dalyvauti pats asmuo, kuriam taikoma apkalta, arba (ir) jo advokatai. Asmuo, kuriam taikoma apkalta, ir jo advokatai gali pateikti įrodymų, turinčių reikšmės sprendžiant konstitucinės atsakomybės klausimą. Seimo posėdis yra pradedamas posėdžio pirmininko pranešimu, kuriame išdėstoma Konstitucinio Teismo išvados esmė. Po formalių procedūrų žodis suteikiamas asmeniui, kuriam pradėta apkaltos byla, arba jo advokatui. Paskui asmeniui, kuriam taikoma apkalta, klausimus užduoda posėdžio pirmininkas ir advokatai. Šie asmenys savo kalbose gali remtis įrodymais, turinčiais reikšmės sprendžiant konstitucinės atsakomybės klausimą. Seimo nariai minėtam asmeniui ar vietoj jo kalbančiam advokatui pateikia klausimus tik su posėdžio pirmininko leidimu. Apkaltos bylos nagrinėjimas baigiamas posėdyje dalyvaujančio asmens, kuriam taikoma apkalta, baigiamuoju žodžiu (statuto 241 str.). Šios apkaltos procedūros Seime primena teisminį procesą teisme, tik čia „kaltintųjų ir teisėjų funkcijas atlieka“ Seimo nariai.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 kovo 31 d. išvada//Valstybės žinios, 2004-04-02, Nr. 49-1600.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas (Pakartota 2004 m. gegužės 25 d. nutarime ir 2010 lapkričio 9d.sprendime).

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2010 m. spalio 27 d. sprendimas ar Seimo nariai sulaužė duotą Seimo nario priesaiką Lietuvos valstybei, ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją pažymėjo, jog Konstitucinis Teismas 2004 m. kovo 31 d. išvadoje jau yra konstatavęs: „<...> ne kiekvienas Konstitucijos pažeidimas savaime yra šiurkštus Konstitucijos pažeidimas<...>kiekvienu atveju būtina įvertinti konkrečių veiksnių turinį ir jų atlikimo aplinkybes, <...> Konstitucija būtų šiurkščiai pažeista tais atvejais, kai asmuo nesąžiningai eitų savo pareigas, veiktų vadovaudamasis ne Tautos ir valstybės interesais, bet savo privačiais interesais, atskirų asmenų ar jų grupių interesais, veiktų turėdamas tokių tikslų ir interesų, kurie nesuderinami su Konstitucija ir įstatymais, su viešaisiais interesais, sąmoningai nevykdytų <...>Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytų pareigų

Seimo nario pareiga užtikrinti, kad Seimo narys, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, *negalėtų (aut.)* išvengti konstitucinės atsakomybės. Seime priimant sprendimą, ar Seimo nariai sulaužė duotą Seimo nario priesaiką Lietuvos valstybei, ir šiurkščiai pažeidė Konstituciją, nederėtų pamiršti Konstitucinio Teismo išvados t.y. nustatyto juridinio fakto, kad priesaika buvo sulaužyta. Konstitucinio Teismo išvada, kad Seimo narys pažeidė Konstituciją yra galutinė ir neskundžiama. (2004 m. gegužės 25 d. nutarimas). Seimas, sprenddamas ar pašalinti Seimo narį iš pareigų, negali paneigti, negali pakeisti, negali kvestionuoti Konstitucinio Teismo išvados, kad konkretūs Seimo nario veiksmai prieštarauja (arba neprieštarauja) Konstitucijai, neturi įgaliojimų spręsti, ar Konstitucinio Teismo išvada yra pagrįsta ir teisėta.

Įsigaliojus Konstitucinio Teismo išvadai, kurioje konstatuota, kad Seimo narys šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, apkaltos proceso metu Seime sprendžiama tik tai, *ar panaikinti* Seimo nario mandata. Sprendimą dėl Seimo nario mandato panaikinimo gali priimti tik Seimas. Sprendžiant, ar panaikinti Seimo nario mandata, tiriami tik tokie įrodymai, kuriais pagrindžiama ar paneigiama būtinybė panaikinti Seimo nario mandata už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, o ginčai vyksta tik dėl to, ar panaikinti Seimo nario mandata už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, kurį konstatavo Konstitucinis Teismas (2004 m. kovo 31 d. Konstitucinio Teismo išvadoje suformuota doktrina, kuri taikoma ne tik prezidento, bet ir Seimo nario apkaltos atveju). Tačiau svarbu pabrėžti esminį Konstitucinio Teismo ir Seimo konstitucinių įgaliojimų *santykį* (aut.) apkaltos procese - Seimo nariai, sprenddami, ar už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka panaikinti Seimo nario mandata, yra *saistomi Konstitucinio Teismo išvada ir Seimo nario priesaika*, kuri įpareigoja Seimo narį savo veikloje vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų. Kitaip tariant, Konstitucinio Teismo išvada suponuoja ypač didelę Seimo atsakomybę (ar net pareigą) - Konstitucinio Teismo nuomone, demokratinėje teisinėje valstybėje asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, neturėtų išvengti konstitucinės atsakomybės - pašalinimo iš užimamų pareigų (2004 m. gegužės 25 d. nutarimas). Konstitucinio Teismo doktrina, suformuota Lietuvoje vykusiu apkaltos procesu metu, išgrynino konstitucinio teisėtumo ir teisingumo ribas, kurių nevalia peržengti valdžios pareigūnams ir kuriomis turi būti grindžiamas valstybės politinis ir teisinis gyvenimas.

Anot E. Jarašiūno, būtent Seimo veiklą apkaltoje vertinti sudėtingiau. „Apkaltą vykdantis parlamentas nepaliauja veikti kaip aukščiausioji atstovaujamoji įstatymų leidybos institucija, šiuo atveju atliekanti specifinę funkciją“¹⁷². Teisės mokslininkai perspėja, kad klaidinga (pavojinga!) pernelyg išaukštinti (sureikšminti!) apkaltos institutą, kaip neva teisinės valstybės

---

¹⁷² E.Jarašiūnas Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos. Jurisprudencija, 2006(80).

elementą (nors tai supponuoja Konstitucijos 105 str. 3 d., kadangi Seime gali susipinti tiek teisiniai, tiek politiniai daugiaprasmių kategorijų „šurkštus Konstitucijos pažeidimas“ ar „priesaikos sulaužymas“ vertinimo kriterijai“¹⁷³. Čia galima prisiminti A. Butkevičiaus apkaltos bylą,¹⁷⁴ kai priimdami sprendimą Seimo nariai vadovavosi neteisinės valstybės imperatyvu. Toks buvo konkretus A. Butkevičiaus nepavykusios apkaltos atvejis. Teisinio valstybingumo požiūriu Seimas privalėjo pašalinti tokį asmenį iš einamų pareigų. Tačiau mandato panaikinimui nebuvo pritarta ir Seimo narys, sulaužęs duotą Seimo nario priesaiką Lietuvos valstybei, ir šurkščiai pažeidęs Konstituciją liko Tautos atstovu iki kadencijos pabaigos.

Toks Seimo narių elgesys yra teisinio nihilizmo pavyzdys, kai parlamentarai, Tautos atstovai, abejotinai vertino įsiteisėjusį vienintelės institucijos, vykdančios teisingumą Lietuvoje, Teismo sprendimą. Tuo buvo sumenkintas teismų, Seimo autoritetas. Panaši situacija susiklostė Lietuvoje ir šiomis dienomis, Seimui po Konstitucinio Teismo išvados pateikimo, kurioje Seimo nariai L. Karalius ir A. Sacharukas pripažinti sulaužę priesaiką ir šurkščiai pažeidę Konstituciją,¹⁷⁵ nepanaikinus Seimo nariui A. Sacharukui Seimo nario mandato, kai Seimo nariui L. Karaliui mandatas buvo panaikintas.

Jeigu galutinis žodis apkaltoje priklauso Seimui, tai ar Konstitucinio Teismo išvada nepaverčiama vien ginklu politiniame procese? Tai lietuviška patirtimi grįstas tvirtinimas. Galime teigti, kad tai dar kartą patvirtino ir 2010 m. įvykę apkaltos procesai Seimo nariams A. Sacharukui ir L. Karaliui, kuriuose Seimo narių priimti nutarimai ir tai, kaip Seimas išsprendė aukščiausias pareigas valstybės valdžioje einančių asmenų atsakomybės klausimą apkaltos proceso tvarka, sukėlė diskusijas teisininkų bendruomenėje, tapo politikų, politologų, visuomenės informavimo priemonių atstovų, pačios visuomenės diskusijų (ginčų) objektu.¹⁷⁶

Todėl manytume, kad ateityje Seimas privalo imtis atitinkamų priemonių, keičiant teisės aktus taip, kad būtų užtikrinta konstitucinių vertybių apsauga, ir kad Konstitucijos 74 straipsnyje įtvirtintas imperatyvas nebūtų pažeidžiamas neatsakingais Seimo narių veiksmais.

---

¹⁷³ Ten pat.

¹⁷⁴ Pirmą kartą apkaltos institutas Lietuvoje realizuotas 1999 m., kai Seime buvo svarstomas parlamentaro A. Butkevičiaus konstitucinės atsakomybės klausimas. A. Butkevičiaus bendrosios kompetencijos teismo buvo pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, tačiau Seimas priėmė sprendimą netaikyti konstitucinės sankcijos – pašalinimo iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka. Tuo metu dažnas Seimo narys, balsavęs prieš tai, kad būtų pašalintas minėtas asmuo iš užimamų pareigų, savo veiksmus grindė tuo, kad A. Butkevičius apskundė teismo sprendimą pripažinti jį kaltu Europos Žmogaus Teisių Teismui. Anot Seimo narių, dar neaišku, kaip nuspręs pastarasis teismas, todėl reikėjo sulaukti šio Teismo verdikto.

¹⁷⁵ Vadovaudamasis savo suformuota doktrina Konstitucinis Teismas sprenddamas 2010 m. spalio 27 d. konstitucinės justicijos bylą dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, padarė išvadą, kad Lietuvos Respublikos Seimo nariai Aleksandras Sacharukas Linas Karalius sulaužė priesaiką ir šurkščiai pažeidė Lietuvos Respublikos Konstituciją.

¹⁷⁶ 2010 m. gruodžio 6 d. Seimo Pirmininkės pranešime sakoma: „Seimo Pirmininkė Irena Degutienė nuosekliai laikosi pozicijos, kad Aleksandrui Sacharukui apkaltos proceso būdu turėjo būti atimtas Seimo nario mandatas ir apgailestauja, kad Seimas, ypatingomis opozicinių partijų frakcijų pastangomis priėmė kitokį sprendimą.“

Išvada: Seimui, sprendžiančiam, ar apkaltos proceso tvarka panaikinti Seimo nario mandata, tenka didelė atsakomybė: demokratinėje teisinėje valstybėje Seimo narys, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, neturėtų išvengti konstitucinės atsakomybės – mandato panaikinimo. Vien politinis tikslingumas negali būti svarbiausias ir vienintelis Seimo narių veiklos orientyras; nėra ir negali būti valdžios atstovams alternatyvos – laikytis Konstitucijos ar ne. Todėl nenuosekliai ir ydingai atrodo Seimui numatytos galimybės balsuojant leisti sau neatstatydinti asmens šiurkščiai pažeidusio Konstituciją. Norint išvengti šių problemų Seimas *turi konstitucinę pareigą* atstatydinti priesaiką sulaužiusius asmenis. Demokratinėje teisinėje valstybėje asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, neturėtų išvengti konstitucinės atsakomybės - pašalinimo iš užimamų pareigų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas). Priešingu atveju - Tautai atstovauja asmuo, praradęs rinkėjų pasitikėjimą, sulaužęs Lietuvos valstybei duotą priesaiką ir pažeidęs Konstituciją. Tokia situacija neįmanoma demokratinėje visuomenėje (išskyrus Lietuvos atvejį).

Konstitucinis Teismas savo doktriną apkaltos klausimu formavo Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime, Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 2d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimuose, 2009 m. gegužės 15 d. sprendime, 2010 m spalio d. išvadoje.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad “Seimo nario konstitucinį statusą išsamiai atskleidžia Konstitucinio Teismo formuojama konstitucinė doktrina. Seimo nario konstitucinį statusą atskleidžianti konstitucinė doktrina yra laipsniška, nuosekli ir nesibaigianti. Kai kurie Seimo nario konstitucinio statuso elementai ir jų turinys atskleisti, suformuoti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, bet Seimo ligi šiol nėra įgyvendinti, teisiškai reglamentuoti“, *pasitvirtino*. Darbe pavyko įrodyti, kad nemažai Seimo nario konstitucinio statuso elementų yra išaiškines savo oficialioje doktrinoje Konstitucinis Teismas, tačiau Seimas, kaip Tautos atstovybė, turinti teisę ir pareigą įgyvendinti Tautos jam patikėtas įstatymų leidybos funkcijas, vistiek eilę metų neįgyvendina tam tikrus Konstitucinio Teismo doktrinoje suformuotus reikalavimus.

Apibendrinant, galima daryti šias išvadas:

1. Pagal Konstituciją tik Seimas yra Tautos atstovybė, nes tik Seimo nariai yra Tautos atstovai. Jokia kita valstybės valdžios institucija nėra Tautos atstovybė; joks kitas valstybės pareigūnas nėra Tautos atstovas. Seimas kaip Tautos atstovybė, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią, veikia pagal Konstitucijoje jam Tautos nustatytus įgaliojimus. Pagal Konstitucijos 4 straipsnį Tauta šiuos įgaliojimus suteikia tik demokratiškai išrinktiems savo atstovams. Tautos atstovų legitimacijos pagrindas – ne bet kokia, o tik demokratiška kandidatų kėlimo, rinkimų agitavimo ir balsavimo procedūra. Demokratiškų rinkimų būdu suformuotas Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikinės demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas. Seimo galias riboja Konstitucija, Seimą saisto jo paties priimti įstatymai. Tai - esminis konstitucinio teisinės valstybės principo elementas.
2. Seimo rinkimų demokratiškumą užtikrina Seimo rinkimų konstituciniai principai. Seimo rinkimų konstitucinius principus ir jų turinį lemia įvairios konstitucinės nuostatos. Iš Konstitucijos 1 straipsnio nuostatos, kad Lietuva yra demokratinė valstybė, kad jos valdymo forma yra respublika, iš Konstitucijos 4 straipsnio nuostatos, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo per demokratiškai išrinktus savo atstovus, iš Konstitucijos 33 straipsnio nuostatos, kad piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, iš Konstitucijos 55 straipsnio nuostatos, kad Seimo nariai yra Tautos atstovai, kurie renkami ketveriems metams remiantis visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu, taip pat iš Konstitucijos preambulėje įtvirtintų atviros, teisingos,

darnos pilietinės, visuomenės ir teisinės valstybės imperatyvų kyla, kad Seimo nariai – taigi ir visas Seimas – gali būti ir turi būti renkamas tik demokratiškuose ir laisvuose rinkimuose. Demokratiški ir laisvi parlamento rinkimai yra esminis demokratinės visuomenės elementas. Seimo rinkimų konstitucines nuostatas oficialioje doktrinoje aiškino Konstitucinis Teismas: 1994 m. liepos 7d. nutarimas, 1994 m. liepos 11 d. sprendimas, 1994 m. liepos 22 d. nutarimas, 1996m. lapkričio 23 d. nutarimas, 1998m. sausio 10d. nutarimas, 1998m. lapkričio 11d.nutarimas, 2004m. gegužės 25d. nutarimas, 2004m. lapkričio 5d. išvada, 2008m. spalio 1d. nutarimas, 2008m. lapkričio 7 d. išvada.

3. Priėmus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, kuriame pasakyta, kad siekiant sukurti teises prielaidas asmeniui po tam tikro laiko kelti savo kandidatūrą rinkimuose į Seimą ir užimti parlamento nario pareigas ir taip pašalinti nesuderinamumą tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, turi būti daromos atitinkamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos pataisos. Tai suponuoja Seimo, kaip institucijos, turinčios Tautos įgaliojimus inicijuoti Konstitucijos pataisas, teisę ir pareigą pristi pataisas atitinkamose Lietuvos teisės normose. Tai įpareigoja Seimą kuo skubiau išspręsti susidariusią teisinę situaciją dėl Lietuvos ir Europos teisės aktų kolizijos.
4. Seimo narys *visas savo teises įgyja tik po to*, kai pirmajame naujai išrinkto Seimo posėdyje, jis iškilmingai *prisiekia*. Prisiekdamas Seimo narys besąlygiškai įsipareigoja laikytis visų priesaikoje minimų vertybių. Seimo nario išrinkimas savaime nereiškia, kad išrinktas Seimo narys įgyja visas Tautos atstovo teises. Seimo nario priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas. Neprisiekus pirmajame Seimo posėdyje Seimo nariui taikomos sankcijos - Konstitucijos 59 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Seimo narys, įstatymo nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs lygtinai, netenka Seimo nario mandato; dėl to Seimas priima nutarimą. Konstitucija neleidžia prisiekti su išlygomis. Konstitucinis Teismas dėl Seimo nario priesaikos reikšmingumo suformavo doktriną 1998 m. lapkričio 11 d. nutarime, 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimuose, 2009 m. gegužės 15 d. sprendime, 2010 spalio 27 d. išvadoje.
5. Konstitucinis Seimo nario laisvo mandato principas *negali* būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario *absoliuti laisvė* veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti nesuderinami su Konstitucija sprendimai; priešingas konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo aiškinimas reikštų Seimo nariui iš Konstitucijos ir iš Seimo nario

priesaikos kylančių imperatyvų nepaisymą. Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas, 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas, 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimai, 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas, 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas, 2010 spalio 27 d. išvada.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje *expressis verbis* terminai Seimo nario imunitetas ir indemnitetas neminimi. Lietuvos mokslininkai ne vienodai supranta termino Seimo nario indemnitetas reikšmę - nesutariama dėl Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalies, kurioje numatyta, jog „Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime negali būti persekiojamas. Tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendraja tvarka“, priskyrimo Seimo nario imuniteto ar indemniteto kategorijai. Manytume, jog klausimas dėl Seimo nario balsavimo ir kalbų Seime apsaugos priskyrimo imuniteto ar indemniteto kategorijai esminės teisinės reikšmės neturi, tačiau vartojamų juridinių terminų aiškumo labai, tikslinga būtų turėti Konstitucinio Teismo išaiškinimą šiuo klausimu ir po Konstitucinio Teismo išaiškinimo - atitinkamas Seimo statuto nuostatas. Manytume Seimo nario apsaugos nuo persekiojimo už balsavimus ar kalbas Seime garantiją būtų tikslinga priskirti indemniteto kategorijai. Konstitucinis Teismas imuniteto ir indemniteto klausimais pasisakė savo 2000 m. gegužės 8d. nutarime, 2003 m. gegužės 30 d. nutarime, 2004 m. liepos 1 d. nutarime.
7. Šiuo metu esamas Seimo narių socialinio - ekonominio pobūdžio konstitucinių garantijų teisinis reguliavimas neišbaigtas ir neaiškus. Trūksta įstatyminio reguliavimo. Įstatymais ir kitais teisės aktais Seimo narių atostogų institutas nėra reglamentuojamas. 2004 m. liepos 1 d. nutarime Konstitucinis Teismas įpareigojo įstatymų leidėją (2005 m. vasario 10 d. sprendimu konkretizavo įpareigojimą) ne bet kokių teisės aktu, o įstatymu, sureglamentuoti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę (kuri negali būti trumpesnė už įstatymais nustatytą minimalią trukmę, bet negali būti ir nepagrįstai ilga), atostogų apmokėjimo dydį, kitas esmines atostogų sąlygas. Iki šiol šie Konstitucinio Teismo įpareigojimai įstatymų leidėjo taip pat nėra įgyvendinti. Teisinė situacija, kai teisės aktais Seimo narių atostogos apskritai nėra reglamentuojamos, autoriaus nuomone, yra ydinga ir keistina priimant atitinkamas Seimo statuto pataisas ar įtvirtinant jas įstatymu. Dėl Seimo narių veiklos garantijų Konstitucinio Teismo doktrina buvo formuojama: 1999 m. lapkričio 9 d. nutarime, 2000 m. gegužės 8d. nutarime, 2001 m. sausio 25 d. nutarime, 2004 m. liepos 1 d. nutarime 2005 m. vasario 10 d. sprendime, 2006 m. kovo 28 d. nutarime, 2009 sausio 15 d. sprendimu, 2010 spalio 27 d. išvadoje.

8. Seimui, sprendžiant, ar apkaltos proceso tvarka panaikinti Seimo nario mandatą, tenka didelė atsakomybė: demokratinėje, teisinėje valstybėje Seimo narys, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, *neturėtų* išvengti konstitucinės atsakomybės – mandato panaikinimo. Vien politinis tikslingumas negali būti svarbiausias ir vienintelis Seimo narių veiklos orientyras; nėra ir negali būti valdžios atstovams alternatyvos – laikytis Konstitucijos ar ne. Todėl nenuosekliai ir ydingai atrodo Seimui numatytos galimybės balsuojant leisti sau neatstatydinti asmens, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją. Norint išvengti šių problemų Seimas privalo (turi konstitucinę pareigą) atstatydinti priesaiką sulaužiusius asmenis. Tai turėtų būti reglamentuota įstatymu. Demokratinėje teisinėje valstybėje asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją, sulaužęs priesaiką, neturėtų išvengti konstitucinės atsakomybės - pašalinimo iš užimamų pareigų. Priešingu atveju - Tautai atstovauja asmuo, praradęs rinkėjų pasitikėjimą, sulaužęs Lietuvos valstybei duotą priesaiką ir pažeidęs Konstituciją. Tokia situacija netoleruotina demokratinėje visuomenėje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo doktriną apkaltos klausimu suformavo Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11d. nutarime, Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d., 2001 m. sausio 25 d., 2004 m. kovo 31 d. išvadoje, 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d. nutarimuose; 2009 m. gegužės 15 d. sprendime, Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. ir 2010 m. spalio 27 d. išvadose.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės Žinios. 1992-11-30, Nr.33-1014.
2. Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija. Žmogaus teisės. Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000.
3. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija//Valstybės žinios.1995, Nr. 40-987. 2000, Nr. 96-3016 ir pakeitimai.
4. Lietuvos Respublikos referendumo įstatymas//Valstybės žinios. 1989, Nr. 33-445 ir pakeitimai.
5. Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5192 ir pakeitimai.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2774 ir pakeitimai.
7. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr.60-1948.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo//Valstybės žinios. 1995. Nr.37-913.
9. Lietuvos Respublikos Seimo statutas//Valstybės Žinios.1994-02-25, Nr.15.
10. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas//Valstybės Žinios. 2000, Nr. 59-1760.
11. Lietuvos Respublikos referendumo įstatymas //Valstybės Žinios. 1989, Nr. 33-445 .
12. Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas//Valstybės Žinios. 2003, Nr. 115-5192.
13. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 95-4087.
14. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto „Dėl Seimo statuto papildymo 15¹, 15², 15³, 15⁴ ir 15⁵ straipsniais" projekto Nr. XP-203.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 23 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" motyvuojamosios dalies II skyriaus 13.6,

- 14.6.3, 14.6.5, 16 punktų nuostatų išaiškinimo.”//Valstybės Žinios. 2011.02.26, Nr. 24-1180.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 36 straipsnio (2008 m. gegužės 8 d., 2009 m. vasario 12 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”// Valstybės Žinios. 2010.11.13, Nr. 133-6800.
  3. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies (2007 m. gruodžio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. gegužės 29 d. dekreto Nr. 1K-988 "Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nario atleidimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 26 straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 4 daliai”//Valstybės Žinios. 2010.05.15, Nr. 56- 2766.
  4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. kovo 13 d. rezoliucijos „dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo principų“ penktosios, šeštosios, aštuntosios pastraipų, Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. birželio 18 d. nutarimu nr. 620 „dėl naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo koncepcijos 18 punkto nuostatų, Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2008 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2013 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto, Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2009 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2014 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai //Valstybės žinios. 2009-09-26, Nr. 115-4888.
  5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas „ Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74

straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas" 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 "Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo" 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" motyvuojamosios dalies II skyriaus 15.3.1.1 papunkčio ir 22 punkto nuostatų išaiškinimo"//Valstybės Žinios. 2009.05.19, Nr.58-2251.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai" ir 2006 m. kovo 28 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" nuostatų išaiškinimo"//Valstybės Žinios. 2009.01.17, Nr.6-170.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies (2000 m. liepos 13 d., 2005 m. gegužės 19 d. redakcijos), 11 straipsnio 5 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija), 11 straipsnio 3 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 12 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai"//Valstybės Žinios, 2008.12.31, Nr.150-6106.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalies (2008 m. balandžio

- 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės Žinios. 2008.10.04, Nr. 114-4367.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl Apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 2 dalims, 84 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 6 dalims, 86 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 2 daliai, 90 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 dalies 5 punktui, 6 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo - Lietuvos Apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl Apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“//Valstybės žinios. 2007.12.13, Nr. 134-5427.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 "Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 "Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo" atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktui nutraukimo.“//Valstybės Žinios. 2007.12.22, Nr. 136-5529.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. vasario 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 34 straipsnio (2006 m. gruodžio 21 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės Žinios. 2007.02.13, Nr. 19-722.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės Žinios, 2006.04.06.Nr.:38-1349.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo

- bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai"//Valstybės Žinios. 2005.01.22, Nr. 9-289.
14. Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas "Dėl LR Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 str. 4 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai" išaiškinimo"// Valstybės žinios. 2005.05.12, Nr. 21-664.
  15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 str. 4 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai". Valstybės žinios. 2004.07.06, Nr. 105-3894;
  16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai"//Valstybės žinios. 2004.05.26, Nr. 85-3094.
  17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 "Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados" neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija)"//Valstybės Žinios. 2004.05.18, Nr. 81-2903.
  18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai"//Valstybės žinios. 2004.04.02, Nr. 49-1600.
  19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugsėjo 27 d. nutarimo Nr. I-619 "Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymo taikymo" 1 punkto, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 5 d. nutarimu Nr. 808 "Dėl Socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo" patvirtintų Socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo nuostatų 6.1.1 punkto (1996 m. lapkričio 6 d. redakcija), 6.1.4 punkto (1996 m. lapkričio 6 d. redakcija), 6.1.5 punkto (1996 m. lapkričio 6 d. redakcija), 7 punkto (1996 m. lapkričio 6 d. redakcija), 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 441 "Dėl Socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo" patvirtintų Socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo

nuostatų 5.1.1 punkto, 5.1.7 punkto (2000 m. balandžio 17 d. ir 2000 m. liepos 14 d. redakcijos), 5.1.8 punkto (2000 m. balandžio 17 d. ir 2000 m. liepos 14 d. redakcijos), 5.4, 5.5.2, 9 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymo 10 straipsnio (1994 m. lapkričio 3 d. redakcija) 1 daliai“//Valstybės Žinios. 2004.03.11, Nr. 38- 1236.

20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios, 2003-01-29, Nr. 10-366.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 39 straipsnio, Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymo 1, 2 ir 3 straipsnių, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 18 straipsnio 2 dalies ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto 172 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“//Valstybės žinios. 2002-07-17, Nr. 72-3080.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr.499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios, 2001-07-18, Nr. 62-2276; atitaisyimas – 2001-10-10, Nr. 86.

23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 23 straipsnio, 38 straipsnio 2 dalies, 41 straipsnio 5 dalies, 152 straipsnio 5 dalies, 155 straipsnio 4 dalies, 156 straipsnio 5 dalies, 180 straipsnio, 208 straipsnio 4 bei 11 dalių ir 231 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės Žinios.2001.01.31, Nr.: 10-295.
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios.2000.05.12, Nr. 39-1105.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. spalio 6 d. sprendimo atmesti Seimo nutarimo "Dėl specialiosios tyrimo komisijos sudarymo" projektą ir Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. spalio 6 d. nutarimo "Dėl Seimo narių grupės 1998 m. rugsėjo 28 d. teikimo "Dėl apkaltos proceso Seimo nariui Audriui Butkevičiui inicijavimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto 24 straipsnio 1 daliai, 238 straipsniui, 239 straipsnio 1 bei 3 dalims, 241 ir 243 straipsniams// Valstybės Žinios. 2000.04.05, Nr.28-784.
26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės Žinios.1999.05.14, Nr. 42-1345.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas„Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės Žinios. 1999.11.26, Nr.101-2916.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių darbo sąlygų įstatymo 13 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999.11.12, Nr. 96-2769.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1998.11.18, Nr. 100-2791.

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo "Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės Žinios.1998.04.24, Nr. 39-1044.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas„Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo "Dėl Seimo nutarimo "Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo" pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo" atitikimo Konstitucijai “//Valstybės Žinios. 1997.06.04, Nr. 49-1173.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 9, 9-3, 9-6, 10 ir 10-1 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1994.03.02, Nr. 16-271.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 5 skirsnio 25 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1993.12.03, Nr. 66-1260.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Seimo rinkimų įstatymo pataisų“//Valstybės žinios. 1993.11.17, Nr. 61-1166.
35. Respublikos Seimo stenograma Nr. 59(541). Stenogramos, 2004-07-22, Nr.
36. Lietuvos Respublikos Seimo stenograma Nr. 23(123). Stenogramos, 1997-10-31,Nr.65
37. Lietuvos Respublikos Seimo stenograma Nr. 1(98). Stenogramos, 1997-09-12, Nr.54;

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija:

38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 sausio 6 d. sprendimas byloje Paksas prieš Lietuvą // Case of Paksas v. Lithuania. No. 34932/04.
39. Georgian Labour Party v. Georgia, No.9103/04, ECHR 2008-II.
40. Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium, No. 9267/81, ECHR 1987-II.
41. Matthews v. the United Kingdom, No. 24833/94, ECHR 1999-II.
42. Melnychenko v. Ukraine, No. 17707/02, ECHR 2004-II.

Specialioji literatūra:

43. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V., et al. Lietuvos teisės istorija //Vilnius: Justitia, 2002.
44. Bacevičius V. Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai //Jurisprudencija 2008;Nr. 9 (111)
45. Bacevičius V., Beinoravičius D., Birmontienė T., et al. Konstitucinio reguliavimo įvairovė: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

46. Beinoravičius D., Birmontienė T., Jankauskas K. et al. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2008.
47. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
48. Birmontienė T., Buišienė O., Jarašiūnas E. et al. *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
49. Birmontienė T., Jankauskas K., Jarašiūnas E. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
50. Butvilavičius D., Varaška M. *Parlamento nario indėmnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai*// *Jurisprudencija*. 2005; Nr. 64 (56).
51. Dicey A. V. *Konstitucinės teisės studijų įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
52. Dambrauskienė G., et al. *Lietuvos teisės pagrindai: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Justitia, 2004.
53. Jankauskas A. (ats. redaktorius) et al. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
54. Jarašiūnas E. *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualios problemos*//*Jurisprudencija*. 2006; Nr.(80).
55. Jarašiūnas E., Mesonis G. *Užsienio šalių Konstitucijos: mokomasis leidinys*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
56. Jarašiūnas E. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje*//*Konferencijos medžiaga*. Vilnius: Parlamentinio bendradarbiavimo centras. 2005.
57. Jarašiūnas E. et al. *Konstituciniai valdžių sandaros principai*// *Konferencijos medžiaga*. Vilnius: Parlamentinio bendradarbiavimo centras.2008.
58. Jarašiūnas E. *Valstybės valdžios institucinių santykių problemos konstitucinėje justicijoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: LTA, 1999.
59. Keinys S. (vyr. red.) ir kt. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Lietuvių kalbos institutas 4-asis leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
60. Kūris E. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje*//*Tarptautinė konferencija Pranešimas*. Vilnius: Parlamentinio bendradarbiavimo centras, 2005.
61. Kūris E. *Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis*. Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas. Vilnius: Justitia. 2003 m. Nr. 3–4

62. Krupavičius A., Lukošaitis A. Lietuvos politinė sistema: sandara ir raida. Monografija./Lukošaitis A. Parlamentas ir parlamentarizmas Kaunas: poligrafija ir informatika, 2004.
63. Kinderys A. (vyr. Red.). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2003.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios Konstitucinės doktrinos nuostatos. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010.
65. Mesonis G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje//Jurisprudencija. 2002; Nr.30(22).
66. Mesonis G. Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
67. Petrauskas R. Parlamentarizmo genezė Europoje ir Lietuvos atvejis//Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga.Vilnius: Parlamento bendradarbiavimo centras 2008.
68. Raulinaitis P. V. Parlamentarizmas. Istoriniai – teoretiniai parlamentinės tvarkos bruožai. Klaipėda: Lituania, 1925.
69. Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius: Pozicija 1994.
70. Pukanasytė I. Kai kurie teisės į laisvus rinkimus interpretavimo Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje aspektai//Jurisprudencija 2009; Nr.1(115)
71. Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinerija. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2001.
72. Sinkevičius V. Ar Konstitucija leidžia Seimo nariams šokti, arba kai kurie Seimo nario teisinio statuso aiškinimo probleminiai aspektai//Socialinių mokslų studijos. 2010; Nr.4(8).
73. Sinkevičius V. Seimo galių ribojimo konstituciniai pagrindai kai kurie teoriniai aspektai//Parlamento studijos. 2010; Nr.9.
74. Sinkevičius V. Šiurkštus Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo pažeidimas – pagrindas nutrūkti Seimo nario įgaliojimams // Jurisprudencija. 2009; Nr. 1 (115).
75. Sinkevičius V. Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos // Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. 2009; Nr. 1 (1).
76. Sinkevičius V. Seimo narių rinkimai: kai kurie teoriniai ir praktiniai rinkimų teisės aspektai. //Jurisprudencija.2008; Nr. 9(111).
77. Sinkevičius V. Kas gali būti renkamas Seimo nariu: kai kurių reikalavimų sampratos probleminiai aspektai//Konstitucinė jurisprudencija. 2008; Nr. 3(11).
78. Sinkevičius V. Seimas -Tautos atstovybė (konstituciniai pagrindai)//Jurisprudencija, 2006; Nr. 9 (87).
79. Statkevičius M. Apkaltos padariniai //Teisė. 2005; Nr.56.
80. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
81. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

82. Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimo ("pripažinimo") ir sampratos klausimas//Justitia. 2006; Nr. 2(60).
83. Šimkienė V. Seimo nario konstitucinis teisinis statusas Konstitucinio Teismo doktrinoje// Profesinės studijos. 2007; Nr. 3.
84. Vaičaitis A. V. Respublikos Prezidento apkalta ir Lietuvos teisinė sistema / Prezidento apkalta, 2003-2004 m. dokumentų rinkinys. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005.
85. Vainiutė M. Parlamento institucija: Vokietijos Federacinė Respublika // Parlamentas ir valstybės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008.
86. Vainiutė M. Šveicarijos konfederacijos parlamento konstitucinis statusas // Jurisprudencija. 2009, 1(115): 71–88.
87. Vidrinskaitė S. Rinkimų sistemos specifika ir raida Lietuvoje//Jurisprudencija. 2007; Nr.11.
88. Žilys J. Teisės aktų konstitucingumo problema rengiant Lietuvos Respublikos Konstituciją. Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos Teisės Akademijos Leidybos centras, 2000.
89. Žilys J. Parlamentaro konstitucinio statuso bruožai demokratijoje. Teisinis istorinis aspektas// Parlamento studijos 2. Mokslo darbai. Vilnius: Valstybės Žinios, 2004.

Internetiniai šaltiniai:

90. <http://www.lrkt.lt>
91. <http://www3.lrs.lt>
92. <http://www.litlex.lt/scripts/>
93. http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN (Europos Žmogaus Teisių Teismo tinklalapis)
94. <http://www.vfgh.gv.at/> (Austrijos Konstitucija)
95. <http://www.jurisprudencia.de/jurisprudencia.html> (Vokietijos Konstitucija)
96. <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp> (Prancūzijos Konstitucija)
97. http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html

SANTRAUKA

SEIMO NARIO KONSTITUCINIS STATUSAS

Raktiniai žodžiai: Konstitucija, Seimo narys, imunitetas, apkalta.

Pagrindinis šio tyrimo tikslas - atskleisti ir įvertinti Seimo nario konstitucinio statuso sampratą, bruožus ir probleminius aspektus.

Magistro darbe analizuojamas Seimo nario Konstitucinis teisinis statusas Lietuvos Konstitucinio Teismo doktrinoje. Konstitucinės teisės doktrinoje Seimo nario statusas suprantamas kaip parlamentaro teisinė padėtis, reguliuojanti Seimo nario mandato atsiradimo pradžia ir nutrūkimo pagrindus, Seimo nario teises ir pareigas, atsakomybę, asmens neliečiamybę. Seimo narys – visos Tautos atstovas, savo veikloje besivadovaujantis pirmiausia Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine.

Magistro darbą sudaro įžanga, penkios dėstomosios dalies struktūrinės dalys, išvados bei panaudotų šaltinių sąrašas. Darbo dėstomoji dalis pradedama nuo bendro Seimo, kaip Tautos atstovybės reikšmės aptarimo. Toliau darbo dėstomosios dalies struktūra konstruojama atsižvelgiant į atskirus Seimo nario konstitucinio statuso reguliavimo aspektus, kartu aptariant esamas problemas. Identifikuojama Seimo nario konstitucinio teisinio statuso elementai: įgaliojimų įgijimo teisiniai pagrindai, Seimo nario priesaikos konstitucinė samprata, laisvo mandato turinys; parlamentaro imunitetas ir indemnitetas; Seimo nario įgaliojimų pasibaigimo teisiniai pagrindai, apkalta, kaip konstitucinės teisės institutas.

Seimo nario teisinis statusas Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas tiek Konstitucijoje, tiek įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais, tačiau esamas teisinis reguliavimas, darbo autoriaus nuomone, ne visada aiškus ir lengvai pritaikomas praktikoje, netikslus terminijos prasme, paliekantis daug laisvės galimam skirtingam interpretavimui.

Constitutional status of the Member of the Seimas

Keywords: The Constitution, Member of the Seimas, immunity, impeachment.

SUMMARY

The main aim of the research is to reveal and assess the conception, features and problematic aspects of the constitutional status of the Member of the Seimas.

The Master's Thesis analyses the constitutional legal status of the Member of the Seimas in the doctrine of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. In the doctrine of constitutional law, the Status of the Member of the Seimas is understood as the parliament member's juridical standing governing the following: beginning of the rise of mandate of the Member of the Seimas; reasons of termination of the mandate; liability, personal immunity, rights and obligations of the Member of the Seimas. The Member of the Seimas is a representative of entire Nation and acts pursuant to the Constitution in the interests of state and in good faith in the first place.

The Master's Thesis consists of introduction, five structural descriptive parts, conclusions and a list of reference sources. Descriptive part begins with a general description of the Member of the Seimas as representative body of the Nation's citizens. Further the structure of descriptive part of the Master's Thesis is construed by considering the separate aspects of adjustment of the constitutional status of the Member of the Seimas including description of the existing problems. The following elements of the constitutional legal status of the Member of the Seimas are identified: Legal grounds of acquisition of authorizations; constitutional conception of the oath of the Member of the Seimas; content of free mandate; indemnity and immunity of the Member of the Seimas; legal grounds of expiration of authorizations of the parliament member; impeachment as an institute of Constitutional law.

Juridical status of the Member of the Seimas of the Republic of Lithuania is regulated by Constitution, laws and regulations but, in opinion of the author, the existing legal regulation somewhere is vogue and hard to implement in practice; it is inaccurate in the sense of definitions and leaves a lot of space for different interpretations.